“TASAVVUF”UN İNCELİKLERİ

Hazırlayan

Mehmed Sâdık
KEHRİBAR

1974

İÇİNDEKİLER

M U K A D D İ M E 7
Nefsin Bir Cüz'ü Olan Gözler 21
Kulakların, Nefsi Bilmeğe Medâr Olan Cihetleri 23
Burunun, Maddi Ve Mâ'nevf Bakımdan Koku Alma Hassaları25
Havassı Hamse-İ Zâhiriyyenin Dördüncüsü De Bildir.....27
Havassî Hamse-İ Zâhiriyyenin Beşincisi El Parmaklarıdır.....28
Havassı Bâtına Kuvvetleri De Beştir.....29
Ahlâk-I-Zemime Nedir?.....31
Hulâsa:.....33
Kuvve-İ-Müdrike 38
İnsanlık Ve Müslümanlık Davâları 43
Tasavvufa Dair İncelikler.....49
Aşkın Kıymet Ve Ehemmiyeti.....53
Yedi Tavrın Birincisi 57
Yedi Tavrın İkincisi 58
Yedi Tavrın Üçüncüsü 59
Nefsi Anlamanın Dördüncü Makamı 60
Beşinci Tavır Ve Makam 61
Altıncı Makam.....62
Yedinci Tavır Ve Makam 63

Hulâsa-İ-Kelâm 65
Bu Âlemleri Cem'eden Hazarat-I İlâhiyye Beş Fasıl Üzerine Beyan Olunur:.....67
Âlem-I-Ceberut.....69
Hazaratın Üçüncüsü Meleküt Âlemidir 70
Hazaratın Dördüncüsü Göze Çarpan Âlemdir.....71
İlâhi Olan Âdetleri Anlamak Ve Keşfetmek Hakkı Bilmeğe Medardır.....72
İnsan-I-Kâmîl Beyanındadır 76
On Sekiz Bin Âlem Külliyat İtibariyle Beyan Olunur.....78
Hulâsa-İ-Kelâm 84
İnsan, Nereden Nereye Gideceğini Düşünmelidir 86
Dervişlikte Alâmet 95
İnsan-I-Hakiki.....97
Mekr-İ-İlâhi.....98
Sohbetin Büyük Tesiri Vardır 99
Ervah-İ-İnsaniyye 103
Herşeyin Bilinmesinde İlim Lâzımdır 105
Âlim İle Ârif Arasındaki Fark Nedir?.....106
Tasavvuf Ehlinin Bazı Kanaatleri 108
Sâlîk-İ-Hak, Maksudu Bulmak İçin Arayacak Mıdır? 109
Kalp Marazları.....112
Ayık Olan İnsan 113

Bu Huyların İslahı İki Türlü Olur 114
Tarikat Me'hazları Ve Esmâ'nın Tahavvülâtı 116
Allah'a Teveccüh Eden Sâliklerin Dereceleri 119
İnsanoğlu, Ya Susar, Ya Konuşur. 121
Tasavvufta Yükseğe Çıkmak Ve Düşmek Tehlikeleri.....124
Uzun Mücahedelere Tahammülleri Olmayanlar Ne Yapmalıdırlar? 128
Tarikat Ehlinin Bilmeleri Gereken . Âdâb Nelerdir?.....130
Murakabe Hakkında İzahat.....134
Merâtib-Î-İlâhiyye Nedlr? 135
Tarikat Sâlîklerine Teveccüh Eden Âdabın Beyanıdır 136
Sadreddin Konevî Kuddise Sırruh Hazretlerinin Hakimane Beyanatı.....139
Hakikat-İ-Muhamediyyenin Menşe'i Ve Eşyanın Hakikatleri141
Ruh-U-Însanı Ve Nefs-İ-Nâtıka Hakkında İzahat.....143
İnsanın Kemali Üç Mertebe Üzerinde Toplanmıştır 150
Ârif-İ-Nefs Olmak Nasıl Olur 157
Devam-I-Zikrullah 160
Âdabın Biri De Huzurdur.....162
Âdabın Biri De Murakabedir.....163
Bu Risalenin Me'âlen Hulâsası Ünsü - Billâh'tır.....164

بِسْـمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

MUKADDİME

Kâ'inatın hakikat ve mahiyyeti, İNSAN-I KÂMİL ve HAKİKAT-İ-MUHAMMEDİYYE'dir. Bu sırrı keşfetmek isteyenler. evvelâ kendi nefislerini idrake çalışmalıdırlar. Ancak bu sayede VAHDET-İ-VÜCUD ve VAHDET-İ-ZÂT'a vasıl olmak müyesser olur.

Vücud birdir, iki değildir. Şu kadar ki, ZÂHİR'i ve BÂTIN'ı vardır. Eşyadan Hakka, Haktan nefse intikal etmek; afakî bir nazardır ve dolaşıklıdır. Nefisten Hakka intikal, daha kestirme bir yol olduğundan, Peygamber-i-zişân aleyhi ve âlihi salâvatullah-ül-Mennân Efendimiz, ümmetine tâlim için şu Hadis-i-şerifi irâd buyurmuşlardır:

Nefsini bilen, Rabbini de bilir ve anlar

Bundan çıkan bir hakikat vardır ki: (AFAKÎ DOLAŞMA, NEFSİNİ BİL) demektir. Bu düstur ve gaye ile çalışanlar, İNSAN-I-HÂKİKİ'nin ne olduğunu anlarlar. Alâ'ikten irsen intikal eden evsafı hayvaniyyeyi vücutlarından Tard ederler, sıfatı insaniyye ve ahlâkı Rabbaniyye ile mevsuf olmağa çalışarak, gerçekten insan olurlar.

Bize, İNSAN denilmesi mecazdır. Hakikati insaniyye hırkasını giymeğe çalışmayanlar; insanlar arasında hayvan sıfatlı bir insan olarak kalırlar, insan olarak huzuru Rabbaniyyeye varmak için, mücahede tokmağını elden bırakmamak lâzımdır.

Mü'min ve sofileri yıkan, uçurumlardan aşağı atan RİYÂ, SÜM'A ve U'CUB'dur. Bunlardan korunmak, her mü'min ve sâlik için şarttır. Bu korkunç tehlikeler islâh edil-mezse, insanoğlu yerinde sayar, bir adım ileri atamaz. Bu sebeple, mü'minlerin ve sofilerin yapacakları ilk MÜCAHEDE-i-NEFSİYYE; tâ'dil-i-erkân ile beş vakit namazı edâdan sonra, az konuşmak, az uyumak, az yemek ve az içmektir. Nefis mücahedesi buradan başlar ve yavaş yavaş nefsin diğer entrikaları da keşfedildikçe, HAKÂKAT-I-MUHAMMEDİYYE sırları tezahür eder:

LEVLÂKE LEVLÂK LEMA HALÂKTÜL EFLÂK

hitabı izzetinin hikmetleri belirir.

Hak teâlâ, iki âlemi insanoğlu için insanoğlunu da ancak kendisini bildirmek için halketmiştir.

Mâ'rifetullah, mâ'rifet-i nefse tevakkuf eder. Mâ'rifet-i nefs, mâ'rifet-i bedene taallûk eder. Mâ'rifet-i beden, mâ'rifet-i âleme mevkuftur. Bundan dolayıdır ki, Peygamber sallallâhü aleyhi ve sellem münâcatında:

Yâ Rab! Bana eşyanın hakikatini göster

buyururlardı.

Bu risâle, bu maksatla kaleme alınmıştır, ilim kaynaklarımız olan havâssı zâhire ve havâssı bâtına sıralanmış ve gücümüzün yettiği kadar mânalandırılmıştır. Onlar vasıtasıyla elde edeceğimiz ilmin, bir nebze mâ'rifet-i nefse yardimi olur. Unutulmamalıdır ki, insan aklı ile; fikri ile, iz'ân ve irfanı ile mebde-i evvelde ne olduğunu tasavvur etmek ve ona vasıl olma çarelerine başvurarak hakikati bulmakla mükelleftir.

Emir Onunla başladı ve Ona dönecektir

muktezasınca

Herşey aslına gidecektir

kanunu İlâhisi böyledir. Akl-ı külden geldik, yine ona vasıl olmakla nefsin hakikati anlaşılır, nizâ'lar ve anlaşmazlıklar ortadan kalkar.

Ey insanlar.. Ey müslümanlar.. Umuma hitabediyorum:

Bizi kucağında yaşatan bu dünyayı yoktan var eden bir hâlık, bir kudret-i külliye var; biz ona ALLAH diyoruz. Bizleri de o halketti. Bu varlıktan geldik, yine bu varlığa gidiyoruz. Görünen bu varlığımız, bu kara toprakların mahsulüdür. Bu topraklar da, o büyük varlığın kudret-i hükmiyyesiyle meydana gelmiştir, inkılâptan inkılâba, değişe değişe, biz de dahil olduğumuz halde; ateşten mâdeniyata, mâdeniyattan cemâdata, cemâdattan

ufalanıp toz haline geçtik. Toprak olduk, üzerinde ot bitti, nebatat oldu, ağaçlar oldu. Müruru zamanla, hayvanlığa inkılâb etti ve bu inkılâptan sonra, kudret-i külliye bizi bu topraklardan insan olarak en mükemmel ve en müsta'id bir mahlûk olarak dünya yüzüne getirdi.

Bir varlıktan geldik, yine o varlığın huzuruna varacağımıza şüphe yoktur. **Buna, bir varlık dediler, iki demediler.** Bizim de, bu dünya yüzünde vazifemiz bu varlığa ayrı bir varlık katmayarak ona rücû etmektir.

Dünyaya yemek, içmek, yaşamak için gelmiş değiliz. Bu mühim vazifeyi anlamalı ve huzura varmalıyız.

Bu vazife, sadece bize mahsus ve münhasır da değildir. Cinler de aynı vazife ile memur ve mükelleftirler. Cenâb-ı-Hak, kanunu İlâhisini öyle kurmuştur ki:

Herşey aslına gidecektir

kaidesi gereğince, herşeyin aslına rücû etmesi tabiîdir. Meselâ; ırmaklar ve dereler, geldikleri yer olan denizlere dönerler. Ağaçlar, nebatlar ve bütün kuşlar, hayvanlar ve insanlar da elbette toprağa rücû edeceklerdir.

Toprak; havadan, sudan ve hararetten aldığı kuvvetle bütün bu mahlûkatı kucağında beslemektedir. Bütün bu kuvvetlerin aslı ve menşe'i, o kudsî ve muallâ, o ulvî ve münezzeh olan kudret-i külliyeye dayanır ki; o kudret birdir, iki değildir.

Her insan, bu birlik âlemini temaşa için dünya yüzüne gelmiştir. Bülûğ çağına erdikden sonra, insanın en

mühim vazifesi bunu idrak etmektir. Her insanın yaratılışında, bu kabiliyet ve isti'dad bilkuvve konulmuştur. Fakat, bu kabiliyet ve isti'dadı, yerli yerince becerip kullanamayanlar için ve bizim gibi gabi ve iz'ansızlara bu birlemenin yolunu öğretmek için elçiler gönderilmiştir. Onlar, ENBİYÂ ve RESULLER namını almışlardır. Taraf-ı Haktan bizlere getirdikleri haberlere KÜTÜB-Ü-SEMÂVİYYE yani, İlâhî kitaplar diyoruz. Her kim, bu kitâplara inanıp amel ettiyse, yolun en doğrusunu bulmuş ve Mevlâ'sına lekesiz ve günahsız vasıl olmuştur. İlâhî olan bu kuvveti parçalamayarak, me'hazını bir noktadan görenler, sahibini sezmişler, bütün dileklerini ondan istemişler, araya gayrı bir kuvvet koymayarak EHL-I TEVHID olmuşlardır.

Esasen, bu kuvvetin parçalanması ve bölünmesi de mümkinattan değildir. Buna bir misal verelim:

Güneş, etraf ve eknâfa ziya saçmaktadır. Kürremize, aya ve daha nice yıldızlara ışık vermektedir. Etrafında, daha yüzbinlerce yıldız olsa ve onları da aydınlatsa, güneşin ziyası eksilir veya parçalanır mı?

Benzetme olmasın; Cenâb-ı-Hakkın nuru ve kuvveti merkezinde nasıl nur, nasıl kuvvet ise, kâ'inatın her zerresine de öylece şâmildir. Aslâ bölünmez ve parçalanmaz. Nereye bir göz atsak, nereye bir parmak bassak, o kuvvet bil-külliye orada mevcuttur. Atomların, hidrojenlerin, moleküllerin, televizyon, telsiz ve radyo gibi ses alan ve veren âletlerin, modern ve teknik ilerlemelerin ve hünerlerin sahipleri iyi bilmelidirler ki,

hepsinin merkezinde çalışan kudret-i külliye dediğimiz ilâhî kuvvetleri tağyir edemezler. Bunlar, ancak ve ancak eşhasa nisbetle değişirler. Unutmamalıdır ki, pencerelerinin büyüklüğüne veya küçüklüğüne göre, evin içine ziya girer. Güneşin ışınlarına ise aslâ zeval gelmez :

EL ÂN KEMA KÂNE

Değişiklik, hiçbir zaman güneşte olmaz. Bu nükteden, alan alır; anlayan anlar. Eğer, kabiliyyet yoksa KELLİM KELLİM LÂ YENFA'dır. Ne kadar söylense, hiçbir fayda sağlamaz.

Herhangi bir din ve mezhepte olursa olsun, insanoğlunun bu hakikati böylece bilmesi vecibe-i zimmetidir. Âdem aleyhisselâmdan bu yana gelen bütün peygamberler, bu gerçeği böyle açıklamışlardır. Allah'a şirk koşmamışlardır. Allah'ı, daima tek olarak mütalâa etmişlerdir. Allah'a karşı en büyük günah ve zulüm, ona şirk koşmaktır. Allahu teâlâ, Kur'an-ı azim-üş-şânında bunu sarahatle zikretmiş:

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

Zira, şirk büyük bir zulümdür.

Lokman: 13

buyurmuştur.

Zaten, taraf-ı Haktan gelen bütün Nebilerin hedefi, şirki ortadan kaldırmaktı.

Bazı insanlar güneşe, aya; bazıları da mukaddes

tanıdıkları öküz gibi bir hayvana taparlar, bir kısmı da kendileri gibi iyi bir adama perestiş ederlerdi.. Haç denilen şey de, bu zihniyyetten kalma olup, el'an mevcuttur. Binaenaleyh, ezhân-ı muhtelifeyi yani muhtelif fikirleri bir hedefe toplamak kasdıyla Cenâb-ı-Hakk peygamberler göndermiş ve hakikati bunların telkinatı ile izhar buyurmuştur. **Allah Teâlâ birdir, şeriki ve naziri yoktur. Kudreti, bütün kudretlerin fevkindedir. Severseniz, Allah'ı seviniz..** Çünkü, ebedî ve ezelî sevgi ancak ona olur. Mahlûka olan sevgi, günün birinde zâ'il ve azaba müncer olur. Sevdiğiniz kimse, günün birinde ölür ve sizi derunî bir azaba düçar eder. Halbuki, Allah sevgisi hangi kalpte yer ederse, aslâ zâ'il olmaz. Zira, sahibi de zâ'il olmaz, bâki ve ebedidir. Bunun içindir ki, Kur'an-ı azim-ül bürhanında:

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ

Allah Teâlâ, bir insanın içinde iki kalp yaratmadı.

El-Ahzâb: 4

buyurmuştur. Demek oluyor ki, birini Allahu sübhanehu ve Teâlâ'ya ve diğerini dünya dertlerine tahsis edecek iki kalp yaratılmadığına göre, mevcut tek kalp ile yalnız o büyük varlık sevilecektir. Muhabbet-i ilâhiyye bölünmez, bölünemez. Bölünürse, hayatını hüsranda geçiriyor demektir. Bunun için Ehlullah: (El işte, göz oynaşta olmalıdır), buyurmuşlardır.

Cenab-ı Hak, Hadis-i-Kudside de şöyle buyurmuştur.

Kelime-i-tevhid, benim kal'emdir. Her kim, bu kal emin içine girerse, azabımdan emin olur.

Tarikatler, bu tenbihlere binaen sulehâ tarafından icat olunmuştur. Her kim, âdab-ı-tarikatle mü'eddeb olursa, Kelime-i tevhidin karesinden içeri girer ve ayrılık gayrılık azaplarından emin olur. Bu risâlenin konusu da, bu bakımdan tasavvuf üzerine bina olunmuştur. İlim ve merak ehlinin, bu nâçiz nsâlemizin mütalâasından faydalanacağını umar ve Cenâb-ı-Haktan tevfikini refik ve cümlemize inayet buyurmasını niyaz eylerim.

Tekrar ediyorum: İnsanoğlu tevhid için dünyaya gelmiştir. Yani, bütün varlığını veren Allahu sübhanehu ve teâlâ'ya şirk koşmayıp, birliğini kalp ile, dil ile ve bütün kuvve-i müfekkiresiyle tasdik etmesi tek ve en önemli vazifesidir. Mevhibe-i İlâhisi olan fikir ve iz'an kudretini bu yolda çalıştırıp, Allahu teâlâ'nın emir ve nehiylerinden maksadının ne olduğunu keşfe uğraşan ve vahdet-i zâta vasıf olmağa azmeden insan, hakikî insan ve hakikî müslüman olur.

Bütün kâ'inatı sevk ve idare eden kudret, bir menba'dan sudûr eder. İki menbâ yoktur ki, ayrı ayrı İlâhî kuvvetler

Tavsif edebilsin. Nasaranın dedikleri gibi, hayırları halkeden ayrıdır, o şerlere karışmaz. Şerleri halkeden de hayra karışmaz, inancı bâtıldır. Onların, bu ikiye bölüşlerini ve fasit fikirlerini, yirminci asrın insanları kabul edemez.

Risâlemizi gözden geçirmek lûtfunda bulunacak erbab- ı

kusurlarımızı bağışlamalarını, eksiklikleri iyi niyetimize yormalarını ve acizlerini duadan unutmamalarını hasseten reca ve istirham ederim.

Mehmed Sâdık KEHRİBAR

Ormancık Köyü-Çaykara

بِسْـمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Allah'a hamd-ü senâ, Resûl'üne salât-ü selâmdan sonra, Rahman ve Rahim sıfatları ile muttasıf olan Allah ism-i şerifiyle başlarım. İnayet, Cenâb-ı-Haktandır.

İnsanoğlu, bu köhne dünyaya geldikten ve kendisini bulduktan sonra, ilk ve en önemli vazifesi önce kendisini ve daha sonra Hâlıkını arayıp bulmaktır.

İnsanoğlunun, kendisini bulmadan Allah'ını ve halikını bulabilmesi, âdet-i ilâhiyyesinden değildir. Bunun için, insan evvelâ kalbini yoklayacak, haliktan gayrı ne bulursa atacaktır. Bâki kalacak ve bize yâr olacak odur. Yârı atar, ağyarı toplamağa çalışırsak, o vakit kestirme yoldan uzaklaşır, ucu bucağı bulunmaz girdablara düşeriz.

Nazargâh-ı İlâhî olan kalpte, iki sevgi yaşamaz. Allahu teâlâ böyle buyurmuştur. Tûl-i emel ile ahlâk-ı zemime nişâneleri olan hased, kibir, hırs, kin, intikam gibi kötü hasletler bir kalpte toplanırsa, Cenâb-ı-Hak oraya misafir olur mu?

Ehlullah:

Sür çıkar ağyârı dilden, tâ tecelli ede Hakk;
Pâdişâh konmaz saraya, hâne mâ'mur olmadan..

buyurmuşlardır.

Ey sırdaşım:

Konuşmak için, zemin ve zaman aramaktayım. Zemin demek, konuşulan sözü anlayacak kabiliyette bir muhatap, idrak edecek bir arkadaş demektir ki, musahebe esnasında seni yormaz, söylediklerini tam mânasıyla kavrar, doğru söze hak verir ve kalbi müsterih olur.

Bir kıssa getirelim :

Hızır aleyhisselâm ile, Musa aleyhisselâm günün birinde ve nümâyiş esnasında bir mezarlıktan geçiyorlardı. Hızır aleyhisselâm, bir kabirden bir kuru kafa çıkardı ve elindeki mızrak ile vurdu. Kuru kafa delinmedi bile.. Kaldırıp attı ve bir başka mezardan bir başka kuru kafa daha çıkardı ve ona da mızrağı soktu. Mızrak bir taraftan girdi, öteki taraftan çıktı. Onu da attı ve üçüncü bir mezardan bir kuru kafa daha çıkararak mızrağı ile vurdu. Bu defa mızrak, kafanın ortasında durdu. Hızır aleyhisselâm :

İşte, dedi. Kafa, bu kafadır..

Yerine gömdü ve Musa aleyhisselâma hitaben;

Buna türbe yap, diyerek kayboldu gitti..

Kıssa açık olduğu için, ayrıca açıklamağa lüzum görmüyoruz. Konumuza dönelim :

Sohbet esnasında seni yormayacak, söylenilen sözün mâna ve mefhumunu, medlûlunü, hikmetini etrafıyla ve teferruatıyla anlayabilecek dinleyici olursa, o sohbette feyiz dalgalanır, insanın meleke-i tefekkürü inkişaf eder ki, âdeta irsâd makamına kaim bir görüş olur. İşte, yukarıda bahsettiğimiz zemin ve zaman, buna derler.

Evet; insana herşeyden evvel düşen vazife, nefsini teftiş ve kontrol etmektir, demiştik. Çünkü, Hakkı idrak etmekte ve bulmakta birinci vasıta budur. Bakışlarımızı, nefsimize ve kalbimize çevirelim: Orada cereyan eden hâdiselerin bütününü murakabemiz altında bulunduralım ve kendi kendimize soralım:

— **Vârid olan düşüncelerin hangisi melekî ve Rahmani, hangisi şeytanî ve nefsanî, hangisi İlâhî ve zâtîdir?**

Bunları, önce şeriat mizanına vuralım, daha sonra da sırasıyla tarikat ve hakikat mizanıyla teftiş ve kontrol edelim. Hangisi kaldırılıp atılacak, hangisi bir mahfazaya konularak unutulacak, hangisi öz malın gibi gözönünden bir lâhza ayrı tutulmayacak?

Eğer, bunları ayırabilmek için bilgin yetmiyorsa; önce şeriat, sonra tarikat ve daha sonra da hakikat hocasına müracaat etmelidir. Her türlü müşkilleri halletmeğe sa'yü gayret Hadis-i şerifle sabittir :

İlim, Çin'de bile olsa tahsil ediniz.

Hakkın inayeti ile, bunların nasıl ayrılacağını aşağıda söyleyeceğiz. Konuyu dağıtmamak için, sırasıyla devam edelim :

NEFSİN BİR CÜZ'Ü OLAN GÖZLER

Mâlumdur ki, ihsan-ı ilâhı olan nimetler sayılamayacak kadar çok olmakla beraber, idrakimize ve iz'anımıza vasıta olan nimetler ondur. Bunların beşi zâhir, beşi bâtındır. Zâhirde olanların birincisi gözlerdir. Gözler, nefsin bir şubesi olmakla beraber, hakkı bilmeğe de pek kıymetli bir vasıtadırlar.

Dikkat ve basiretle âleme bakınca, Allah'ın varlığına kuvvetli bir kanaat hasıl oluyor. Bakıyoruz ve görüyoruz ki, kendi kendine oluvermiş hiçbir şey yoktur. Olanlar, bir üstadın eliyle vücut bulmuşlardır. Âlem ise, yine üstadsız değildir. Bu malûmatı nereden alıyoruz? Nefsin bir cüz'ü olan gözlerden değil mi?

Gözden, Allah'a giden bir yol daha vardır ki, Cenâb-ı-Hakkın sıfât-ı celilesinin kudretini, kemal ve azametini bize bildirmektedir. Bakıyoruz ve görüyoruz ki, yarattığı insanlar içinde biri diğerinin aynı değildir. Lehçe, güzellik, ahlâk vesaire bakımından birbirlerinden tamamıyla farklıdırlar. Hatta, protez denilen takma dişler bile bir başkasının ağzına uymuyor, ancak kimin ağzının ölçüsüne göre yapılmışsa o kullanabiliyor.

Demek oluyor ki, mahlûkatın birbirlerinden kat kat farklı olması hâlıklerinin çok büyük olduğunu bize beyan ediyor. Bunu da, gözlerimiz vasıtasıyla tespit edebiliyoruz.

Berrak bir yaz gecesinde, gözlerinizi gök kubbeye çeviriniz. Pırıl pırıl parlayan sayısız yıldızlara dikkatle,

basiretle bakınız. Bütün bu kâ'inatın, yerlerin, göklerin, henüz adlarını bile duymadığımız birçok yıldızların sahibi kimdir? Bu bakıştan gönlümüze düşen aşk ve hayreti veren kimdir?

Şüphesiz, gözlerimiz vasıtasıyla idrak eylediğimiz Hâlık teâlâ'dır. Gözlerimizin derin ve ibretli bakışlarından, bize daha nice intibahlar uyandırıcı fikirler, iz'anlar bahşeder ki, saymakla sonu gelmez.

KULAKLARIN, NEFSİ BİLMEĞE MEDÂR OLAN CİHETLERİ

Kulak, bilindiği gibi dış, orta ve iç olmak üzere üç bölümden ibarettir. Dış kulak, hariçten gelen sesleri toplar ve bir boruya benzer şekil ile kulak zarına kadar götürür. Orta kulak, bir takım küçük kemikçiklerden teşekkül etmiştir. Birbirlerine bağlı olan bu kemikçikler, kulak zarına gelen hava titremelerini iç kulağa iletmeğe hizmet ederler. İç kulak ise, birbirine geçer odacıklardan ve dehlizlerden mürekkep dolaşıklı bir borudan teşekkül etmiştir, ki buna dolambaç (Tıyh) adı verilir. İçerisi lenf denilen bir mayi ile doludur. Beyinden gelen işitme sinirlerinin uçları, bu sıvının içinde kirpik biçiminde batmış bulunur. Hava titreşimleri, kulak kepçesiyle toplanarak, dış kulak borusundan zara geldikten sonra, orta kulaktaki kemiklere ve havaya geçer. Onlar da bu titreşimleri iç kulağa, yani şakak kemiği içindeki dolambaça ulaştırırlar. Bu suretle titreşimler, lenf denilen mayii harekete getirir ve bu mâyiin içindeki kirpikli hücreler de titreşimleri sinir akışı haline ifrağ ederek beyine ulaştırırlar, ki işitme denilen olay da böylelikle tamamlanır. Maddî ve fizyolojik yapısı kısaca böyledir.

Mânevi bakımdan şöyle izah olunur:

Cenâb-ı-Hakkın bir sıfatı da SEMİ'dir. Cenâb-ı-Hak işitir ve işitmesine son yoktur. Kulun işitmesi de, Hakkın varlığına delildir. Allahu teâlâ'da bu sıfat olmasaydı, insanda işitmek hassası nereden gelecekti?

Nereden ve hangi cihetten gelirse gelsin, işitme hassamız vasıtasıyla tesbit ettiğimiz sesler, aslında zikrullah sesidir:

وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدَهِ

Hiçbir şey yoktur ki, O'nu hamd ile tesbih etmesin.

El-İsra: 44

Çocukların ağlaması, kurbağaların viyaklaması, horozların ötmesi, kuzuların melemesi, rüzgârın hû'su, şimşeklerin çakması velhasıl bu kâ'inatta duyulan her ses; ehl-i hakikat indinde ve müntehi âşıklar meşrebinde olanlar için zikrullah sesidir. Ehl-i avâm olan mü'minler için de, Kur'an tilâvet sesi, esmâ'i İlâhîden duyulan sesler ruhânî bir zevk-i mâ'nevî bahşeden seslerdir. Bütün bu saydıklarımız ise, kulakların Hakka giden yolunu gösterir.

BURUNUN, MADDİ VE MÂ'NEVf BAKIMDAN KOKU ALMA HASSALARI

Yüzümüzün ortasında, iki kaş arasında, ağızın üstüne kadar uzanan çıkıntılı uzvumuz ki, nefes ve koku almaya yarar. Evvel emirde insanoğlunun sayılı nefeslerini alıp verdiği uzuvlarımızdan birisidir. iyi veya kötü kokuları da, burnumuz vasıtasıyla tesbit ederiz. Gözleri kapalı bir insana, bir çiçekle çirkin kokulu bir diğer madde uzatılsa, derhal ve kolaylıkla farkeder, ilkini severek, İkincisini tiksinerek koklar.

Burunun, bir de Hakka giden yolu vardır ki, burun vasıtasıyla alman müstekreh kokular bize bir çok hakikatleri beyan ederler. Nefis kabardığı yani u'cub veya gurura kapıldığı zaman, ona şunu hatırlamak veya hatırlatmak kâfidir:

— **Bu gurur ve kibirin neden? Aslında murdar bir meni idin.. Sonunda, şu tiksindiğin lâşeler gibi kokacaksın.. Bir gün, senden de tiksineceklerini nasıl unutursun? denilince, dizginleri çeker ve aşırı gitmekten vazgeçerek Hakkın adaletini hatırlarız.**

Çirkin kokular, bazı gerçekleri hatırlattığı gibi; güzel kokular da mü'minlere vâ'dolunan cennet bahçelerini hatırlatır, onları imrendirir ve insanı âdeta iyi amellere teşvik eder. Hâsılı, nasıl bir koku alınırsa alınsın, ârif olanlar için birer öğüttür. Bundan başka bir de mâ'nevî kokular verir ki, ehl-i irfan duygularıdır.

Veysel Karanî, Hazreti Peygamber sallallâhü aleyhi ve

sellem ile görüşmeğe geldiği zaman, Resûlüllah, hâne-i saadetlerinde bulamamıştı, o sırada Mescidde bulunuyorlardı. Ancak, anasından daha fazla araştırmağa izni olmadığından, ziyaretini haber vererek dönmüş gitmişti. Sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz, hâne-i saadetlerine avdetlerinde Hazreti Veys'in kokusunu ve nurunu kapılarında buldular ve kimin geldiğini sordular. Yemen illerinden Veysel Karanî'nin kendilerini aradığını öğrenir öğrenmez de, hemen mescide dönerek, ashabı kirama:

— **Veysel Karanî'yi gören gözleri gördüm. Sizler de benim gözlerime bakınız,** buyurdular.

Ashabı kiram, kendilerinden sordular:

— **Yâ Rasulallâh.. Veysel Karanı hangi memlekettendir?**

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem dört tarafı kokladıktan sonra, saadetle :

— **Hâzâ Yemen biş..** (Yemen tarafından kokusu geliyor) buyurdular.

Evet; Allah'a giden vasıtalarımızdan birisi de burundur. Ehl-i irfan olanlar âriflerin, kâmillerin kokularını duyarlar.

Cenâb-ı-Hak, cümlemizi ehl-i irfan zümresine ilhak eyleye (Âmin..)

HAVASSI HAMSE-İ ZÂHİRİYYENİN DÖRDÜNCÜSÜ DE BİLDİR

İhsan-ı İlâhî olan nimetlerden birisi de dildir ki, onun gördüğü vazifeyi, diğer uzuvlarımızın hiçbirisi göremez.. Bize, tatlı veya acı bilgisini veren bu uzuvdur.

Kemâlât-ı ilâhiyyeye kat kat teşekkürü hatırlatan bu uzvun Hakka yarar daha nice ibadetlere vasıta olduğunu hiç düşündünüz mü? Kur'an okumak, zikretmek, ilim yoliyle temin ve tedarik olunan şer'î mes'eleleri din kardeşlerimize Hak rızası için anlatmak, hikmetli ve faydalı sözlerle insanlar ve bilhassa akraba ve komşular arasında vukubulan soğuklukları izale etmek, tatlı ve güzel sözlerle mü'min kardeşlerimizin gönüllerini kazanmak gibi daha akla gelmeyen bir çok hizmetlerimizi dilimiz vasıtasıyla gerçekleştiririz. Bütün bunlardan hasıl olan zevk-i mâ'neviden dolayı dilimiz, tefekkür sahasında zuhur edenleri izhara yarar ki, bu da mâ'rifet-i nefse ve mâ'rifet-i nefsten mâ'rifetullah'a vesile olur. Bu bakımdan, dilin vazifesi diğer uzuvlarımızdan daha mü'essir olur. Risalemizin baş tarafında, mâ'rifet-i nefs olmadan mâ'rifetullahm mümkün olamayacağını belirtmiş idik. Böyle olmakla beraber, her uzvumuzun nefsin bilinmesine bir hizmeti vardır. Bunları, tamamiyle, bilmek ve anlamak kudret-i fikriyyenin haricindedir. Biz, burada havassı hamse-i zâhiriyye ve bâtınıyyeyi mümkün olabildiği ve güç yettiği kadar açıklıyabiliyoruz. Ehl-i irfan, maksadımızı elbette anlamakta güçlük çekmeyecektir.

HAVASSÎ HAMSE-İ ZÂHİRİYYENİN BEŞİNCİSİ EL PARMAKLARIDIR

Bir şeyin sert veya yumuşak olup olmadığını anlatan ve gösteren parmaklarımızın uçlarıdır. Buna, arapça LEMS derler.

Bir şeye temas neticesinde hakikat meydana çıkar. Diğer uzuvlarımız da, aynı şeye temas ederse, onun sert veya yumuşak olduğunu anlayabilirsek de, parmak uçlarıyla dokunmaktan zâhir olan hakikat kadar olamaz. Her uzvumuzun meharet ve hususiyeti, nefsimizin anlayış ve idraki derecesinde bize bir bilgi vermiş oluyor. Sertlik veya yumuşaklık bir ilimdir. Parmakların uçlarıyla alman bilgi, meyvelere tatbik olunursa, olgun olanı sevilir. Kumaşların da yumuşağı makbul sayılır. Taşların yumuşağı, oyulmak veya işlenmek bakımından, başka bir tâbirle terbiye yönünden tercih olunur.

Yumuşaklık keyfiyetini insanlara tatbik edecek olursak, halim ve selim olanlar hem Allah'a, hem de insanlara daha sevgili olurlar. Sert, kaba ve haşin insanlar ise, kimse tarafından sevilmez ve beğenilmez.

İnsanda mevcut olan havassı hamsenin, zahir kısmını buraya kadar anlatmağa çalıştık. Görülüyor ki, hepsinde Hakkın bilgisine ait bir takım işaretler ve deliller vardır.

Bunların, Hülâsatan arapça tâbirleri de *söyledin*

KUVVE-İ-BASÂRİYYE = Görmek kuvveti, ki gözlerdir.

KUVVE-İ-SEM'İYYE = İşitmek kuvveti, ki kulaklardır.

KUVVE-İ-ŞÂMME = Koklamak kuvveti, ki burundur.

KUVVE-İ-ZÂ'İKA = Tadmak kuvveti, ki dildir.

KUVVE-Î-LÂMİSA = Dokunmakla anlamak kuvveti, ki parmaklardır.

Şimdi de, bâtın kısmını açıklamağa çalışalışalım, ki onlar da şöyledir :

Kuvve-i âkile, kuvve-i hayaliyye, kuvve-i kalbiyye, kuvve-i hafıza ve kuvve-i mutasarrıfa'dır.

HAVASSI BÂTINA KUVVETLERİ DE BEŞTİR

Yukarıda saydığımız kuvvetlerden alman malûmat, bâtın kuvvetlerinin tesiriyle müsmir bir netice verir. Meselâ, akıl olmasa mutasarrıfa dediğimiz muhakeme kuvveti akılsız olamayacağından muhafazasız da ilim olamaz. Velhasıl, insanlara bahşolunan şu on havas kuvvetleri yekdiğerinin mütemmimidir. Âdetullah böyle câri olmuştur.

İnsanoğlu, ihsan olunan bu kıymetli nimetlere şükrederek evvelâ nefsini bilmeğe, ondan sonra bunlar vasıtasıyla iman-ı-istidlâli elde etmeğe çalışmalıdır. Her mükellef, böyle bir arama ve muhakeme ile, nefsini ve Allah'ını bulmakla mükelleftir. Ancak, bundan sonradır ki, eshab-ı ilmin üçüncüsü olan haber-i sadıka ve mütevatire ile Kur'an-ı kerim ve Ehadis-i şerife ile beyan buyurulan ahkâm-ı ilâhiyyi yerine getirmeğe çalışmalıdır.

Bununla beraber, dört mezhebe ayrılan İslâm dininin hangi mezhebinde bulunuyorsa kemal-i sıdk ve ihlâs

üzere vezaif-i şer'iyyesini ifa ettikten sonra, sâlik olduğu tarikatin âdâbına riayet ederek ilerlemeğe sa'yü gayret etmelidir.

Tarikat âdabının birincisi ise, risâlemizin baş tarafında işaret olunduğu gibi ahlâk-ı mezmûmeden tûl-i emel, ihtiras, hased, kibir, kin ve intikam hisleri beslemek, gazap ve bunlara benzer kötü ve çirkin huyları, ahlâk-ı haseneye tebdil ettikten sonra tarikat basamaklarına adım atmaktır. **Kalp temizlenip paklanmadıktan sonra, tarikat dâvasını ileri sürmek, kuru bir iddiadan ibarettir.**

Tarikat demek, saflık âlemine ilerlemeğe sa'yetmek demektir. Çünkü, tarikatin son makamı SÂFİYYE makamıdır. Orada, mâsivaliahtan bir şey yer almaz. Değil ahlâk-ı zemime, hubbu dünya veya hubbu riyaset mevcut olan bir kalpten, Allah sevgisi uzaklaşır. Netekim, El-Ahzâb sûre-i celilesinin 4, âyetinde (Allahu teâlâ, bir insanın içinde iki kalp yaratmadı.,) buyurulması da bu gerçeği açıklamaktadır.

Ehlullah da şöyle buyurmuşlardır :

ETTEHALLÎ SÜME-TTEHALLÎ SÜME-TTEHALLÎ

Kalp, mâsivâdan tahliye edilecek, sonra zikrullah ile süslenip, Ziynetlenecek ki daha sonra murakabe ile zuhurat ve tecelliler gözlenebilsin..

AHLÂK-I-ZEMİME NEDİR?

İnsanın kalbi serbest bir limana benzer. Her bandıradan ecnebi vapurlarının karargâhıdır. Hangi milletten olursa olsun, her vapur oraya demir atabilir. **Kimse ona taarruz edemez, çünkü serbest limandır. İnsan kalbine de, her taraftan binbir türlü düşünceler gelebilir.** Bu düşüncelerin, bir serbest liman olan kalpte hıfzı lâzım ise, onu demirler bırakırsın. Şu var ki, tûl-i emelden doğma ihtiras yani zengine ve zenginliğe imrenmek, onların milyonlarına heves etmek, onların kâşâneleri gibi kâşâneler, apartmanları gibi apartmanlar yaptırmak hırsını kalpte yaşatmak, bütün bunlar helâl para ile dahi olsa, bu neviden ihtiraslar hay olan kalbi öldürür. Bunun tedavisi de mümkün olmaz. Bütün bu hırs ve düşünceler, fâniyi bâkiye tercih etmekten ileri gelir. Bu suretle öldürülen ve içerisinde hayat-ı bâkiyye fikirlerinden hiçbir şey bırakılmayan o kalbin tedavisi isteniliyorsa, kalbi serbest liman olmaktan kurtarmalıdır. Kalbi, kordon ve kontrol altına almalı, buna göre tedbirler hazırlamalı ve bir takım yasak kanunları koymalıdır. Bunlar yapıldıktan sonra, kalp kolculara teslim olunursa, serbest liman olmaktan kurtulur ve muhafaza altına alınmış olur.

İhtiras, şiddetli arzu ve imrenmek demektir. Helâl kazançlarla olursa, şeriat buna cevaz vermektedir. Ancak, tarikat sâliklerine cevaz ve müsaade yoktur. Çünkü, tarikat erbabı dünya sevgisini terketmedikçe, dâvası kuru bir iddiadan ibaret olur ki, mesmû ve

mûteber değildir. Ehlullah: **(Ya göründüğün gibi ol, veya olduğun gibi görün..)** buyurmuşlardır. Riyâ, şeriatte haramdır. Tarikatte ise, şirktir. Demek oluyor ki, ihtiras da tarikatte pek mezmûm emraz-ı kalbiyedendir ve mutlâka def'edilmesi ve tedavi olunması gerektir.

Şeriat, imrenmeği de helâl kabul eder. Fakat, tarikat kabul etmez, insan dört hal üzere olabilir: Ya fakirdir, ya zengin.. Ya hastadır veya sağlam.. Fakir ise:

— Zengin olsaydım, yedirir içirir agniyâ'i şâkirin derecesine nail olurdum, der. Zengin ise:

— Fakir olsaydım, fıkarayı sâbirin derecesine nail olurdum, der. Hasta ise:

— Sağlam olsaydım, hayra hasenata çalışır, derece alırdım, der. Sağlam ise:

— Hasta ve zelil olsaydım, sonsuz derecelere nail olurdum, der.

Hüner, bunların hiçbirisine özenmemek, kalbinde daima şu gerçeği saklamaktır:

— Cenâb-ı-Hak, her bir halime vakıftır. Bana aslâh olanı vermiştir. Bütün lûtuflarına, nimetlerine razı ve müteşekkirim..

İşte, bütün bu kalp hastalıklarından kurtulabilmek için, mürşidin tarifelerine ihtiyaç hissetmeden def'edebilmek için ilim lâzımdır. İlim, fâsit fikirlerin def'i için de gereklidir. Çünkü, tarikatin kapısı şeriattir. Şeriatsiz tarikat olamaz. Kapı, önce şeriatle açılır. Mürşidler,

sâliklerin hallerini şeriatle tarassud ederler, Şeriat ile zâhir halleri islâh edildikten sonra, tarikatin inceliklerine geçilir. Malûmdur ki, şeriat bir kılı kırk yararsa, tarikat de kırk bin yarar. Bu usule dikkat ve itina etmek lâzımdır.

HULÂSA: Bu risâleyi, tasavvuf ve tarikat için lüzumlu âdabı belirtebilmek gayesiyle yayınlıyorum. Bu sebeple, herşeyden önce ilme âlet olan vasıtaları ele aldım. İlimsiz bir şey elde edilemeyeceğinden, ilim vasıtalarımız olan azâ ve havas kuvvetlerimizin, gerek zâhir ve gerekse bâtın istidat ve kabiliyetlerimizin tahlil ve teşrihine giriştim.

Mefturat-ı ilâhiyyesi icabı zekâ ve iz'anı mefkud olanları irşâd etmek, kimsenin haddi değildir. Netekim, İsâ aleyhisselâm:

— ***Ölüleri canlandırmak benim elimden gelir. Ahmaklara zekâ ve feraset vermek ise, kudretim haricindedir,*** buyurmuştur.

Binaenaleyh, ***her mesleğin ve her san'atın başlangıcı ilimdir.***

Kaidesi gereğince, gidilecek yolu ve varılacak hanı şaşırmadan bulabilmek için, mutlâka yol bilir bir arkadaş lâzımdır. İlim de, bir bakıma arkadaş demektir.

Fakat, yalnız ilime de güvenmek olmaz. Daha önce o yola gidip gelmiş bir gerçek arkadaşa ihtiyaç vardır. Böyle bir ihtiyaç hisseden, bir ilim adamına intisap etse, ilmin ona faydası ancak intisabından sonra teslimiyyet-i tamme kaidelerini bilir mürşidine tâbi olarak

takibedeceği âdabı takınmağa mecburdur. Câhil ve mübtedi bir kimse, bir mürşid-i kâmile intisab etmek üzere müracaat ederse, o mürşit ona hemen ders vererek salıvermez. Önce, kendisinin fıkıh ilmindeki noksanlarını ikmale çalışır, haftalarca uğraşır, kavramak kabiliyetini kontrol eder, müsta'id bulursa ders verir ve tarikatte çalıştırır. Değilse, san'ata teşvik eder, geçinme yollarını gösterir, kendisine bir kaç esmâ telkin eder, şeriat üzere hareketini de tenbih ederek salıverir. Bu usule riayet eden mürşid-i kâmiller, müntesiplerinin kabiliyet ve istidatlarını keşfetmeden onu başlarına belâ etmezler.

Tekrar ediyorum: İlim vasıtalarımızı öne almaktan maksadım, nefsi bilmeğe âlet olmalarındandır. Rabbine vasıl olmak isteyen sâliklere âzâ ve cevarihi mülâhaza etmekte doğru değildir. Çünkü, onlar nefislerini de, ilimlerini de bir tarafa bırakacaklar ve unutacaklardır. Nefis ve ilim, bu gibilere huzuru ilâhiyye devam etmekte engel teşkil ederler. Onun için, bütün bunların hepsini terketmek, müntehi sâlikler için şarttır. Ehlullah:

Bağla bir dildâre gönlün, gayriden meylin kes;

Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk

> [Bağla bir dildâre gönlün, gayriden bervend (alışverişi) kes]

buyurmuşlardır.

Resulü ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem efendimiz de:

Âhiret ehline dünya haramdır. Dünya ehline âhiret haramdır. Ehlullah'a ise her ikisi de haramdır.

buyurmuşlardır. Hatta, TERK-İ-HESTİ demek, terk-i-vücud, yani nefsi terketmek ve unutmak demektir. Bunların hepsi, divan-ı ilâhı huzuru için birer mânidir. Sâlik olan, kusurlarını anlayıp ona göre çalışmalıdır.

Rasûlullâh sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz:

Rabbim, beni en güzel terbiye ile terbiye etti, buyurmuşlardır.

Demek istiyorlardı ki, mâsivayi kalbinden çıkar, divanında durmak edeblerinin en güzeli budur, gayrisi yalancılıktır.

Bir diğer hadis-i şerifte de, şikâyet yollu:

Beni Sûre-i Hûd kocalttı buyurulmaktadır.

Bilindiği gibi, Hûd sûre-i celilinin 112. âyetinde:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلاَ تَطْغَوْاْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Habibim.. Sen ve seninle beraber şirk ve küfürden tövbe ederek imana gelenler, emrolunduğunuz gibi istikamette bulunun. Aşırı gitmeyin.. Allahu Teâlâ, bütün yaptıklarınızı görür, basirdir, buyurulmuştur.

İstikametin son gayesi huzuru İlâhiden bir ân ayrılmamaktır. Fahr-i-kâinat Efendimiz demek istiyorlardı ki: **(Yâ Rab.. Ben, bunca düşmanlarla pençe pençeye uğraşırken, seni de hiç unutmamak derdi beni kocalttı.)**

Halbuki, şânında Cenâb-ı-Hak buyurmuştu ki:

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى

Peygamberin gözü, gördüğü şeyden meyi etmedi ve sağına soluna tecavüz eylemedi.

En-Necm: 17

Yani, habibim bunca dert ve belâlar karşısında kıvranıp dururken, beni de gözünden ayırıp tuğyan etmedi. Burada BASAR'dan murad bâtın gözüdür. İnsanda iki göz vardır. Birisi başımızın üzerindeki gözdür ki, ona arapça BASAR derler. Birisi de bâtın gözüdür ki, ona da arapça BASİRET yani kalp gözü derler. O halde, Peygamber kalp gözünden hiç Allah'ı unutmadı demektir. Onun için, Ehlullah: (EL İŞTE, GÖZ OYNAŞ'TA OLMALIDIR..) buyurmuşlardır. Yani, çalışırken basiret gözü Haktan ayrılmamalıdır. Bu minval üzerinde yürüyenler, insanlar arasında EHLULLAH sınıfından sayılırlar. Onlar, ömürlerini ve hayatlarını ebedî olan âhiret yolculuğuna mukabil tutarlar ve dünyanın bir kazanç merkezi olmasını da fırsat bilirler. Ne mutlu böyle ayık olanlara.. Ne yazık, gaflet içinde hayatlarını ifnâ edenlere..

Meşâyih-i kiram:

Âyinedir bu âlem, herşey halk ile kaim,
Mir'at-ı Muhammed'den Allah görünür daim..

buyurmuşlardır. Maksatları, âlemin cephesi sıfât-ı ilâhiyyi gösteren bir aynadır. Bütün eşya, kudretullah ile kaimdir. Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin

âyinesinden daima Allah görünür demek ise, En-Necm sûre-i celilesinin yukarıda zikrolunan 17. âyetine atıftır. O, dünya dert ve mihnetleri ile uğraşırken dahi, Allahu teâlâ'dan bir saniye bile gaflet etmemiş, hakikat-i insaniyyesini muhafaza etmiştir. İşte bundan bir intibah hissesi çıkararak, meşayih-i kiram bu beyti lisanlarına vird edinmişlerdir.

Asıl alınacak intibah hissesi şudur: Bize sayı ile verilen bu nefesleri, gönül cereyanlarının sorulacağı gün geldiğinde çekilecek ah ve tahassürü hatırlayabilmektir.

KUVVE-İ-MÜDRİKE

Hak ile bâtılı, iyi ile kötüyü seçebilmek üzere, Cenâb-ı-Hak insanlara KUVVE-İ-MÜDRİKE kabiliyetini ihsan buyurmuştur. Bu kuvvet sayesinde insan çok değerli bilgilere sahip olur. Unutmamalıdır ki, hayat boyunca elde edilebilecek en esaslı ve hükmü hiçbir zaman üstün kuvvetle bozulmayacak ve zevale maruz kalmayacak bilgiler, ancak İlâhî bilgilerdir. Gönüllere ferahlık ve inşirah bahşeden, insanı ebedî bir zevk-i mâneviye ileten, kalpleri hakikat şehrine eriştiren bu bilgilerdir. Gittikçe insanın aşkını ve Mevlâ'sına rağbetini artırır, hayatı tazeler, kalbe ve dimağa gelişmeler verir, hiçbir yorgunluğa da sebep olmaz.

Bir gün nasılsa yok olacak dünya işleri ile de uğraşmak gerçi çok lüzumludur. Fakat, itiraf etmeliyiz ki, bunlar dimağı da çok yorarlar. Bütün hayat, bir takım sıkıntılar ile geçer. Bu sıkıntıları gidermenin tek çaresi, İlâhî mefkûrelerle çalışarak melekiyyet kesbetmektir. Bu sayede zorluklar ve iztiraplar içerisinde sefa nurları galip olur dimağî yorgunluklar, azalır ve bu hakikatler ile insan kendisini teselli eder. Bu hakikati sezen insanlar, aldanmazlar. Her iki cepheyi de güzel birer tedbirle idare ederler ve nefsin hevasına da mağlûp olmazlar. Çünkü, onlar güvendikleri yaradanlarına yaslanmışlar, ferah ve vekar içinde yaşamayı teminat altına almışlardır. Onlar, ebedî ümitlerle bâki kalır ve aslâ me'yûs olmazlar.

Zamanımızda, gönül sıkıntılarını tütün içmekle, meyhanelerde ve kumarhanelerde, sefahat yerlerinde

vakit kaybetmekle def'etmeğe uğraşanlar çoğunluktadır. Bir düşünelim: Ruhun tedavi ve gelişmesi ile hasıl olan zevk ve neş'e, bir gün nasılsa yok olacak nefsin iştihası ile defedilen iztiraplar arasındaki farkı temiz bir vicdan ile nasıl ayırdedebiliriz ? Meyhanelerde, kumarhanelerde ve sefahat yerlerinde, gönül avutarak iztiraplarını def'e çalışanlar, bir gün parasız pulsuz kalırlarsa mevcut iztirapları beş misli daha artmaz mı? Bu gerçeği böylece tesbit ettikten sonra, mes'elenin diğer cephelerini de gözönüne alacak olursak, iki büyük korku ve tehlike daha meydana çıkar ki, bunlardan birisi maddî ve diğeri mâ'nevîdir. Önce maddî olanı ele alalım:

Tütün içen bir kimseye:

— Şu zehiri içme.. Vücuda çok zararları vardır, desek hemen alacağımız cevap şudur:

— Evet, öyledir amma bu iç sıkıntılarını def'eden en güzel bir arkadaştır. Halbuki, kısa bir zaman sonra göğüs tıkanıklıklarına, nefes darlıklarına, kalp hastalıklarına maruz kalacağını hiç düşünmez ve bu tehlikeleri gözönüne getirmez, bütün söylenilenleri umursamaz. Böylelerine:

— insana en iyi arkadaş ve yardımcı Cenâb-ı-Haktır desek bizi tasdik eder ve fakat boynunu bükerek:

— Ne yapayım? Bir kerre mübtelâsı olmuşum cevabını verir,

Bundan da anlaşılıyor ki, ilk terbiye ana-baba

kucağından başlar. Dinen MENHİ (yasak) olan herşeyi çocukların körpe dimağlarına yerleştirmek en önemli vazifelerimizdendir.

Biz yine, konumuza dönelim: Gönül ferahlığını, şer'i şerifin hilâfında arayanlar ve meselâ müskirat kullananlar, bu ibtilâlarının doğuracağı mazarratların, elde ettikleri menfaatten çok daha fazla olduğunu elbette bilirler, Fakat, nefislerine hâkim olamazlar, Kur'anı azim-üş-şânda:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا

Yâ Muhammed!.. Sana şarabı ve şans oyunlarını sorarlar. Be ki, ikisinde de hem büyük günah ve insanlara bazı menfaatler vardır. Fakat, günahı menfaatlerinden daha büyüktür.

El-Bakara: 219

buyurulmuştur. Evet, insan nefsine hâkim olmalıdır. Nefsin her hoşuna giden şey, insanı bir nebze daha Rabbinden uzaklaştırıcıdır.

Diyorlar ki: (Her fenalığın sonu malûmdur. Onun için, şer'an yasak edilmiştir. Fakat, çalgı dinlemek neden yasak olsun? Zahirde bundan bir kötülük hissedilmiyor. Yasak olmasının sebebi nedir?)

Bu sorunun cevabı biraz uzuncadır. Allahu sübhanehu teâlâ, mahlûkat içinde en sevimli ve ve en kıymetli olarak

insanı halk buyurmuştur. Onu huzurundan ayırmak istemez ve daima divanında bulundurmak ister. Bunun için de, kalbini çalmak istidadında olan dünya heveslerinden onu alıkoymak için insana bazı şeyleri men'etmiştir. Tâ ki, insanın basireti, şehvanî ve şeytanî şeylerle bağlanmasın. Kaldı ki, bu meyillerin ve sevgilerin vefası da yoktur. Günün birinde kalbinden ve ruhundan silinip gidecektir. Bu sebeple Cenâb-ı-Hak, kuluna şunu anlatmak istiyor:

— Bekası olmayan bu kabil boş ve faydasız eğlencelerle kıymetli ömrünü boşuna harcama.. Seni yoktan var eden hâlıkına gönlünü bağla, onun sevgisi sende daima zahir olsun.. Yitmeyen, kaybolmayan sevgi ancak o sevgidir. Seni her an daha yüksek mertebelere eriştiren de odur. Aslında, seni yaratmaktan murad-ı ilahi de budur. Böyle, boş faydasız ve lüzumsuz eğlencelerle ömrünü ve gönlünü perişan etme.. Sana ihsan ettiğim zekâ, feraset ve iz'anın kıymetlerini, bu kabil mânâsız eğlencelerle israf edip, indirme.. Kadrini, kıymetini, insanlığını bil.. Nankörlük etme, ne olduğunu anla, şerefini, haysiyetini izzetini düşün.. Bütün meleklerim sana baş eğdiler. Şerefli ve üstün bir mahlûk olduğunu bütün kâ'inata ilân ettim. Yalnız, seni kıskanan şeytan sana düşman oldu.. İşte, o şeytan seni de benden uzaklaştırmak için türlü hile ve desiselerle yoluna çıkıyor, seni aldatmak, Rabbinden ayırmak kasdiyle eğlence adını verdiği şeylerle gönlünü çalmak istiyor. Onun kurnazlıklarını anlaman ve şerrinden kurtulman için sana akıl, fikir ve iz'an verdim. Bunlar, senin o büyük

düşmanına karşı galip gelebilmen için en büyük silâhlarındır.

Ey kulum.. Açık fikirli ol, gözlerini aç ve o büyük düşmanının iğvasından kurtulmağa çalış.. Dünya eğlence ve oyuncakları kalbini oyalayıp doldurmasın, seni perişan etmesin.. Bu düşmanını iyice tanı, cepheni ona göre muhkem tut.. Bu dünya senin için bir dar-ül-irfandır, bir kazanç fabrikasıdır. Nereden geldin, nereye gidiyorsun? Vazifelerin nelerdir? Bunları arayıp sormak yok mu? Otlakta yayılan hayvanlar gibi hayvan mısın?

Dünyanın ve âhiretin en büyük insanı ne buyurmuştur: **(DÜNKÜ GÜNÜ İLE BUGÜNÜ MÜSAVİ GEÇEN İNSAN ALDANMIŞTIR.)** buyurmamış mıdır? O koca sultanın, bu sözden muradı ne idi? İnsanoğlunun kemalinde hergün bir olğunluk olmalıdır. Nerede? İlminde, fikrinde, anlayış kabiliyetinde, amelinde, ihlâsında, irfanında terakki eseri görülmez ise, gününü havaya vermiş demektir.

Allahu azim-üş-şan da, günden güne nurani ilerlemeyi sevenleri sever. Yoksa, nefsani çalkantılarla gün geçirenleri sevmez.

İNSANLIK VE MÜSLÜMANLIK DAVÂLARI

Bu çok mühim iki mevzu'u dikkatle ele alalım. Hakiki müslümanlık sıfatını takman zatlarda, hem müslümanlık, hem insanlık mevcuttur. Zira bunlar birbirlerini tamamlayan iki haslettirler. Hakkıyle müslüman olan bir kimsede, insanlık icaplarının bütünü, tam ve eksiksiz olarak bulunur. İnsanlığa aykırı her hareket, müslümanlık için de bir nakisedir. Aşağıda, bu konuyu tekrar izah edeceğiz.

Yalnız insanlık iddia edenleri ele alalım: Bunlara göre, konulmuş olan İlâhi emirler ve nehiyler, nizam ve zabt-ı âlem için düşünülmüş şeylerdir. İnsanlık vazifelerini bihakkın yapanlar için namaz, oruç ve diğer şer'î tekâlife lüzum yoktur derler. Meselâ, başkalarının haklarına, canlarına, mallarına, namus, şeref ve izzeti nefislerine dokunmamak şartiyle herkes hürdür, nefsinin istediği her şeyi yapabilmekten kimse alıkoyamaz zannederler.

Bu gibiler için fâsıkların meclislerinde, danslı toplantılarda, gönül eğlendirici oyunlarda bulunmak insana bir zarar getirmez. Kumar oynamak, içki içmek, yabancı bir kadınla rızası olduğu takdirde cinsi münasebette bulunmak da zararsızdır, neden yasak olsun demek isterler?

İleri sürülen bu fikirlere karşı, bir ân için düşünelim: Bu kanaatte bulunanları, iki cepheye ayırmak mecburiyeti vardır. ALLAHLI, ALLAHSIZ veya DİNLİ, DİNSİZ.. Çünkü, her ikisinden de bu ve buna benzer fikir ve mütalâalar

duymaktayız. Öyle ise, Allahsız ve dinsiz yaşamayı tercih edenlerin iddiaları doğrudur. Onlara göre bu kabil hareketlerin nizam ve intizam-ı âleme zarar verecek kötü bir yönü yoktur. Zarar varsa ancak kendilerinedir, başkalarına değildir. Bizim de bu gibilere söyleyecek sözümüz yoktur.

Ancak, hem Allah'ın varlığını ve birliğini kabul ve tasdik eden ve dindar görünen hem de yukarıda sayılan menhiyyatı mübah gören kimselere, dinin ve İslâmiyetin mânasını anlamayanlara bazı uyarılarımız olacaktır. Hemen işaret edelim ki dinin nehyettiği bazı şeyleri mübah görmek ve göstermek isteyenler garip ve anlaşılmaz bir tezad içinde bulunmaktadırlar. Bunlar, hem dindar görünmek isterler, hem de Allah'ın yaptığını beğenmez ve kendi kendilerine: (Cenâb-ı-Hak, bunları neden yasak etti?) diye sormağa lüzum dahi görmeden kendi batıl kanaatleriyle-Hâşâ-Allah'a cehalet isnad ederler.

Bu gibi kimseleri, içerisinde bulundukları gaflet uykusundan uyandırmak için sayısız deliller vardır. Fakat, en mühimmi şudur: İslâmlığın ve insanlığın hakikat mânasını taşıyan en büyük ve en yüksek insan, âlemlere rahmet olarak gönderilen ve hakkında: **(Sen olmasaydın, bu âlemleri halketmezdim..)** buyurulan Peygamberimiz, Efendimiz, şefaatçimiz Hazreti Muhammed Mustafa Sallallâhü teâlâ aleyhi ve sellemdir.

Cenâb-ı Fahr-i Risaletin en büyük meziyyeti, dünyanın bin belâsı arasında, kendisini yaratan hâlıkını hiçbir

zaman gönlünden çıkarmamasıdır. Bizler, ona intisabetmek sayesinde islâmiyyet şerefiyle şereflendik, ona ümmet ve Allah'a kul olmakla en büyük devlete erdik. İşte, o ulu peygamberden irsen gelen İslâm dininin esasları nasıl kurulmuşsa, Allah'a varacak yol odur. Hakkın rızası da ancak bu yolda bulunur, ki bu da gafletlerden uzak kalmakla elde olunur.

Cenâb-ı-Hak, fâni olan bu dünyaya hiçbir kıymet ve ehemmiyet vermediğini şu âyeti kerime ile açıklayarak, bizleri ikaz buyurmuştur:

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ

Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Âhiret ise, müttekiler için elbette hayırlıdır.

El-En'am: 32

Bir hadis-i-şerifte de şöyle vârid olmuştur:

Allahu teâlâ indinde dünyanın bir sivri sinek veya bir kuş kanadı kadar kıymeti olsaydı kâfirlere ondan bir yudum su içirmezdi.

Bu açık hükümlerden anlaşıldığına nazaran, dünyanın bu kadar kıymetsiz olduğunu haber veren Rasûlü ekrem sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin, Cenâb-ı-Hakkın işareti üzerine kurduğu İslâm dininin esaslarını beğenmeyen veya aykırı hareket etmek istiyenler, dinin ne demek olduğunu bilmeyenlerdir. Bu gibilere, şunları sormak gerekir:

— **Din nedir? Allah nedir? Peygamber nedir? Yaratılıştan maksat nedir? Nefsin kulu musun, Allah'ın kulu musun?** Senin dileklerin ve arzuların, tamamen nefsinin istekleri, gayri meşru arzuları ve zorlamalarıdır. Eğer, mübah hükmüne koymak istediğin yasakları tam mânasiyle yapmak istersen, o zaman Allah'ın kulu değil, şüphesiz nefsinin kulu olursun.. Allah'ın varlığını kabul ve ikrar ettiğine göre, bu iddian göz boyamaktan ve insanları kandırmaktan başka bir şey değildir ve olamaz. Yok, estağfirullah diyerek: **(Ben nefsin kulu olur muyum? Allah'ın kuluyum..)** dersen, neden Allah'ın kurmuş olduğu mukaddes dinin hikmetlerini sezerek yasakladığı şeyleri de kabul etmiyorsun?

Hâşâ, Allah'a cehalet isnad edercesine, nehyolunan şeyleri mübah görüyorsun?

Allahu teâlâ, bunları nehvederken bilemedi de sen mi şimdi farkettin?

Allah mı cahildir, yoksa sen mi cahilsin?

Aklının hükmü nedir?

Kararın neden ibarettir?

Çalgılar, oyunlar eğlenceler, gayri meşru cinsi münasebetler insanı Hakka yaklaştırır mı? Bu sorularıma cevap verebilir misin? Bu soruları, bir deliye soracak olsam vereceği cevap şu değil midir?"

(— Nefsi tavlandıran ve şehvani olan herşey, İlâhi duygulardan ve zevklerden tabiatile insanı uzaklaştırır.) demez mi?

Sebebi de gayet basittir. Bir gönülde, iki sevgiye yer yoktur. Deli deli iken böyle cevap verirse, akl-ı kâmil sahibi bir mükellefin ne cevap vereceğini senin iz'anına bırakıyorum.

Hiç şüphe yoktur ki, heva ve heves uyandıracak mahiyetteki her ses kulaklarımıza aksettikçe, kalbi mukallibinden uzaklaştırır ve insanı hayvaniyyet sıfatlarına nakleder. Bu seslerle kulakları ve kalpleri dolanlar, ubudiyetten uzak kalırlar ve İlâhî duygulardan da mahrum olurlar. Âdeta behimiyyete münkalib olurlar, nefsini ve Allah'ını bilmekten uzaklaşırlar.

Bu söylediklerimiz din dâvasında bulundukları halde, haram edilerek yasaklanan bazı şeyleri mübah hükmüne sokmak isteyenleredir. **Yoksa, dinsiz yaşamak istiyenlere, zaten herşey mübahtır.** Bu gibiler, Allahsız, dinsiz, belirsiz bir sürü hayvanlar, canavarlardır. Cenâb-ıhak bu gibilerin şerlerinden bütün ümmeti Muhammedi muhafaza ve sıyanet buyursun:

Zındıklardan birisinin ölümü, yetmiş kâfir ölümünden hayırlıdır.

Hadis-i-şerifi, bunlar hakkında vârid olmuştur. Çünkü, kâfirler âhireti inkâr etmedikleri gibi, Allah'ı ve bazı nebileri de münkir değillerdir. Bu gibiler ise; Allah'ı da, Enbiyâyı da, âhireti de, melekleri de inkâr ederler ve: (Öyle bir şey yoktur..) derler. Bundan dolayı, söze başlarken inkâr yoluna sapanlarla işimiz yoktur demiştik. İslâm dininden gayrı yol arayanlar, öyle çıkmaz

girdaplara düşmüşlerdir ki yola gelebilmeleri ancak hidayet-i ilâhiyyeye bağlıdır.

Cenâb-ı-Hak, onları ve bizleri Hakkı Hak anlayıp ittibâ ve bâtılı bâtıl bilip ictinâb eyleyen ehl-i saadet zümresine ilhak eyleye Âmin..

TASAVVUFA DAİR İNCELİKLER

Yukarıda işaret olunduğu gibi zahirde ve bâtında ilim vasıtalarımız olan azalanınızın idrakinden kalbimize ve gönlümüze intikal eden bilgilerden sayısız istifadeler hasıl olur. Bununla beraber, bu ilimler bir tercüman vasıtasıyla alınırsa, dimağlarımıza daha çabuk yerleşir.

HUZÛL İLME MİN EFVÂHİ RİCAL

İlmi, ilmiyle âmil hikmetşinâslardan alınız.

kaidesince, insanoğlu, sohbete muhtaçtır. Sohbet ise cismaniyye olur, ruhaniyye olur, sohbet-i ilâhiyye olur.

Zâhirde alınacak âdabın hepsi, sohbet-i cismaniyye ile elde olunur. Bu sohbetler, tasavvuf ilmini öğrenmeğe de vesile olur ki müslümanlara bütün safahatı ile lâzımdır.

Bu ilim, tarikat yollarında çok uğraşmış zatlardan alınır. Çünkü onlar mürşid-i kâmil kapısında dirsek çürütmüş ve tarikatin inceliklerini erbabından öğrenmiş zatlardır. Bid'atlare, nefsi ilhamlara, yol vurucu, ayak kaydırıcı şeytanlara kendilerini kaptırmazlar. Hem şeriatin hakikatine, hem de tarikatin sırlarına vakıftırlar.

Abdülkadir Geylâni hazretleri, günün birinde ve bir ramazanı şerif ortalarında, maiyyetlerinde bazı müridleri bulunduğu halde bir bâdiyeden geçiyorlardı. Hepsi de son derece susamışlardı. On taraflarında ve başları üzerinde bir bulut zuhur etti ve o bulutun içinden bir ses yükseldi :

Yâ Abdülkadir.. Ben Allah'ım.. Size iftar etmek mübah oldu, derhal iftar ediniz, mes'ul olmazsınız..

Hazreti Gavs-ül-â'zam, hiç düşünmeden cevap verdi:

Def'ol ey mel'un..

Şeytanın hilesi boşuna çıkmıştı. Hemen öıiüne dikildi ve sordu:

Yâ Abdülkadir, dedi. Benim şeytan olduğumu nasıl bildin?

Sultan-ül-Evliyâ şöyle buyurdu:

Üç şeyle bildim.. İlki ilm-i kelâmdır: Cenâb-ı-Hak, cihetten münezzehtir. Halbuki ses ön taraftan geldi. İkincisi, ilm-i tasavvufla bildim, İnsilâh-ı nefs olmadıkça, tecelliyat-ı ilâhiyye olmaz. Halbuki, biz o ânda nefisten sıyrılmış vaziyette değildik. Bir de şeriat ilmi ile bildim. Zira, şeriatte helâk olacak dereceye gelmedikçe, iftar etmek mübah olmaz. Halbuki, biz o dereceye gelmemiştik. Bütün bu sebeplerle, senin şeytan olduğunu anladım.

Hayretler içerisinde kalan şeytan, kendilerine:

Ben, şimdiye kadar yetmiş bin Evliyaullah-ı bu hitapla yoldan çıkardım. Ama seni ilmin kurtardı, senden kâr edemedim, dedi ve savuşup gitti.

Allahu teâlâ, şerrinden cümlemizi halâs buyursun..

Biz, konumuza dönelim:

Ruhanî ilimler melekler tarafından ilham tarikiyle sâliklere telkin olunan ilimlerdir. Bazı zevat da bilâ-

kelâm sohbet ederler ki buna sohbet-i ruhaniye derler. Bu sohbetin fevkinde bir sohbet daha vardır ki, ona sohbet-i ilahiyye denilir. Bütün sohbetlerin en üstünüdür. Bu zevat, doğrudan doğruya Cenâb-ı-Haktan ilim ahzederler. Bu, Üveysî meşrebinde bulunan zatlarda tecelli eder ve diğer sâliklerden çok daha rakik hicaplı olanlara mahsustur.

Sâlik, ilk önce meşayih sohbetine gayet muhtaçtır. Daha sonra, âdab-ı ilâhiyyeyi ahzettikten sonra, istidat ve kabiliyyetine göre perde ve hicapları inceleme usullerine itina ile keşfi açılır ve uzakları seyretmeğe muvaffak olur.

Bunların husulü, nefisle mücahede derecesine göredir. Sâlikin bir ân için olsun huzuru Rabbaniden ayrılacağı korkusu, yegâne mücahedesidir. Dağda, bayırda, çarşıda, pazarda, kalabalık yerlerde hasılı nerede bulunursa bulunsun daima ayık duracak, kesrette çarpan reklamlar kalbini yağma etmeyecek, gözün iliştiği makamlardan vahdet-i zâta halel gelmeyecektir ki, bunların hepsi bir sâni'in cilveleridir. Meselâ, dalgalarının çokluğuna bakarak, denizlerin ayrı ayrı olduğunu sanmamak gerektir. Zahir gözlerde görünen kesret, bâtın gözü ile bakılınca vahdetten başka bir mâna ifade etmesin.. Kudret eli birdir, iki değildir.

Her tecelliyat, nefsin makamlarını göstermeğe birer nümunedir. Görmek ve bilmek gerektir. Yunus Emre'nin buyurduğu gibi:

Ben burda seyrederken acep sırra erdim ahi

Siz de bilin bu sırrımı, Hakkı bende buldum ahi.

Ben de gördüm, ben de buldum, benim ile ben olalı,

Suretime can olalı, kim ettiğin bildim ahi..

Tevhid sahasında nefsin makamlarını idrak ve keşfetmekle, kemal kesbedilir. İnsan, terakkiye müsta'iddir. Cenâb-ı-Hak, meleklere terakki isti'dadını vermemiştir. Bunu, yalnız insanlara bahşetmiştir. Bu terakkiye sebep, çektiği mihnet, meşakkat ve gussalardır. Bu gibi çileleri, dost için çekmeli ve şikâyet etmeyerek razı olmalıdır.

Ölmeden önce ölünüz..

Hadis-i-şerifiniıı irâd buyurulmaından murad, makamat-ı enfüsiyyeden kendi iradesi ile ölmedikçe, makamat-ı ilâhiyye nurlarının tecelli etmeyeceğini belirtmektir. Mücahedenin başı, nefsi öldürmektir. İnsanın, kendi varlığını Hak varlığına feda etmesidir. Kelime-i tevhidin semeresi ve neticesi bundan ibarettir.

Nefsin entrikaları çoktur. Onu, isteklerinden alıkoymazsan, kelime-i tevhidden ve zikrullahtan hasıl olacak zevk ve aşk-ı Rabbani ele girmez. Mâsivayı yakan ve yıkan, aşk ile ve zevk ile yapılan zikrullahtır.

Ehlullah indinde, Allah derdinden gayrı kalbe geçen herşey putperest mesâbesindedir. İki sevgi bir gönülde olursa, ikilik doğurur, tevhid edilmemiş demektir. Buna binaen, her sâlik kalbine gelen her türlü düşünceyi, hayır olsun şer olsun nefyetmeğe çalışmalıdır. Mümkünse,

cezbeye düşmelidir, en büyük derecedir. Bundan dolayı, Fahr-i-âlem sallallâhu aleyhi ve sellem efendimiz:

Rahman'dan olan bir cezbe, O ânda ins ve cinnin ameline mukabil tutulmuştur, buyurmuşlardır.

Cezbenin kıymeti, bu derece büyüktür.

AŞKIN KIYMET VE EHEMMİYETİ

Aşk, binayı çarh-ı â'zamdır;

Akl-ı küldür ve ruh-u ekremdir..

(Marifetname)

Bütün düyayı ve kâ'inatı nizam ve intizama sokan bir kelimedir. Aşkın mecazı vardır, hakikati vardır. Mecaz denilen aşk, arapça bir diğer lügatle İHTİRAS, başka bir tabirle de MEYLÂNdır. Türkçesi GÖNÜL farsçası da DİL'dir. Bu istılâhlarm hepsi, Türk edebiyatında da kullanılmaktadır.

Vuslat ister isen,
Aşka düş, aşka..
Cehli irfan et,
Sureti can et,
Zühdü viran et,
Aşka düş, aşka..
Cana lezzettir,
Kalbe halettir,
Çün saadettir,
Aşka düş, aşka..

Aşk bir yoldur,
Sonu menzildir,
Çün sebep odur,
Aşka düş, aşka.

Aşkın ednâ derecesi MEYİL, orta derecesi MUHABBET, â'lâ derecesi AŞK'tır.

Fıtrat-ı ilâhiyyesi ezelî ve ebedîdir. Hiçbir hareket meylânsız olamaz. Felekiyyatm devri, kürre-i arzın seyir ve hareketi, rüzgârların coşkun coşkun esmesi, bulutların yürümesi, yağmurların tane tane düşmesi, şimşeklerin çakması, yerden nebatların fışkırması, kuşların havaya doğru uçması, yerde hayvanların böğürmeleri, kuzuların melemeleri, denizlerin karaya doğru hücumları, insanların çeşit çeşit san'atlara meylânları, türlü türlü ahenkler, terennümler, türküler, gazeller, ağlamalar, gülmeler, âh-ü eninler hep aşkın eseridir. Bunlar, aşkın dalgaları ile meydana gelirler. Aşk, ucu bucağı bulunmaz, takdir ve mesaha olunmaz bir hakikattir.

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

O, her ân bir iştedir.

Er-Rahman : 29

âyeti kerimesi, aşkın her ân bir gûna, bir çeşit mertebe ve her mertebede bir gûna yüz gösterdiğini açıklar. Her yüzde bir nevi güzellik, her güzellikte bir nevi muhabbet, her muhabbette bir çeşit şiveler, türlü türlü

nazlar, türlü türlü cilveler gösterilmektedir.

Âdem aleyhisselâmın Hazreti Havva'ya meyli Züleyha'nın Yusuf aleyhişselâma muhabbeti, âşıkların Rabbisine aşkı gibi..

Mahlûkatın herhangi sınıfına muhabbet edilirse, mecazdır. Hakikati Allah'a demektir. Çünkü, hakikatte Allah'tan gayrı bir varlık yoktur. LÂ İLÂHE İLLALLAH'm hakikat mânası budur. Böyle tasavvur edilmedikçe, tevhid sahasında ileri gidilemez. Ehlullah buyururlar ki:

— SANEM'e tapanları dahi dahletmeyiniz. Zira, hakikati SAMED'dir Âfakta hiçbir şey görünmez ki, Allah'ın bir sıfatı onda tecelli etmesin.. **Saneme tapan, bir arzu ve bir ihtiras ile perestiş ediyor. Ama yanlış, ama gerçek; bu arzu ve ihtirası aşkın bir dalgasıdır.**

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا

Gerçekte insan çok haris ve tahammülsüz yaratılmıştır.

El-Me'aric: 19

Cenâb-ı-Hak, insanı ihtiras üzere halk etmeseydi, dünyada kimse çalışmazdı. Görünen hünerler, fenler, san'atlar cümlesi ihtiras ve aşkın eseridir. Bütün âlemlerin ve ka'inatm hareketleri ve çabalamaları aşk-ı ezelinin tesiri altındadır. Cenâb-ı-Hakk kanun-u İlâhisini böyle kurmuş gidiyor.

Bu nazariye, afakî bir bakıştır, dolaşıklı bir yoldur. Bu bakışla, insanın Allah'ı bilmesi geç ve güç olur. Belki,

ömrü bile vefa etmez. Hadis-i şerifte de işaret buyurulduğu üzere, çalışanlar daha tez Allah'ı bilmeğe ve bulmağa mazhar olmuşlardır. NEFSİNİ BİLEN RABBİNİ DE BİLİR, hadis-i şerifi bunu isbat etmektedir. Bununla beraber, bu Hadis-i şerife havas ve avam, kudretleri yettiği kadar mâna verebilmişlerdir. Havassın verdiği mâna, tavır üzerine müşahede olunmuştur ki, biz de onun izahına çalışacağız:

YEDİ TAVRIN BİRİNCİSİ

İnsanın kendi cisminde ve cesedinde hâkim ve mutasarrıf olan RUH-U CÜZ'İ'si ki, ona NEFS-İ-NÂTIKA ismi verilmiştir.

Ehl-i vahdet nazarında nefis, kalp, ruh akıl, sır cümlesi bir şeydir. Bunlar, tasarruf esnasında birer itibarla başka başka isimler alırlar. İnsanın cesedinin dahilinde ve haricinde, nefs-i nâtıka tedbir ve tasarruf edip, mekânsız ve nişânsız belirli bir mevki yoktur. Her nereye parmak basılsa, bilkülliye orada mevcuttur, bölünmesi ve parçalanması mümkün değildir. Elinde tutan, gözünde bakan, dilinde söyleyen, ayağında yürüyen, kulağında işiten ve bütün uzuvlarında tasarruf eden o olup, bedenin eczasından her cüz'ünde bizâtihi mevcuttur bütün bedeni ihata etmiştir ve cümleden münezzeh ve mu'arrâdır. Eğer, parmak, el veya ayak kesilse ona hiçbir zarar ve nakise gelmez. Kemakân merkezinde daim ve kaim olup, bütün ceset fenâya varsa dahi, ona zeval gelmez. İşte, kişi kendi nefsini böyle bilirse, buna TAVR-I-EVVEL derler ki, bu bilgi terakkiye medardır.

YEDİ TAVRIN İKİNCİSİ

İkinci tavır, âfakta göze çarpan nefs-i-külle nazar eyleye ki, ona AKIL ve RUH-U KÜLL-İ ÎZÂFİ dahi derler. Hâlieftullah'tır.

O da cisim ve sicmani olmayıp, yerlerin ve göklerin dahilinde veya haricinde de değildir. Bütün mevcudatı ihata etmiş olup, tedbir ve tasarrufunda güçlük çekmez. Ona nisbetle Â'LÂYI ILLIYYİN ile ESFEL-ES-SÂFİLİYN birdir ve her mertebede bilkülliye zâtı ile mevcut tecezzi ve inkısamı gayrı kabildir. Bütün yerler ve gökler helâka varsa, ona hiç zeval ve fenâ gelmez.

Meselâ, güneşe nisbeten yeryüzünde ne kadar hane ve saraylar bina olunsa ve her hanenin bacasına ve pencerelerinin genişliğine göre güneşin nurundan nur hasıl olur.

Ne kadar hane ve saraylar varsa hepsi yıkılsa, güneşin nuruna zeval ermeyeceği gibi, Hak teâlâ da, halkeylediği insan ve hayvanların hepsine ruh ve hayat verir, her biri üzerinde tedbir ve tasarruf eder. Ne kadar zi-ruh fevt olsa,, ruh-u izâfi kema-kân daim ve kaim olur ve mer-kezinde sabit durur. İşte, bu da ikinci tavırdır.

YEDİ TAVRIN ÜÇÜNCÜSÜ

Bundan da terakki edip, kendisinin ruh-u cüz'isini, ruh-u küllide ifna ve mahfederek, ruh-u izâfı ile canlanır ki, o vakit ruhu ruh-u külli ve aklı akl-ı küllî idüğünü hakkal-yakin müşahede eylese, buna üçüncü makam derler.

NEFSİ ANLAMANIN DÖRDÜNCÜ MAKAMI

Sâlik, kendi ruhunu ruh-u izâfide fâni ve ruh-u izâfiyi de Zât-ı Hakta mahvolmuş görür, cüz'isinden ve küllisinden halâs olarak cümle ef'ali fiil-i Hakta ve cümle esmâ ve sıfatı, isim ve sıfat-ı Hakta ve cümle zevatı, Zât-ı Hakta fâni ve mahvolmuş bulunduğunu ilm-el-yakin ve hak-kal-yakin müşahede eder:

LÂ MEVCUDE İLLÂ HÜ mânasına zevk ile ve hal ile vakıf ve:

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

Bugün mülk kimindir? Buyurulur. Mukabele eden olmaz. Yine Allahu Teâlâ cevap verir: (Tek ve kahhar olan Allah'ın..)

El-Mü'min: 16

zamirine muttali olur, ki Haktan gayrı zahirde mevcut olmadığına ârif olmaktır.

İşte, makamların biri ENFÜSÎ, İkincisi ÂFAKÎ ve üçüncüsü her ikisinin cem'i, dördüncüsü cümle tavır ve makamların Zât-ı Hakta müstehlik olduklarıdır.

BEŞİNCİ TAVIR VE MAKAM

Bu makama gelince olan etvarı toplayıp kendisinde müşahede etmektir. Bu makama İBN- İL-MUVAKKİT derler.

ALTINCI MAKAM

Cümleye mir'at yani ayna olup, bu makamda sâlik öyle bir hale gelir ki, kendisinden gayrı bir kimseyi göremez. Cümle eşyanın kendisine bağlı olduğunu görür:

Cismim içinde haktan gayri kimse yok.. İki cihanda benden başka kimse yoktur.

der. Yâni, cümle kendisine mir'at ve kendisi de cümleye mir'at olup, belki mir'attan dahi maksat kendisidir. Evvelce LÂ MEVCUDE İLLALLAH derdi, Şimdi LÂ MEVCUDE İLLÂ ENE der. Bu makama erişince EB-ÜL-VAKİT diye tesmiye olunur.

YEDİNCİ TAVIR VE MAKAM

Bu makam cem'dir. Farka geldikte Hakkani vücut ve hil'at kendisine verilir. Fenâ-i külli ile mahv-ı mahza ve mahv-ı sarfe reşide olup BEKA ENDER BEKA hasıl olur. Ne hal ile ve ne makam ile mevsuf olur ve ne müşahede ve ne mârifet bilkülliye fena olup tâbir ve takriri kabil olmaz. Zira MAHV-I KÜLLİ makamıdır.

Bunda tâbir ve takrir mümkün değildir. Bu mertebenin sahipleri, bi-makam ve bi-nişândır. Bu gibilerin hallerini ancak ehl-i zevk olanlar, zevk ile bilirler. Bunlar, Hakka, arif olur ve bir mecazî itikadla kendisini mukayyed kılmaz. (Allahümme yessir lenâ..)

Arifin biri şöyle demiştir:

ölmeyince bulmadım yol o Hakka,

Anda buldum Hakla hayyi beka,

Kendimi kendim yitirdim, yine buldum kendimi,

Hep olursun hiç edince, yine kendin kendini.

İşbu mütalâalardan âriflerin malûmu oldu ki, cümle âfak ve enfüste cilveger olan bir Zât, bir hakikattir, gayrı yoktur. Cümle varlık, bir varlıktır. Bir can ve bir tendir. Ve bir olan hakikat, mütecezzi ve münkasim değildir. Yani, bölünmez ve paralanmaz. Cümle müzahir mücellâsıdır. Herkesin kabiliyet ve zannına ve itikadına göre zâhir olur. Her makamda bir yüz gösterir, hem zâhirde ve hem batında ... Her hey'ette musavver olan ve

her akılda mâ'kul ve her gönülde mâna ve her semi'de mesmû ve her basar'da mubassır olan odur. Bu yüzden cilveger olur, Bu yüzden nâzır olur. Âşık ve mâ'şuk, tâlip ve matlûp, mû' tekid ve mû'tekad ve itikad bir idüğünü bilince, arif bir itikad ile kendisini kaydeylemez demek olur.

HİKÂYE

Bir kaç kör bir araya toplanmışlar ve aralarında filin nasıl bir mahlûk olduğunu müzakereye başlamışlar. Filin sahibi, bunların konuşmalarını duymuş ve kendilerini filin yanma götürmüş. Filin ayaklarını tutan:

— **Fil, direk gibi bir şeydir, demiş..** Karnını tutan ise:

— **Fil, küp gibidir** mütalâasında bulunmuş. Kulaklarını tutan:

— **Tahta gibidir, beyanında bulunmuş.** Hasılı, filin hangi uzvunu tutmuşlarsa, ona göre bir şeye benzetmiş ve bu benzetişlerine göre de tarif etmişler.

Taklit ehli böyledir. Bir türlü itikad ile mahpusturlar :

Tâyinde bugün kim kaldı mahpus,

Düşüp hâke oliser külli me'yûs..

HULÂSA-İ-KELÂM

Bir müslüman, kendi nefsinin hakikatine ârif olursa, avamın muhtelif itikadlarını kendi istidatlarına terkederek, kendi kaydı mahsusla bir yerde saplanıp kalmaz, cümlesinin itikadının hakikatte vahdet-i zâtı iyma ettiğini VÂSİ ismi şerifine nazar ederek dahletmez. Sanemin hakikatinin samed olduğunu mû'terif olur. Çünkü, Cenâb-ı-Hakkın zâtına ve sıfatına nihayet olmadığı gibi hakikatte âlemlerine de son yoktur. Bütün bu âlemler, Cenâb-ı-Hakkın esmâ ve sıfatını gösteren alâmetlerdir. Binaenaleyh, âlemlerin ademi tenâhisi onları meydana çıkaranın ademi tenâhisini iktiza eder. Er-Rahman sûre-i celilesinin 29. âyetinde (O, HER ÂN BİR İŞTEDİR,.) buyurulmuş olmasının hikmeti budur. Cenâb-ı Hakkın zuhuratı, her ân başka başka olduğu için, kemal-i kudretinden bir kuluna iki suretle tecelli eylemez. Yeni yeni suretlerle ve libasla cilveger olur. İki kuluna bir suretle zâhir olmamıştır, olmayacaktır.

İşte, ne Hakka nihayet var ve ne zâhir olan avâlime nihayet var.. Fakat, kül hasebiyle on sekiz ve cüz'iyyat itibariyle de on sekiz bin demişlerdir. İbn-i Abbas'ın rivayeti ile böyle işaret edilmiştir.

Muhammediye şerhinde, Bursavî İsmail Hakkı kuddise sırruh hazretleri, üç yüz altmış bin. âlem diye kaydetmiştir. İnsanın 360 damarı vardır. Her damarına bin daha ilâve edilerek üç yüz altmış bine iblâğ olunduğunu söylemiştir. Yani, insan zübde-i kâ'inat ve hulâsa-i mevcudat olduğu için, her damarının bin âlem

olması tabiidir. Onun için, salikler ve dervişan üç yüz altmış bin âlemden geçmedikçe, insan-ı kâmil olamaz diye kaydolunmuştur.

BU ÂLEMLERİ CEM'EDEN HAZARAT-I İLÂHİYYE BEŞ FASIL ÜZERİNE BEYAN OLUNUR:

Hazaratın birincisi gayb-ı mutlâk, âlem-i lâhut, âlemi lâtayyün, âlem-i ıtlâk, ummây-ı mutlâk, vücud-ü mahz, vücud-ü mutlâk, nokta-i basite, zât-ı harf, ümmülkitab, beyan-ı mutlâk, gayb-el-guyubdur. Kur'an-ı kerim, bunları şöyle sıfatlandırır:

وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ

Gaibin anahtarları onun yanındadır. Onları, ondan gayrı kimse bilmez...

El-En'am: 59

Zikrolunanların cümlesi bir mertebenin ismidir. Bunlar, bir emr-i vücubi değil, bir emr-i itibaridir. Cenâb-ı-Hak, kemal-i izzet ve istiğna ile mevsuftur ki, hakikatte bu makamda ne makam, ne mertebe, ne isim, ne resim, ne sıfat ve ne de mevsuf vardır. Lâkin, tefhim için tâbir lâzım gelir.

Bu mertebede, zât-ı kemal tenezzühte olup, henüz esma ve sıfat dairesine tenezzül etmemiştir. Cümle esmâ ve rüsum Zât-ı Hakta mahv ve müstehliktir. Delili şöyledir:

إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

Zira, Allahu Teâlâ âlemlerin tâ'at ve mücahedesinden ganidir.

El-Ankebût:6

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ

Rabbin, rabbil-izzeti celle şane onların bütün isnatlarından münezzehtir.

El-Saffat: 180

Ben, gizli bir hazine idim. Bilinmeyi ve tanınmayı istedim. Bilinmem ve tanınmam için de mahlûkatı yarattım.

(Hadis-i-Kudsi)

Zât-ı ecel ve â'lâsından gayri hiçbir şey yok iken, Allahu Teâlâ vardı.

(Hadis-i-Şerif)

Bu âyet ve hadislerin hepsi, bu makamı anlatmaktadır. Fakat, ârif-i billâh olanlar indinde Cenâb-ı-Hak **EL'AN KEMA-KÂN**'dır. Değişiklik yoktur.

ÂLEM-I-CEBERUT

İkinci fasılda, tenezzülât-ı ilâhiyye âlem-i ceberut ile tavsif edilmiştir. Ta'ayyün-ü evvel, tecelli-i evvel, akl-ı evvel, cevher-i evvel, hakikat-i Muhammediye, ruh-u izâfi, ruh-u külli, gayb-ı müzâf, kitab-ül mübiyn derler.

Ümmül-kitapta mücmel olan bu mertebede mufassal olduğu için, ümmül-kitap ki zâttır.

Âlem-i esmâ, â'yan-ı sâbite, âlem-i mücerredat, âlem-i mahiyyât ve berzah-ı kübrâ tâbirlerinin cümlesi bir mertebe-i vahidenin ismidir, itibaridir.

HAZARATIN ÜÇÜNCÜSÜ MELEKÜT ÂLEMİDİR

Tâbirleri şöyledir: Âlem-i misal hayal, vahidiyyet, taayyün-ü sâni, tecelli-i sâni, sidre't-ül müntehâ, âlem-i emr, berzah-ı sugrâ ve âlem-i tafsil..

HAZARATIN DÖRDÜNCÜSÜ GÖZE ÇARPAN ÂLEMDİR *(Âlem-i mülk ve şehadet)*

Bunların tâbirleri de şöyledir: Âlem-i mülk, âlem-i nâsut, âlem-i halk, âlem-i his, âlem-i anasır, âlem-i eflâk (Yıldızlar) mevâlid-i selâse (Madenler, nebatlar ve hayvanlar)

Arş-ı Azîm, ecsâmın cümlenin! muhittir Zikrolunan âlemlerin bütününe âlem-i gayb ve alem-i emt derler. Bu itibarla, iki âlem demek icab eder ki, gayb ve şehadet âlemleridir.

Mülk, melekût, ceberut ve lâhut tâbirleriyle dört derya mesabesindedir. Birincisine LÂHUT derler. Deryayı zattır. Onda tâbirat olmaz. KENZ-İ-MAHFİ işte odur. Temevvüc etti, deryayı ceberut zuhura geldi. Onun da dalgası ile melekûtiyyet yani âlem-i ruhaniyyet zuhur eyledi. Onun da temevvücü ile, anasır-ı erbaa ve cismaniyet zuhura geldi. Onun da dalgası ile, nebatlar ve hayvanlar zuhur etti. Âdetullah böyle câri olup, bütün âlemler meydan buldu. Cümlesi de aşk-ı ilahinin meylânı ile vücut giydi. Aşk, ezelî ve ebedidir dediğimiz bundan dolayıdır ki, insan-ı kâmil ile nihayetlenir:

Hatırından NAHNÜ AKREB sırrını yâdeyteme,

Çünkü yanındadır, beyhude feryad eyleme..

Kâr-ı nadandır ki zikretmekte feryad eyleye,

Hazırı gaib sanıp, gaip gibi yâd eyleye..

İLÂHİ OLAN ÂDETLERİ ANLAMAK VE KEŞFETMEK HAKKI BİLMEĞE MEDARDIR..

Dört derya mesâbesinde olan âlem-i lâhut, âlem-i ceberut, âlem-i melekût, âlem-i mülk ve şehadet hakkında mümkün olabildiği kadar anlatmak faydadan hâli değildir:

1. ÂLEM-İ-LÂHUT : Hicapların en rakik ve en lâtifidir ki, bunu anlatacak ne kelime, ne kelâm, ne mertebe, ne sıfat ne de mevsuf bulmak mümkün değildir. Daha açık bir tâbirle, bir isim bulup anlatabilmek imkân haricindedir. Cenâb-ı Hak, bu makamda kemal-i tenezzühte olup, henüz isim ve sıfat dairesine inmemiştir. Cümle mahlûkatın, zât-ı hakta gaib ve mahvolduğu makamdır. Yukarıda zikrolunan: **(Ben, gizli bir hazine idim...)** Hadis-i-kudsisinde beyan buyurulan makamdır. Bu makama kimsenin aklı ermez ve ilmi yetişmez ki, bir şey anlatabilsin.. Lâ taayyün makamıdır.

Cümle eşya ve mahlûkat, bu mertebede fâni ve helâka gider. (Kimdir bu mülkün sahibi?) sual-i İlâhisine cevap verebilecek bir ahad kalmaz. Hem sual eder, hem kendi cevabını verir.

Sâlik, bu mânaya vakıf olunca, haktan gayrı zâhirde bir mevcut olmadığına da ârif olur. Lâ vücude illâ hû der:

Ölmeyince bulmadım yol o Hakka,

Anda oldum Hak ile hayyü beka,

Kendimi kendim yitirdim yine bulam kendimi,

Hep olursun, hiç edince yine kendin kendini..

Sâlik-i Hak, bu makamda cümle varlıktan soyunup, bütün idrak ve istidadını Hakka teslim ederek, yeni bir varlığa düşmelidir. (Ölmeden önce ölünüz..) Hadis-i şerifi bunu iymâ eder. Mevt-i irâdı ile ölmek, nefsin bütün hevâsından geçmekle olur. Bu da, mevt-i iztırarî gelmeden evvel olur.

Ne aklım var, ne fikrim ne tedbîrim;

Tevekkeltü alallah oldu sırrım..

2-ÂLEM-Î-CEBERUT : Bu makamda Cenâb-ı-Hak, âlem-i zattan âlem-i sıfata tenezzül ederek, isim ve elfâz tâbiriyle anlatmak mümkün olur. Taayyün-ü evvel, bu makamdan başlar. Hakikat-i Muhammediye'nin sonu burada nihayetlenir. Taksim kadrosu, bu makamdan tevzi olunsa gerektir. Onun için ruh-u izâfı ve ruh-u küll-i izâfi bu makamlara kitab-ül mubiyn levh-ı mah-fuza tâbir olunur.

İzâfi demek, ism-i mensup ile ifade edilmesi bütün mahlûkata şâmil ruh demektir. Kitab- ül mübiyn, beyan edilen kitaba, levh-ı mahfuz denilse hata edilmemiş olsa gerektir. Cenâb-ıHakka, ümmülkitab ismi de atfedilmektedir.

Hazaratın birincisi yukarıda kaydedilmiştir. Orada, Cenâb-ı-Hakka isnad edilen isimlerin cümlesi bir mertebenin ismi demektir. Dalgalandılar, ikinci derecede ceberut sıfatı ile beyan edilmiştir. Burada kalem oynar.

Tâbirat ve elfâzı, kelime ve kelâm ile tarif edebilmek mümkündür. Yani; deryayı evvel, deryayı sâniye mücmel, birinci İkinciye, ikinci üçüncüye, üçüncü dördüncüye mücmel oldu.

3-ÂLEM-Î-MELEKÛT : Hazaratın üçüncüsüne âlem-i melekût ismi verilmiştir. Bundan murad, ruhaniyyete mensup olan âlem-i ruhaniyyet melekler ve cinler bu âlemlerdendir. Rü'yalar, hayâl âlemleri, Cenâb-ı-Hakkın ikinci derecede zuhuru buna taayyün-ü sâni derler ki, vahidiyyet, âlem-i emr, berzah-ı sügrâ, âlem-i tafsil de buradadır. Mâ'neviyyat tâbirleri bu makamdan izhar olunmaktadır.

4-ÂLEM-Î-ŞUHUD-U-MUTLÂK : Bu tâbirden murad, gözle görülür ve elle tutulur cismaniyyet alametleridir. Bunların tâbirleri şöyledir:

Âlem-i şehadet, âlem-i mülk, âlem-i nâsut, âlem-i halk, âlem-i his, âlem-i anasır, âlem-i eflâk, âlem-i mevâlid-i selâse, mâdenler, nebatlar ve hayvanlar ile arş-ı azim dahi bu âlemlerdendir ki, ecsamın cümlesini ihata etmiş en muazzam cisim budur.

İşte, bunlara maddiyat kanunları derler ki, anasırın tesiri ve hükmü bu maddeye tatbik olunur. Maddî ilerlemeler, müsbet ilimler ve âlimler bu mecrada aranılır. Tabi'atın hâkim olmadığı hünerler, mu'cizeler, kerametler âlem-i gayb olan kuvvetlerin tesiri altında mahkûmdur. Bu mevzu'u dikkatle düşünüp anlayanlar, maddiyata, tabi'ata yalnız mahkûm olup kalmazlar. Anlamak ve

takdir etmek lâzımdır.

Buraya kadar ileri sürülen mütalâalardan çıkan netice şudur:

Âlem-i gayb ve âlem-i şehadet yani emr-i dünyâ ve emr-i âhiret âlemleridir ki bunlara mülk, melekût, ceberût ve lâhut dört derya mesabesindedir. Bunlar, ebedî ve ezelî olup, evvelleri ve intihaları yoktur. Deryayı lâhut dalgalandı, deryayı ceberût zuhur etti. Deryâyı melekût dalgalandı, deryayı mülk ve âlem-i şuhud zuhur etti.

Dalgalanmadan murad, meyl-i zâti ve iktizay-ı zâti demektir. Cümlesi tarfa't-ül-ayn yani bir anda zattan vücuda geldi.

Kur'ân-ı kerîm, bu gerçeği şu şekilde beyan buyurmaktadır:

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ

Ve emrimiz de başka değil, tek kelimedir. Kün demekten ibaret göz kırpması gibidir.

El-Kamer: 50

Yani, göz açıp kapayıncaya kadar KÜN emriyle dört âlem zuhura gelmiştir. Yoktan zuhura gelmiş değildir. Zâtın inkılâbından zuhura gelmiştir. Yoktan var oldu denilmesi, zâtı zâtında gizli iken bil'irade zahir ve ayân oldu demektir. **(Ben, gizli bir hazine idim...)** Hadis-i-kudsisi de bunu iymâ etmektedir. Hakikatte, ne yok olan

var olur, ne var olan yok olur. Deryayı zâtın inkılâbından, dört nevi âlem zuhur etmiştir. Birinci İkinciye, ikinci üçüncüye, üçüncü dördüncüye münkalip olmuştur. Başka bir tabirle lâhut ceberuta, ceberut melekûta, melekût âlem-i mülk ve şehadete münkalip oldu demekten murad, dil ile ancak bu kadar anlatılabileceği içindir. Yoksa, cümlesi bir nurun inkılâbı ile türlü türlü görünürse de ehl-i irfanın kalbinde **EL'AN KEMAKÂN'**dır. Cümlesi bir deryayı nurdur. Daima dalgalanır, hiç durmadan çalışır. (O, her ân bir iştedir.) âyeti çelilesi de bunu belirtmektedir ki, bütün bu dalgalar Haktan gelir, yine Hakka gider.

Cümle âlem zât imiş, deryayı hikmet imiş;

Hakkile vuslât imiş, Lâ ilâ he illallah.

**

Vücud-u muflâkın bahrine mevci kim eder peyda,

ENEL-HAK sırrını söyter eğer mahfi, eğer beynâ..

İşte, bu bahrin dalgalarına mâsivâ ve hâdis itibar olunur, deryaya kadim demişlerdir. Türkçede varlık, arapçada vücud, fariside hest denilmektedir. Bütün hâdisiyyat, zattan gelir zata rücu eder.

İNSAN-I-KÂMÎL BEYANINDADIR

Yukarıda zikir ve beyan olunan sıfatların ve mertebelerin hepsi insan-ı kâmilde toplanmıştır.

îsm-i-â'zam, Allahü teâlâ'nm bütün isimlerini cem'ettiği

gibi, insan-ı kâmil de âlem-i mülk, âlem-i melekût, âlem-i ceberut ve âlem-i lâhutun hepsini câmidir. Zâhiren ve bâtınen bir mertebe yoktur ki, insan-ı kâmil onu muhit olmasın. Sereyan-ı zâtı ile cümlesine sâridir. Belki bunların ayın değil, fakat bunlarda bulunan esrarın bütünü kendisinde gizlidir. Eğer, insan arif olsaydı, bütün esmâ ve sıfatların kendi varlığında mevcut olduğunu yakinen bilir ve anlardı.

Meselâ, on sekiz bin âlemin bir havan içinde döğülüp, ezilmesi ve mâcun haline getirilmesinin mümkün olabileceği farzolunursa, işte bu insan-ı kâmil olurdu. İnsan-ı kâmil, on sekiz bin âlemi, on sekiz bin gözle seyreder. Mahsûsatı zâlıir gözü ile, mâ'kulâtı akıl gözü ile, mâ'nevivyatı kalp gözü ile görebilirdi. Diğerleri buna göre kıyas edilmelidir. Yalnız, mâ'neviyyatı zâhir gözü ile görmek isteyenler, gümanda kaldıklarını unutmamalıdırlar. Çünkü mâ'nevivvat âlem-i gayb'dır. Bunları seyredebilmek için Hakkani bir göz gerektir. Nefs-i cüz'i nefs-i külle, akl-ı cüz'i akl-ı külle ermedikçe insan külliyatı seyredemez.

ON SEKİZ BİN ÂLEM KÜLLİYAT İTİBARİYLE BEYAN OLUNUR

ÂLEM-Î-AKLİYYE : Akl-ı külden, akl-ı evvel Netekim, Hadis-i şerifte: (Evvelâ akıl yaratılmıştır) bıiyurulmaktadır.

ÂLEM-İ-RUHÎYYE : İçerisine ruhumdan nefhettiğim zaman..

وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي

S â d : 72

İnsanların hayvanların ve nebatların ruhları..

ÂLEM-İ-NEFSİYYE : Nefs-i külle mensup âlemler.

ÂLEM-İ-TABÎ'İYYE: Tabi'ata mensup olan âlemlerin tesirleri (Mevâlid-i selâse dediğimiz mâdenler, hayvanlar ve nebatlar.)

ÂLEM-İ-SEMÂ'İYYE : Boşluk içindeki cisimlerin âlemleri ve halleri.

ÂLEM-İ-UNSURİYYE : Anasır-ı-erba'anın tesirleri.

ÂLEM-İ-MİSÂLİYYE : Rü'yâlar, vaki'alar.

ÂLEM-İ-HAYALİYYE: Dimağda tekevvün eden evhamlar intibâlar.

ÂLEM-İ-BERZAHİYYE : Mezara girdikten sonra karşılaşılacak olan âlemler.

ÂLEM-Î-MAHŞERÎYYE : Dirilip cemiyet-i kübrâ alâmetleri.

ÂLEM-İ-CENNÎYE : Rızay-ı İlâhiyi kazananların çeşit çeşit makamları ve alâmetleri.

ÂLEM-Î-CEHENNEMİYYE : Öldükten sonra azapların âlemleri.

ÂLEM-Î-Â'RAFİYYE : Günahı ve sevabı olmayanların â'raftaki âlemleri.

ÂLEM-Î-RESMİYYE : Makam-ı sual ve hesap âlemleri.

ÂLEM-İ-HURÎYYE: Âhiret mükâfatlarına hazırlanmış eğlence ni'metlerinin âlemleri

ÂLEM-Î-CEMALİYYE : Bütün mükâfatların fevkinde olan Cemal-i İlâhi tecelliyatı

ÂLEM-İ-CELÂLİYYE: Adalet-i ilâhiyyenin intikam âlemleri

ÂLEM-İ-KEMALİYYE : Bu âlemlerin yerli yerince icraları kemal sıfatına müteallik olduğu için bütün âleme izhar etmek ve herkese büyüklüğünü tanıttırmak âlemleri

Bu on sekiz âlem, külliyat itibariyle her biri bin âleme, cüz'iyat hesabiyle on sekiz bine iblağ edilmiştir. Bu sayılar, itibaridir hakiki değildir. Çünkü, hakikatte ne Allahu tealânın varlığına nihayet ve ne de âlemlerine nihayet vardır. Yeryüzünde olan mahlûkat denizlerde olan mahlûkatın onda biridir. Denizlerde olan mahlûkat,

havada olanların onda biridir. Havada olanlar, birinci kat semanın onda biridir. Böylece yedinci semanın tefavütü onda biri olmakla beraber, kürside olanlar kezalik geçen âlemlerin on fazlasıdır.

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ

Onun kürsüsü, gökleri ve yeri ihata etmiştir.

El-Bakara: 255

buna işarettir ki, yedi kat göklerin ve yedi kat yerlerin ve denizlerde bulunanların hepsi, arşın bir köşesindeki meleklerin onda biridir. Bütün saydığımız arşın fevkinde olan melekler, müheyminlerin onda biridir.

Müheymin melekleri bir türlü meleklerdir ki, Hakk tealâ onları halk edelidenberi, Cemalullah'tan bir ân gözlerini ayırmamış, cemali ilâhiyyenin güzelliğine hayran ve müstağrak olmuşlardır. Ne kendilerinden, ne de başkalarından haberleri vardır. Hatta, ne âlemin ne Âdem'in ve ne de İblis'in halk olunduğundan da haberleri yoktur.

Cenâb-ı-Hakkın, bir ulu meleği vardır. İsmine RUH derler. Başında hesapsız saçları bulunmaktadır.

Zikrolunan arş ve ferşin bütün melekleri ona nisbet olunsa, bir insanın elinde bir inci tanesi veya saçma bir inci tanesi asmış kadardır. Eğer, Allahu tealâ emretseydi, bu varlığı bir lokma ederdi, yine de doymazdı. Buraya kadar zikrolunan bu varlıklar, eğer melek, eğer felek; insan-ı kâmilin kalbine konulsaydı, var mıdır yok mudur

duymazdı.

Netekim, Bayazıd-ı Bistamî hazretleri, bu makama vasıl olunca, taliplerini tergip ve teşvik için:

Arş bunca azametiyle bin kerre daha büyüse de, arifin kalbine konulsa, arif onu hissetmezdi. buyurmuştur.

Ârifin kalbi, o derece büyüktür. Cenâb-ı-Hak Hadis-i-kudside:

Yerlere ve göklere sığmadım Mü'min kulumun kalbine sığdım

buyurmuştur. Sığınaktan murad, mü'min-i kâmillerin gönüllerinin cemal-i hakka ayna olmasındandır. Netekim. Hadis-i-serifte de:

Mü'min, mü'minin aynasıdır

buyurulmuştur. Burada birinci mü'minden murad, insan-ı kâmildir. İkinci mü'minden murad ise, Hakk tealâdır, ki mü'min-i kâmilin gönlü Hakkın aynasıdır demek olur.

Mü'min-i kâmile bu kadar kıymet vermek, Hakkın büyüklüğünü izhar etmek demektir. Evvelâ, mü'min hâlıkına meyleder ve emirlerine uyar. Gitgide, Cenâb-ı-Haktan korkmağa başlar ve nehyettiği şeylerden kaçar, işte; o zaman nûr-u Hakkı, merkezi olan kalbinde sezer. Bu seziş, Muhabbetullah'ı doğurur ve yavaş yavaş aşk kapıları açılır, ibadetten ve zikirden zevk almağa başlar;

Allah sevgisini, bardak bardak içtim de yandım.

Ne içmekle tükendi ne de ben kandım!..

Âşık, bu makamda kalbin vüs'atinden bahsetmektedir. HUB, aynı MAHBUB'dur. Kalp mertebesinden haber vermektedir ki ehline malûmdur. Yani, kalbimin aynası, mahbub-u ezeli ve ebedinin tecelliyat' ve füyuzatına mazhar olmuştur, kalbim her ân nâzil olan feyz-i Hakkı kabul etmektedir. Ne muhabbet nihayet buldu, ne de kalbimin kabulü tükendi, demek istiyor. Bunları beyan etmekten maksat, insan-ı kâmilin azametini ve mertebesini bildirmektir, ki ondan da Hak tealânın büyüklüğü tezahür etmektedir.

Görülüyor ki, olgunlaşan insan-ı kâmili dil veya kalemle anlatabilmek mümkün değildir. Nasıl ki, Cenâb-ı-Hak Kur'anı keriminde kendi büyüklüğünü şu âyeti celile ile açıklamışsa, insan-ı kâmil de öyledir:

قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

De ki: (Rabbim celle şânenin ilim ve hikmetine ait sözlerini yazmak için, bütün denizlerin suyu mürekkep olsa, yardımcı olarak da bir misli daha ona ilâve edilse, herhalde Rabbimin sözleri bitmeden, denizler tükenirdi.

El-Kehf: 109

İnsan-ı kâmil de buna kıyastır. Kur'anm ihtidasında işaret olunan ELİF — LÂM — MİM — ZÂLİK — EL — KİTAB; insan-ı kâmile delâlet eder. Hadis-i-şerifte de:

İnsan ve Kur'an ikizdirler

buyurulmuştur, ki insan ile Kur'an bir karında doğan iki kardeş gibidir diye işaret olunmuştur.

Binaenaleyh, yukarıda zikrolunduğu gibi, lâhutun aynası ceberut ceburutun aynası melekût, melekutun aynası mülktür. Hepsinin de aynası insan-ı kâmildir, o Halifetullah'tır. Hak tealâ'nm aynası mâ'rifet-i ilâhiyye ve mir'at-ı kevneyn'dir. Hiçbir mertebe yoktur ki, insan-ı kâmil onu câmi olmasın..

HULÂSA-İ-KELÂM

İnsan, kendi hakikatine ârif olsaydı, ârif olurdu. Avam-ı nâs itikad ettikleri şeylerin hiçbirisiyle kendilerini mukayyed kılmazdı. Kendilerini mâ'zur görüp dahletmedikleri gibi, istidat ve kabiliyetlerine terkederek hakikati câmi bir âyine-i âlem olduğunu müşahede ederdi.

Bayazıd-ı Bistâmî kuddise sırrahus-sâmi hazretleri, bir gün bazı müridlerile yola çıktı. Bazı ateşperestlere rastladılar. Hemen, cübbesini çıkararak onlar gibi tapındı. Bunun sırrına vakıf olmayanlar, hayretler içerisinde kaldılar. Tapınma bittikten sonra, bu hareketinin hikmetini sordular ve şu cevabı aldılar:

— Sanemin hakikati Samed'dir. Ateşin hakikati de Cenâb-ı-Allah'tır. Onların tapındıklarının hakikatine iştirak ettim. Kendilerinde çağlayan aşk mecazının hakikati, tevhide münâfi değildir.

İnsan, mertebe-i kemale vasıl olunca, Hakkı mutlâka mir'ât olur. Ne cihetle tecelliyat-ı ilâhiyye zâhir olursa, bilâ-kayd ve bilâtahsis kabul eder. İtiraza meydan koymaz, tevhid-i hakiki sırrına mazhar olur.

İnsanın, bu âlem-i fenâya zuhurundan maksat kesb-i kemal eylemektir, ki hilkatinde merkûz olan istidat ve kabiliyeti işleterek irfan sahibi olabilsin. Kendi hakikatine ârif olmayan, Ehlullah indinde hayvan menzilesindedir.

أُوْلَئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُوْلَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

Onlar, dört ayaklı hayvanlar gibidir. Belki onlardan da şaşkın..

El A raf: 179

âyeti celilesi, bu gibiler hakkında nâzil olmuştur. İnsana lâyık değildir ki, fıtratinde hazinelenmiş istidat ve kabiliyeti yitirerek hayvan sıfatiyle Allahu teâlânın huzuruna gitsin..

İNSAN, NEREDEN NEREYE GİDECEĞİNİ DÜŞÜNMELİDİR

İnsanın üç türlü seferi vardır. Birinci seferi, her insanın Zâtullah'ta bir hakikati vardır. Bu insanı, âlem-i his ve şehadete zuhurunu murad eden Cenâb-ı-Hak, ilmullah olan akl-ı-küllün himayesi altında onu terbiye ederek nefs-i külle getirir. Ondan sonra, arştan ve kürsiden semavatı tabaka tabaka geçerek fülk-i kamere, oradan kürre-i nâra ve nihayet kürre-i havaya ve hâke iletir. Nihayet, madenlere, nebatlara ve hayvanlara, melek ve cinlere varır, en sonunda insanlık mertebesine nüzul eder. Fakat, bu mertebeye gelinceye kadar bir çok vartalar ve tehlikeler atlatır. Gâh, yüksek makamlara yükselir, gâh alçaklara düşer. Her geçtiği makamın tabiatlerinden birer nümune ve fitnelerle mübtelâ olarak insan suretinde cihanda zuhur eder. Esfel-es-sâfiliyn mertebesine gelerek, yolculuğunun yarısını ikmal eder. Nurdan zulmete düşmüştür. İbtidası akl-ı kül olduğu için, â'layı ıllıyin mertebesinden gelmiştir ki, şânında Cenâb-ı-Hak şöyle buyurmuştur:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ

Biz insanı en güzel bir biçimde halk ettik, Sonra da onu esfel-es-sâfiliyne çevirdik.

Et-Tiyn: 4-5

İşte, insanın üç seferinden birinci seferi, nurdan zulmete düşerek, beşeriyyet kisvesini giymesidir. Demek oluyor

ki, buna insan demek mecazidir. Asl-i hakiki olması ki, mebde' ve me'âdını bulmadıkça hakiki olamaz, meczada ve hüsranda kalır.

Anlaşılıyor ki, insan bidayeten bu varlık içinde idi. Nurdan ve zulmetten yoğrula yoğrula cesed-i insanı ruhla beraber giymiştir. Cesed-i insana kumanda eden ruhu anlamak ve bilmek asıl vazifemizdir ki, o bir nurdur. Leke kabul etmez, fitne ve fesatlardan onu kurtarmak mühim bir mes'eledir. Bütün mücahedeler, emirler ve nehiyler bunun üzerine toplanmıştır. Eğer, seyr-i sülük ile mebde'i evveline ve me'âdına rücû edemezse, şirkte kalır ve yukarıda da belirtildiği gibi hayvan menzilesinden ileri gidemez.

İkinci sefer rücû'dur.

Yukarıda, insanın geçtiği her makamdan türlü türlü renkler aldığını söylemiştik. Bu renklerin, mezmûm olan sıfat-ı reddiyelerini terkederek, nefsi melek sıfatları ile sıfatlandırmak, nur-u aslisi olan akl-ı külle vasıl olmağa çalışmalıdır. İkinci seferin yolcusu, her gün kendisini mizana çekmeli ve nuru hakikisine doğru terakki etmelidir. Burası, Hakikat-i-Muhammediye makamıdır.

Akl-ı külle vasıl olmak, ancak bir mürşid elile olur ki buna sefer-i mânevi derler. Geçtiği alâ'ikten aldığı sıfat-ı reddiyeleri terketmek yollarını ve âdabını öğretecek bir mürebbi lâzımdır. Onun tuttuğu hedefi, aynen nefsine tatbik ederek; insanın asıl mertebesinin ne olduğunu sezerek hayvaniyyet sıfatlarından külliyen sıyrılmadıkça,

Ehlullah indinde ona baliğ olmamış nazariyle bakılır.

Çünkü, insanın bidayeti akl-ı küldür. Sonradan nefs-i külle karışmıştır. Bu ikisi arasında bazan alçak, bazan yüksek makamlara düşmüş ve bir çok merhalelerden geçmiştir. O görüp geçirdikleri, insanın istidat ve kabiliyeti içinde deveran etmektedir. Nefsî ilhamları sezmek ve onları melekiyyet sıfatlarına çevirebilmek ve akl-ı külle vasıl olmak için bir yardımcıya, bir yol göstericiye ihtiyaç vardır. Ehlullah:

Cehdeyle, bir ârif-i dânâyı bul;

Ya bir sanem-i lâtif rânâyı bul,

ikisinden birisi nasip olmazsa,

Evkatını zâyt etme, tenhayı bul..

Yani demek istiyor ki, rehber bulunamadığı takdirde, sanem-i lâtif olan Mevlâ aşkına düş, o da olmazsa uzlete çekil, tenhada çalış aradığını orada bulursun.

Fakat, bu da tehlikelidir. Gerçi. Üveysî meşrebinde bulunur, ve hidayet-i Rabbani olursa ne â'lâ.. Lâkin, geçtiği makamlardan aldığı nefis meleklerini tanıyıp atlayamazsa, helâk vartası yüz gösterir, maazallah zındık olur. Onun için dir ki, Peygamber-i zişân efendimiz Allahı bilmek için nefsi bilmeği şart koşmuşlardır.

Netice itibariyle, mürşidsiz giden mânevi yolcunun, şeytani ve nefsani ilhamlara kapılmasından korkulur. Emir ve nehiylerin, kendisinden sukut ettiğini iddia eder

ve zındıklığa düşer.

Gerçi, tenhalara çekilerek ve Hak aşkıyla varlığından geçerek, FENÂ-FİLLAH ve SEYR-İ FİLLAH makamlarına erişenler de çoktur. Vücudunun katresini, ummana bırakanların, ne kendilerinden ve ne de âlemden haberleri olmaz. Bu gibiler, hiçbir şeyden zühdedemez, şeriat emirleri ile de tekayyüd edemez, gayet zevkli bir makamdır. Lâkin, bu makamdan geçerek, Cenâb-ı-Hakkın inayeti ile FENÂ-FÎLLAH'ı cem'etmek, hem de terakki ederek BEKA-BİLLAH mertebesine vasıl olmak gerektir. Ancak o zaman hakkıyle irşâda nail olur.

Üçüncü yolculuk, Haktan halka seyr-ü seferdir. Yani, insanın akl-ı kül ve nefs-i külle vasıl olduktan sonra, başkalarını irşâd etmek için beşeriyyet sıfatına rücû etmesidir. Buna FARKÜN BÂ'DELCEM' derler. Sofiler bu makama SEYR-İ-ANİLLAH ve BEKA BİLLAH mertebesidir demişlerdir. Bu izahattan da anlaşılıyor ki, üçüncü sefer Haktan halka gelmek demektir.

Sâlik-i râh-ı Hudânın; FENÂ FİLLAH'tan BEKA BİLLAH'a nüzul ederek beşer sıfatında görünmesidir. Peygamberi zişân, ashab-ı kiramına Allahu tealâ'nın buyurduğu veçhile:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ

De ki: (Ben de sizin gibi bir insanım.)

Fussilet: 6

makamından hitab etmişti. Bu makamda yemek, içmek, uyumak, nikâh ve şer'i-şerif üzere hareket etmek serbesttir. Ne ifrat, ne tefrit haddi itidal ve istikamet üzre makamında durmaktır.

Ne ifrat ve ne tefrit ola anda,

Sırat-ı-müstakim oldur meyânda..

Adalet, iffet ve istikamet üzre olmak ve şer'i-şerifin emri gereğince hareket etmek, ancak farzlardan başka türlü türlü oruç ve namazlarla mukayyed olmayarak kesrette ve vahdette salât-ı dâ'imun içinde bulunmak, zâhirde halk ile ve bâtında Hak ile olmaktır.

İnsan-ı kâmili tanıtmak ve anlamak gayet güçtür. Zira, halk zâhirde kesret-i ibadet ve zühd üzere olanları kâmil zanneder. Kâmilin Kemali ise, böyle zâhir gözü ile görülmez. Ona Hakkanî göz gerektir. Kâmil olanı, yine kâmil olanlar görebilirler. Ancak onlar kadrini ve kıymetini takdir ederler. Bu makama, FARKUN BÂ'DEL CEM' dairesi derler.

Hazreti Ali kerremallahu vechehu radıyallahu anh efendimiz:

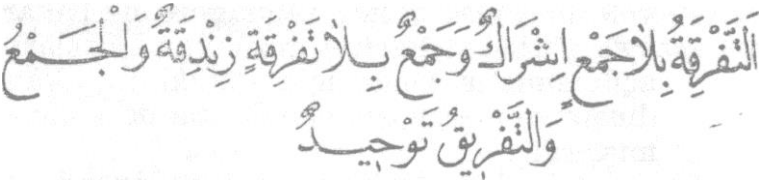

buyurmuşlardır. Bu üç cümle, tasavvuf ilminin hulâsası demektir. İlk cümle:

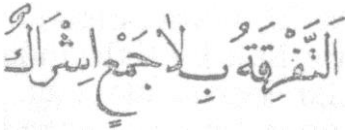

Allahu Teâlâ'yı ayrı ve eşyayı ayrı tasavvur edenler, şirkte kaldılar, Allah'ı tevhid edemediler, demektir.

Bütün putperestler, bu kabildendir. Eşyada hâkim ve mutasarrıf olan kudret-i külliyeyi, eşya ile birlikte tefekkür edemediler. Eşyanın zâhirine baktılar, içyüzündeki hali sezemediler ve Allah'a şirk koştular.

İkinci cümle:

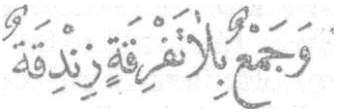

Bazıları da, Kâ'inatı topyekûn Allah ittihaz ederek maddi kuvvetten başka bir kudret-i Mâneviyyenin tahtı tesirinde olduğunu inkâr ettiler demektir.

Bu gibiler: (Allah dediğimiz bu görünen varlıktır. Bundan gayrı bir varlık yoktur ve olamaz..) dediler ki, tefriksiz cem de buna denir. Bu kanaatte olanların dini, iymanı ve mezhebi yoktur. Onlar yalnız zâhir gözü ile bakarlar ve öyle görürler. Basiret gözü olan bâtınları henüz açılmamıştır. Onun için zındıklıkta kalmışlar, dinsiz ve mezhepsiz olmalarına da aldırış etmemişlerdir.

Bu gibilerden uzak durmak lâzımdır. Onlara karşı kullanılacak silâhı elde edemeyenlerin, ziyadesiyle çekinmeleri gerekir. Çünkü, onlar mâ'kulât bakımından öyle delil ve kanaatlere varmışlardır ki, bizzat kendileri içinde bulundukları girdabı hak bildiklerinden başkalarını çarpacak kadar kuruntuları da sağlamdır, herhalde bunlardan sakınmak icabeder.

Üçüncü cümle:

Hem tefrik ve hem cem'edebilenler, tevhide erdiler ki,

âfaka nazar edip orada idrak eylediği İlâhî cilveleri nefislerinde cem'etmişlerdir demektir.

Bunlar, bi-kem ve bi-keyf vücudunda tasarruf eden nefs-i nâtıkayı, basiret gözüyle aynelyakin müşahede ederek, Hakkal-yakin sırrına ermiş ve kelime-i tevhid olan Lâ ilahe illallah'ın ihtiva ettiği hakiki mânaya da vakıf olmuşlardır. Bunlar, insan-ı kâmil ve mürşid-i hakikidirler. Bunlar, ayrılık olan mâsivayı toplamışlar, toplu olarak mülâhaza ve tefekkür neticesinde sırrı vahdete ermişler, sonra yine farka gelerek BEKA BİLLAH mertebesine dönmüşler ve herşeyi Haktan görmeğe muvaffak olmuşlardır. Bunlar, takayyütten ıtlâka vasıl olup, kimsenin itikadına dahi ve taarruz etmezler, herkesin itikadı ve inancı, istidadının iktizasıdır, derler.

وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ

Rabbin celle şâne kat'î olarak hüküm buyurdu: Allahu Teâlâ'dan gayrisine ibadet etmeyiniz..

E İ s r â : 23

İster ibadet olsun, ister muhabbet, isterse medh-ü senâ, hiçbir veçhile gayriye olmak mümkün değildir. SANEM'e ibadet edenin bile hakikati SAMED'dir ayrı değildir. Bütün varlıkların hakkın olduğuna vakıf olanlar, ne kendileri bir kaydı mahsus altına girmeğe mahkûm olurlar, ne de kimsenin itikadına müdahele ederler. Onlar bilirler ki,

cümlesi Hakka müntehidir. Arada, emirden gayrı bir kimse olmadığı malûm olunca; LÂ MEVCUDE İLLÂ HÛ sâlikin zikri olur. Her kişinin isim cihetiyle itikad ve ahvalini yerli yerine koymak âdaptandır. **(Hangi cihete dönerseniz, zahiren ve batınen Hakkın bir yüzüdür.)** ayeti celilesi, her dönülen yönden ne zâhir olursa, Cenâb-ı-Hakkın bir işi olduğunu anlar ve: (O, her ân bir iştedir.) âyeti kerimesinin sırrına mazhar olur ki, Allahu tealâ her ân bir iştedir.

Etrafımıza dikkat ve ibretle bakalım:

Her tarafta bir çok işler, makamlar, çeşit çeşit haller müşahede olunmaktadır. Türlü türlü çiçekler, türlü türlü renkler, cins cins hayvanlar, her birisinde ayrı ayrı böğürmeler, melemeler, bin bir çeşit ahenkler, nağmeler ve her nağmeden başka bir güzellik, her güzellikten bir nevi aşk, bir nevi şiveler, cilveler görünmektedir. Bunların hepsi, Allahu teâlâ'nın bir yüzünü, sıfatını, ef'alini izhar ederler. Arada, başka bir emir yoktur. Bunun içindir ki ikilikten kurtulanlar, tevhide ermişlerdir. Dedikodularla kalan zâhir ehli de, sürünüp kalmışlardır:

Bir kapıya hizmet eden her kapıya mâlik olur,

Her kapıya başvuranlar, sonra kapısız kalır..

DERVİŞLİKTE ALÂMET

Ehlullah'm izahına göre, dervişlik bir elenmiş toprakçıktır ki, onun üzerine bir miktar sucağız dahi serpilmiş olsa, ne ona basanın ayağı incinir, ne de ayağının üzerine toz konar.

Bu tarif, dervişin hakiki tarifi değildir, buyurmuşlardır. Belki, dervişlik sıfatı ve resmidir.

Yoksa, hakiki dervişlik Hudâ ile olmak, yani Cenabı-Hakkı gönülden hiç çıkarmamaktır. Bir Hadis-i-şerifte şöyle vârid olmuştur:

Muhakkak bir düşman olan şeytan, hortumunu insanın kalbine koyar, Âdemoğlu, Allah'ı hatırlayıp zikrettiği zaman kaçar. Allah'ı unuttuğu vakit, fırsat bulup hemen kalbine igvalar vermeğe başlar.

Hulâsa, her fenalık ve Allah'a uzaklık, Allah'ı unutmaktan gelir. Hele dervişlik mesleğinde ilerlemek, Allah'ı daima kalbinde hazır bulundurmakla olur. Dünyanın belâsı, insandan hiç bir zaman eksik olmaz. Bu belâlardan doğan endişelere ve dertlere sabır ve tahammül etmek, şeriat ehlinin mücahedesidir.

Böyle endişe ve dertlere karşı keyiflenmek, hoşlanmak ve razı olmak ise, tarikat ehlinin mücahedesidir:

Belânın en şiddetlisi nebilere sonra velilere sonra

benzerlerine ve benzerlerinedir.

Bu sebeple, her sâlik bunu nimet bilmelidir, usul böyledir.

İNSAN-I-HAKİKİ

Bu mevzuu şöyle tarif edelim:

Hakiki insan olanlar tabiatlerine uygun olmayan bir hale tesadüf ettikleri takdirde, kederlenmek şöyle dursun bil'akis bunu kendilerine bir nimet sayarak ferahlanırlar. Ehlullah buyurmuşlardır ki, ***(HAKİKÎ İNSANI, BELÂ VE MİHNETLERİN PÂK VE SAF ETTİĞİ KADAR HİÇBİR ŞEY PÂK VE SAF KILAMAZ.)***

Derviş olanlar, her edebi yerli yerince kullanamadığı takdirde, VECD halinin İSTİDRAC'a döneceğini ve bunu kendilerinin asla fark bile etmeyeceklerini unutmamalı ve düşmekten çok korkmalıdırlar.

MEKR-İ-İLÂHİ

Mekr-i İlâhi ikidir. Birisi, avamın mekridir, diğeri havassa mütealliktir.

Avamın mekri. Allah'ın emirlerini yerine getirmez, namaz kılmaz, haramı irtikâp eder, buna rağmen malı çoğalır ve zengin olur.

Havassın mekri, ki buna istidracı da diyebiliriz, şöyle olur: kendisine verilen haller her ne ise, cezbe veya aşktan bir keramet gibi zuhur edince, terk-i edep ederek bunu açıklar ve öğünür ve bu hale devam ederse mekr-i ilâhiyye ve istidrâca düşeceğine şüphe yoktur. Meselâ, vecd ve hal sahibi bir sâlik, yolda giderken, yolun ortasında bir köpeğin uyuduğunu görse ve yanından geçip gitmek imkânı varken, köpeğin uykusunu tedirgin ederek geçse, buna rağmen kendisine verilen hal devam ederse bilmelidir ki bu bir istidrâctır, tövbe ve rücû etmek lâzımdır.

SOHBETİN BÜYÜK TESİRİ VARDIR

Yukarıda zikrolunan âdab, erbabından tahsil edilmedikçe, sâlik mekr-i İlâhiye düştüğünü arılamaz ve kendisini doğru yolda zanneder. Şunu iyice bilmelidir ki, Enbiyâ'i-kiram Hak tarafından kelâm ile gönderildi, cezbe ve tasarrufla değil.. Onun için, Fahr-i-âlem sallallahu aleyhi ve Sellem Efendimiz:

Ey ashabım ve ümmetim.. Allah ile sohbet ediniz. Eğer, ona gücünüz yetmezse, Allah ile sohbet edenler vardır, onları bulunuz ve onlarla sohbet ediniz, buyurmuşlardır.

Unutmamalıdır ki, dil gönülün aynasıdır. Gönül ise ruhun aynasıdır. Ruh da, hakikat-i insaniyyenin aynasıdır. Hakikat-i insaniyye de Allahu Tealâ'nın aynasıdır,

Bundan da anlaşılıyor ki, haka'ik-i gaybiyye, gayb-i zattan bu kadar uzak mesafeler kat'ederek dile gelir; dilden LÂFZ suretini giyer ve anlayış kabiliyeti olanların kulaklarına girer.

Sohbetin hakiki mânası, huzur ve agâhlıktır. Yani, sohbete lâyık olan arkadaşların kafaları ve kalpleri içindeki zamirleri ve hedefleri bir olursa, birbirine agâh olurlar. Böyle bir sohbetten de büyük istifadeler sağlanır. Birisi gaye olarak dünya rütbelerine ve diğeri de ukbâ rütbelerine âşık olurlarsa, böyle bir sohbetin zevki ve faydası olamayacağı gibi, arada nefret ve gerginlik dahi zuhur edebilir, birbirlerinden dargın ayrılırlar.

Yukarıda zikredilen huzur ve agâhlıktan murad, SOHBET-İ-HAK'tır. Bu sohbeti sevenler, dünya ve ukbâ

sohbetlerinden hoşlanmazlar, vuslât-ı Hakka en yakın olan sebeplerden bahsederler. Dolaşıklı olan zâhidane yollar da gerçi hoştur. Fakat, aşkı dâvet eden sebebleri her türlü ibadetten üstün tutarlar. Kalpteki hubbu dünyayı ve mâsivâ muhabbetlerini silip süpüren aşk-ı Haktır. Hakka ulaştırıcı aşktan daha kestirme bir yol yoktur.

Makam-ı kurbde üstad-ı aşkdurur ey yâr,

Ne kim mühim ola, eyler anı sana âşikâr..

Gerçi insan, ihtiras üzerine halk edilmiştir. Fakat, mücahede ile melekiyyet seviyesinden yukarı aşar, Hakka yakin olur:

Cenab-ı Hakk,celâl ve cemâl sıfatları ile insanı hissedâr etmiştir.

Bİ-YEDEYYE = (Tesniye) iki elden murad, Celâl ve Cemal iki taraf demektir. Celâl sıfatı, dünyaya mâ'il olan sıfatlar demektir. Cemal ise, Unsü billah'a mâ'il olan sıfatlar demektir. Cenâb-ı-Hak, zâtı ile dünyaya hazır ve nâzırdır. insanın huzur tutması, zâtına olmak iktiza eder. Agâhlık, zattan yana olmalıdır, insan, kendisini yoklamalı ve imtihan etmelidir. **Kendisinde vaki olan huzur, Allahu teâlâ'nın zâtına mıdır, sıfatına mı, ef'aline midir ?** Âdemoğlunun kemali bundan anlaşılır:

Kişinin himmeti ne ise, kıymeti de odur.

insanı, iki cihetli halk etmesi, adalet-i ilâhiyye iktizasıdır. Hem cemal, hem celâl demekten murad, can ve ten demektir. Ehlullah:

Ten Muradı ekl-i şürb-i miiîk-ü mal,
Besle canı, hem hakkın aşkına dal..

Her kim, göz açıp kapayıncaya kadar haktan ırak olursa, ömrü ne kadar uzun olsa da, o fırsatı bir daha ele geçiremez buyurmuşlardır.

Agâhlık, zikre devam ile hasıl olur. Öyle bir hale gelir ki, zikr-i Hakkı gönülden çıkarmayı istese dahi, mümkün olmaz. Zikrullah, o derece kalbe yerleşir. İşte, bunu hal edinmelidir:

Hak, her an kalbe nazar eyler;

Seni gafil görür, güzer eyler..

Bu agâhlıktan ve zikrullah'a devam etmekten maksad, Allah'ı bilmektir. Allah'ı tam mânâsıyla bilmek de mümkün değildir. Kemali ile bilinmesi muhaldir. Şu var ki, ne kadar çalışılsa da Allah'ın bilinemeyeceğine kail olup, sırf amel etmek de bâtıldır, böylesi cehaletten ileri gelir.

Şeyh Ebubekir Vasıtî kuddise sırruh buyurmuşlardır ki:

Hakkın varlığı ile kaim olduğunu bilerek ibadet etmek lâzımdır.

Bu makamda sen yoksun. Eğer, varlığını Hakkın varlığında ifnâ edip, daha sonra bekaya rücû'unda Hakkın varlığı senin ve senin varlığın da Hak varlığında yok olmuş şeklinde zuhur eden herşey Hakkındır. Kendini arada yok gibi addederek Hakkile Hak sırrı zuhur eder.

Cem'ul-Cem' mânâsında şöyle buyurmuşlardır:

Cem odur ki, onunki onun olsun ve seninki senin olsun, cem'ul cem odur ki, onunki dahi senin olsun..

Hazreti Mevlâna, Mesnevi-i mâ'nevisinde şöyle buyurmuştur:

Neyiz der isen eğer biz cihanda ey dânâ;
Elif misal ki, yok nesnesi onun kat'â..

ERVAH-İ-İNSANİYYE

Ehlullah buyurmuşlardır ki, insanın ruhu âlem-i nâsuta yani cesede gelmeden evvel, CEMALULLAH'ı daima müşahededе idi. Cenâb-ı Hak, bunu âlem-i şehadete getirip, kafes içinde hapseyledi. Bedene taallûku dolayısıyle yemek, içmek, giymek ve barınmak ve daha bunlara benzer bir çok ihtiyaçlar gerekti. İnsan, bu ihtiyaçları karşılayabilmek için olanca gücüyle uğraşmağa başladı. Bazıları, bunları tedarik etmeğe uğraşırken, çektiği iztiraplara dayanamayarak, yine makarrı aslisine vasıl olmak meyli galip oldu. Tabiî lezzetler ve behimî istekler, onların vatan-ı aslilerine teveccühlerine mâni olmadı. Bundan da malûm oldu ki, vücud-u İnsanîden maksat, çektiği iztirabın husulünden başka bir şey değildir. Gerçi halk maksudu türlü türlü beyan etmişlerdir. İbadet, İlâhî emirlerle amel etmek ve nehiylerden ictinâb eylemekten ibarettir. Ubudiyyet ise, Cenâb-ı-Hakka teveccühe devam ve ikbalden ibarettir.

Bazıları da, ibadet ile ubudiyyet arasını şöyle tefrik etmişlerdir:

İbadet; kulluk vazifelerini, şeriat mucibince edâ etmektir, ubudiyyet ise gönlün tâ'zim vechi üzere huzur ve agâhlığıdır, demişlerdir. Yani, insanın hilkatinden maksut TÂ'ABBÜD ve tâ'abbüdün hulâsa ve zübdesi de, herhalde Cenâb-ıHakka agâh olmaktır. Agâhlık da tazarrû ve huzû' sıfatlarıyle hasıl olur.

Peygamber aleyhisselâmda vâki olan mi'râc haktır ve gerçektir. Ümmetin de mi'râcı vardır ve iki nevidir. Birisi, mi'râc-ı mâ'nevîdir, diğeri mi'râc-ı sûridir.

Mi'râc-ı mâ'nevî de iki nevî üzeredir. İlki, sıfât-ı zemime yani kötü ahlâklardan, ahlâk-ı hamideye intikal etmektir. İkincisi, mâsivâ dalgalarından geçmek, Hak sübhânehu ve teâlâ'ya intikal etmektir.

Mi'râc-ı sûri de iki asıl üzeredir. Birisi afakîdir ki, ona Seyr-i müstatil derler. Dolaşıklı yol demektir. Maksudu, kendi dairesinden hariçte talep etmektir. Diğeri eııfüsidir. Buna da seyr-i müstedir derler. Bu, ilkinden daha yakındır. Maksudunu, kendi gönlü etrafında istemektir ki, NEFSİNİ BİLEN RABBİNİ DE BİLİR Hadis-i şerifinin hikmeti bundadır.

HERŞEYİN BİLİNMESİNDE İLİM LÂZIMDIR

İlim, iki nevidir. Birisine İLM-İ-VERASET ve diğerine de İLM-İ-LEDÜNNİ derler.

İlm-i veraset odur ki, mesbûk-u bil amel olmalıdır. Bir Hadis-i şerifte:

Bir kimse, bildikleriyle amel ederse, bilmediklerini de Cenâb-ı-Hak ona bir vasıta ile bildirir. buyurulmuştur.

İlm-i ledünni de odur ki, mesbuk-u bil'amel olmaz. Hak sübhanehu ve teâlâ'nm mahz-ı inayeti ile kalplere vârid olan ilimdir:

وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا

Ve nezdimizden gayblara ıttilâ ilmini öğretmiştik.

E l - K e h f: 65

âyeti celîlesinde işaret buyurulan ilimdir.

Ehlullah buyurmuşlardır ki, ECİR de ikidir. Birisi ECR-İ-MEMNUN ve diğeri ECR-İ-GAYR- İ-MEMNUN'dur. Ecr-i memnun odur ki, hiçbir amel karşılığında değildir ve doğrudan doğruya mevhibe-i İlâhîdir. Ecr-i gayr-i-memnun ise* amel karşılığında olur: Onlar için, kesilmez ve tükenmez bir ecir vardır.

فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ

E t - T i n : 6

ÂLİM İLE ÂRİF ARASINDAKİ FARK NEDİR?

Bir kimse, kava'id-i külliyeden olan ilm-i nahvi bilirse, ona nahiv ilminin âlimi derler, fakat nahiv ilminin ârifidir demezler. Nahiv ilmine ârif olabilmek için, nahiv kaidelerinden her birisini yeri gelince zorlanmadan ve duraklamadan kullanabilmelidir.

Kezâ, tevhid ilmine âlim kimse ona derler ki, onun tevhidi ilim hasebiyledir. Yani, vahdet-i ef'al, sıfât ve zâta itikadı vardır ve gönlünde:

LA FAİLE İLLELVUCUDE İLLÂLLÂH

mânası yerleşmiştir. Böyleleri, tevhid ilminde mâhir bir âlim unvanını ihraz ederler.

Eğer, ef'al ve evsafın herbirinin kendi mazharından ve gayriden zuhuru ânında düşünmeden ve duraklamadan fâil-i hakikinin, Hak sübhanehu ve teâlâ olduğu hükmünü verirse, işte ona ÂRİF derler.

Eğer, bir mânâyı amel ve iyman kuvvetiyle bilirse ona MÜTE'ARRİFE yani bilici derler ki, nâm-ı diğeri de ÂRİF-İ-BİLLAH olur.

Ehlullah'tan biri, bu vasıfları temsil tarikiyle şöyle anlatmıştır:

Kuşlar, günün birinde ANKA kuşunu ziyarete karar vermişler ve yola koyulmuşlar. Yol boyunca, herbiri birer bahane ile özür dileyerek geri kalmışlar. Hangilerinde, Anka'dan bir hal var idiyse o yola devam etmiş ve Anka'ya vasıl olmuştur. Diğerleri, yollarda sürünmüş

kalmışlardır.

işte, bizim halimiz de buna benzer.

TASAVVUF EHLİNİN BAZI KANAATLERİ

Tasavvuf ehlinden bazıları, ENEL-HAK denilmekle kemal hasıl olacağını sanırlar. Halbuki, kemal ENE = BEN'i ortadan kaldırıp atmaktır. BEN'i, dile asla getirmemelidir. Hakkın varlığına düşenlerin dilleri LÂL (Dilsiz) ve kalpleri MÂT (Ölü) olur. Onlar, hiçbir kayıt ile mukayyet olamazlar ve ancak TECELLİ-İ-ZÂTİ ile müşerref olacaklarını bilerek âlem-i hayrette kalırlar.

SÂLÎK-İ-HAK, MAKSUDU BULMAK İÇİN ARAYACAK MIDIR?

Sâlik, eğer yakın bir memlekette bir bilir varsa, ona kanaat etmeli ve onun işareti ile gitmelidir. Uzak yerlere sefer etmeğe ihtiyaç yoktur.

Bayezid-i Bistamî kuddise sırrah-us-sâmi hazretleri, ibtidâ'i hallerinde bir aziz aramak için Bistam'dan yola çıkmış ve meşayihten birisinin sohbetine varmıştı. O aziz, kendilerine buyurdular ki:

— **Geri dön.. Geldiğin yerde maksudunu bırakıp, buralara gelmişsin..**

Bayezid hazretleri geri döndü. Gayet yaşlı bir annesi vardı. Onun hizmetinde bulundular, rızasını tahsile çalıştılar, maksudları hasıl oldu.

Şeyh Muhiddin-i Arabî kuddise sırruh hazretleri, bu keyfiyyeti şöyle te'vil buyurdular:

— **O şeyhin işareti bu idi ki, maksud-u hakiki; her zamanı ve her mekânı muhittir. Hiçbir yer, onun ihatasından hâli değildir. Müşarünileyh şeyh de, Bayezid'i bu sırra agâh etmek için şöylemiş ve talep için uzak yerlere gitmeğe hâcet olmadığını ona anlatmak istemiştir.**

Şu halde, Allahu teâlâ'yı bulmuş ve birlemiş sâlikler, her nerede olurlarsa olsunlar, orasını bir BÂR-ÜL-ÎRFAN etmeli ve gözlerini oraya dikerek mahallî vahdette ve rızayı Rab'da kalmalıdırlar. Gafleti mucip olan meylânları,

nefis entrikalarını ve tamahları kökünden kaldırıp atmağa gayret ederek EHL-İ-ÎRFAN zümresine dahil olmayı gaye ve emel edinmeleri icabeder.

Ancak, nefisten gelen iğvâların da bilinmesi lâzımdır ki, insana on beş yerden hücum eder. Bunları birer birer inceleyelim:

1. U'cub : Herhangi cepheden olursa olsun, kendine kıymet vermektir.

2. Hırs : Mansab arzuları, halk arasında tamah edilecek şeylerdir.

3. Hased : Kıskançlıktır ki, ruhu ve kalbi tedirgin eden fena bir huydur.

4. Gazap : Hiddeti mucip olan bir şeydir. Mâ'azallah, imanı da selbeder.

5. Şehvet: Kadınlara düşkünlüktür ki, mahrem namahrem bakmaz, gayri meşrû cür'etlere meydan okur.

6. Hubbu mal: Dünya ve mal sevgileridir.

7. Cem'ul-mal : Tul-i emele meydan okur. Bu da hubbu dünya gibidir.

8. Tokluk : Karnı yemeklerle dolu olan, mârifette aç olur.

9. Tama' : Çok şeylerin arzusunu çekmektir.

10. Acele : Acele iş şeytanındır. Te'enni Rahmanındır.

11. Cehil : Bilmemek ve öğrenmemektir.

12. Fısk : Emirlere itaat etmemek ve nehiylerden kaçmamaktır.

13. Buhul: Malından tasadduk etmemektir.

14. Ta'assub : înad etmektir. İllâ taassub cehilden olursa daha fenadır.

15. Sabırsızlık : Kalbin hastalığıdır.

Bunların hepsi islâh ve tedavi edilmelidir.

KALP MARAZLARI

Yukarıda sıralanan on beş sıfât-ı zemime, kalpten çıkmayınca, irfan nurunun gönülde misafir olması imkân haricindedir. Bunlar, kalbin hakikatlerini zaptederler. Hangi insanı bu hastalıklar istilâ ederse ve o insan bunları birer birer def'etmeğe çalışmazsa, insanlık rütbelerini hiç duymamış, ebedî hüsran ile ömrü azizini yele vermiş demektir.

AYIK OLAN İNSAN

Yukarıda sıralanan ahlâk-ı zemimeleri çalışıp çabalayarak kalbinden çıkarmağa muvaffak olan insan, ayık ve Hakkın sevgilisi olur. Hakkın evi olan kalpte, şeytanlar yuva kurmak isterler. Nefsin hevâsını uygun bulurlarsa, vücut sahrasına çadır kurmağa muvaffak da olurlar. Bu şekilde zaptedilmiş olan bir kalp, ancak uzun ve çetin mücahedelerle islâh olunmağa muhtaçtır.

BU HUYLARIN İSLAHI İKİ TÜRLÜ OLUR

Birincisi MÜCAHEDE – İ NEFSİYYE'dir. Güç ve meşakkatli ameller, perhiz ve riyazetlerle uzun boylu nefisle boğuşmaktır. Nefse, her istediğini vermemek, her talebine menfî cevap hazırlamaktır. Onun, gayri meşru taleplerini reddetmek ve hatta mübah olan isteklerinden de mahrum bırakmaktır.

Diğer islâh yolu, aşk-ı Hakka düşmekle olur ki, bu yol çabuk ve daha tesirlidir. Aşk, gönülde ve kalpte her ân mâ'şuku arzular sâliki gafil bulursa, kaçar ve uzaklaşır.

Onun için, Ehlullah buyurmuşlardır ki:

Aşk-ı yâr âheste söyler asrı kulağına müdâm,

Her kimin şugli var ise ana derdimizden bâr yok,

Merd isen gel derd-i aşka ey Hakkı boyan,

Bak ki, bu dâr içre bizden gayrı bir diyâr yok..

Sâlik, aşk yoluyla Cenâb-ı-Hakka giderse, tezden sıfât-ı nefsaniyesi, sıfât-ı Hakka değişir. Kendi vücudu zevkinden geçer, aşk meyhanesinde raks etmeğe başlar. Mâ'şuku da her yüzü ile her lâhza âşıka tecelli eyler. Âşık da, her cihetten bin gözle mâ'şuku müşahede eder. Kesret hicapları mâni olmazlar. Ne zuhur ederse, devamlı olarak mâ'şukun sıfatı olur. Cefa da devamlı olarak, âşıkın sıfatı olur. Bunun içindir ki, nâz sıfatı âşıkm olmuştur. Âşıka vacip olan, mâ'şukundan ne gelirse razı ve mûti olmaktır. Gerek belâ ve gerek nimet,

gerekse zahmet, sâlik için hepsi birdir. Bazan da, âşıktan havf ve reca sıfatları giderilir. Havf ve recaya mazide veya gelecektedir. Âşık, ahadiyyet denizinde garkolur. Onda, geçmiş ve gelecek düşüncesi kalmaz. Devamlı olarak hayret halinde, mest-i lâ yâ'kal ve mâsivâ kendisinden muzmahil olur. Cenâb-ı-Hakka, bu yoldan yakın bir yol yoktur. Murad eden, aşk yolundan Mevlâ'yı arar ve tez vasıl olur. Zira, aşk-ı Hak gönülde mâsivâ bırakmaz, yanar gider.

Hiçbir insan yoktur ki, içinde kibir, riyâ, hased ve hırs olmasın.. Bunları, kalpten silip çıkaracak yegâne ilâç, aşk-ı İlâhîdir. Bu da, Zikrullah'a devamla hasıl olur. Rabbim, cümlemize muvaffak eyleye.

TARİKAT ME'HAZLARI VE ESMÂ'NIN TAHAVVÜLÂTI

Aslında tarikat birdir. Tarik-i mücahededir, müsaade değildir. Sultan-ı Enbiyâ'dan, Cihar yâr-ı güzine ayrı ayrı telkin zikredilmesinin hikmeti, meşreb ve tabiatlerinin yekdiğerine uygun olmamasından neş'et etmiştir. Bu tarikatlerin isimleri, aşağıda sunulmuştur:

TARÎKAT-Î-SIDKÎYYE: Zikr-i kalbî üzerine kurulmuş ve sekiz kola ayrılmıştır.

TARİKAT-İ-ÖMERİYYE : Buna KÜBREVÎ ismi verilmiştir. Bundan zâhiren irşâd yoktur.

TARÎKAT-Î-OSMANÎYYE : Buna NUR BAHŞİYYE de derler. Bunda zâhiren terbiye ve irşâd yoktur.

TARİKAT-Î-ALÎYYE : Bundan, alâ vechin irşâd ve istirşâd vardır. On altı kol üzerine ayrılmıştır. Cümlesi, cehri zikir üzerine kurulmuş âyinlerdir.

Sekiz kol TARÎK-İ-NAKSİBENDÎ, zik-i hafi üzerinedir. Cehrî tarikatler de on altı olup, yekûnu yirmi dört kol üzerine kurulmuş tarikat âyinleridir.

Her tarikin, ayrı ayrı pirleri vardır. Kimisi, ruhu nazarı itibara alarak, ona göre telkin, esma ve terbiye göstermişlerdir. Kimisi de, nefsi n?zarı itibara alarak terbiye, esmâ ve telkin göstermişlerdir. Çok değişik esmâ ve terbiyelerle, icrayı âyin edilmektedir. Hepsi de Hak üzere kurulmuş olup, Ashab-ı kiram rıdvanullahi teâlâ aleyhim ecma'iyn ve Rasûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem efendimize müntehidir. Bunların namları ile

dalâlete ve bid'ate düşenler çok olur. Sakınmak lâzımdır.

Aslında, tarikatler NEFSANÎ ve RUHANÎ olarak ikiye ayrılırlar. Fürûları on ikiye ayrılır ve her birinin esmâsı ve esrarı tarikat sultanlarınca mâlûm ve mahfuzdur. Meşhur kitaplarda ve risalelerde yazılmıştır. Merak eden arar bulur. Biz, burada bir miktarını zikretmeği uygun bulduk.

Tarik-i nefsaniyyeden sülük edenler, yedi tavır üzerine tertip edilmiştir:

BİRİNCİSİ : Nefs-i emmâre dairesidir ki, zikri ve miftahı kelime-i tevhid, LÂ İLÂHE İLLALLAH zikr-i şerifidir. Mahallî SADIR'dır. Sağa NEFİY ve sola ISBAT'tır. Nuru kebud yani ciğer rengindedir. SEYR-I-İLALLAH'tır.

İKİNCİSİ : Nefs-i Levvâmedir. Zikri ve miftahı ALLAH, ism-i celâlidir. Mahalli ve merkezi kalptir. Nuru ahmer yani kırmızı renktir. Seyri LİLLAH'tır,

ÜÇÜNCÜSÜ : Mülhime'dir. Zikri ve miftahı HÜ lâfz-ı şerifidir. Seyri ALELLAH'tır. Mahalli ruhtur ve nuru asfar yani sarı renktir.

DÖRDÜNCÜSÜ : Mutma'inne'dir. Zikri ve miftahı HAK ism-i şerifidir. Mahalli seyirdir ve nuru sebze rengindedir. Seyri MÂ'ALLAH'tır

BEŞİNCİSİ : Radiyye'dir. Zikri ve miftahı HAY ism-i şerifidir. Mahalli yine seyirdir. Nuru beyaz renktedir. Seyri FİLLAH'tır.

ALT5NCISI : Merdiyye'dir. Zikri ve miftahı KAYYÜM ism-i

şerifidir. Mahalli hafi ve nuru siyah renktedir. Seyri ANİLLAH'tır.

YEDÎNCİSİ : Sâfiyye'dir. Zikri ve miftahı KAHHAR ism-i şerifidir. Mahalli ahfâdır. Nuru musaffâdır. Seyri BÎLLAH'tır.

ALLAH'A TEVECCÜH EDEN SÂLİKLERİN DERECELERİ

Sultan-ı mâ'nevî Ebu İshak Sadreddin Konevî kuddise sırruh hazretleri, bu emr-i mühimini şöyle izah buyurmuşlardır:

— Görürsünüz ki, bir insan ef'al-i haseneden bir iş işlese, eğer o işle Hak teâlâ'nın rızasından gayrı ne olursa olsun bir şey kasdederse, o kimseye HÜR denilir. Yani, halinin muktezası kendi kendisinedir ki, onda ubudiyyet nişanesi yoktur ve indallah itibardan sakıttır.

Eğer, o hayırlı ameli işleyen kimse, o işinde bir kasdı ve niyyeti olmayıp, yalnız hayırlı bir iş olduğu için veya o iş ile memur olup emre hazır olmak için işlemişse, o kişi RECÜL'dür. Yani, hayrı ve sahibini anlamıştır.

Eğer, bu mertebeden de terakki ederek bu defa işlediği amel-i salih Hak eelle ve alânm rızasmdan gayrı nesne kasd ve murad etmezse o kimse RECÛL-Ü-TAM' dır.

Eğer, o kimse bütün ef'alini Hak teâlâ ile işler idüğünü müşahede ederek işlerse, kurb-u nevâfilde vârid olmuştur:

Kulum bana nafile ibâdetlerle yakınlaştığı zaman, onu severim, sevince de, onun kulağı olurum, duyar, gözü olurum görür.

Hadîs-i kudsisine mâ'sadak olarak o kimse, mârifette ve recülliyyette tam ve kâmildir.

Eğer, fiilinde zikrolunan şuhud ve huzur MÂ'AL-HAK'kı

zammile o fiili şol haysiyetle vücuda getirip işlerse, şubudu ayn-ı Hakla olup, nefsi olmaya.. O veçhile ki, şuhudunu ve fiilini Hakka muzâf kılıp kendi nefsine isnad etmeye, yani cümle gören ve işleyen Hak Teâlâ olduğunu müşahede eylerse, o kişi ABD-Î-MUHLİS ve ameli HÂLİS olur.

Eğer yukarıda sunulan KÜNTÜ ŞEM'UHU Hadis-i şerifinin mazmunu olan evsaf ve şuhud ile bile o kimsenin üzerinde bu makamın ahkâmı zâhir ve galip olup her mertebe ve nisbette şuhudu ahadisinin hükmü sereyanı ile bile emrinde sebattan ma'da bu zikrolunanların biri veya hepsiyle mukayyet olmaz, belki vüs'at ve ihatasında sabit ve bütün evsaf ve ahkâmı kabulünde muttasıf olduğu ahvale ve kendisinden münselih olan bütün evkat ve ahvale, gafletsiz ve hicapsız kendiliğinden ilm-i sahih ve mârifet-i sahih ile bilir, emrinde daim ve sabit olursa, o kişi ubudiyyette ve hilâfette ve ihatada ve ıtlâkta kâmil ve mahirdir.

İNSANOĞLU, YA SUSAR, YA KONUŞUR..

Her ikisi de boşuna vakit geçirmektir. Ne zamanki, konuşmasından bir faydalanma hasıl olmazsa, ne dünya işlerinde, ne de âhiret yararlarında söyledikleri bir işe yaramazsa, vaktini boşuna kaybetmiş olmaktan başka bir eser ve netice vermez.

Sayı ile verilen bu nefeslerin hesabının, bir gün bizlerden sorulacağına şüphe yoktur. Hatta, düşündüklerimiz bile sorulacaktır. İnsanoğlu, sırrı hayat sâriyesini yani nereden nereye geldiğini ve elyevm ne halde bulunduğunu, son olarak nereye varacağını mülâhaza ve tefekkür etmelidir. Böyle bir mülâhaza ve tefekküre varamayan insanın, hayvanlardan ne farkı kalır? İnsanı, insanlık seviyesine çıkaran, sür'at-i intikal ve iz'ândır. Hak tarafından bahşolunan bu nimetleri işletmeyenler, gitgide terakki ederek zâhiren ve bâtmen ilerlemeye yönelmeyenler, hem Allahu teâlâ indinde ve hem de insanlar yanında mes'uldür.

Evliyâ'ullahtan Hasan Basri rahmetuliahi aleyh hazretleri buyurmuşlardır ki:

Her kim ki kelâmında bir hikmet yoksa, lâğviyattan başka bir şey değildir. Ve her kimin ki, susmasında faydalı bir şey düşünmemişse, susması da hatadır. Her kimin ki, nazarında bir ibret alınmazsa, o da oyuncak gibi bir bakıştır. Hayatını boşuna tüketiyorlar, ömürlerini hüsran ile geçiriyorlar ki, mâ'nen mes'uldürler, Burada MEN kelimesi umumidir.

Hazretin bu sözlerinden maksatları, insanoğlu zâhiren ve

bâtınen terakki ve tekâmül etmek için dünyaya gelmiştir. Her gün biraz daha kemal kesbederek, hem diğer insanlara yararlı olmağa çalışmalı, hem de kendi hayat-ı ebediyyesini teminat altına alabilecek şartları hazırlamalı ve özellikle Rabbinin rızasını elde etmeğe gayret etmelidir.

Süleyman-ı Dârâni hazretleri de şöyle buyurmuşlardır :

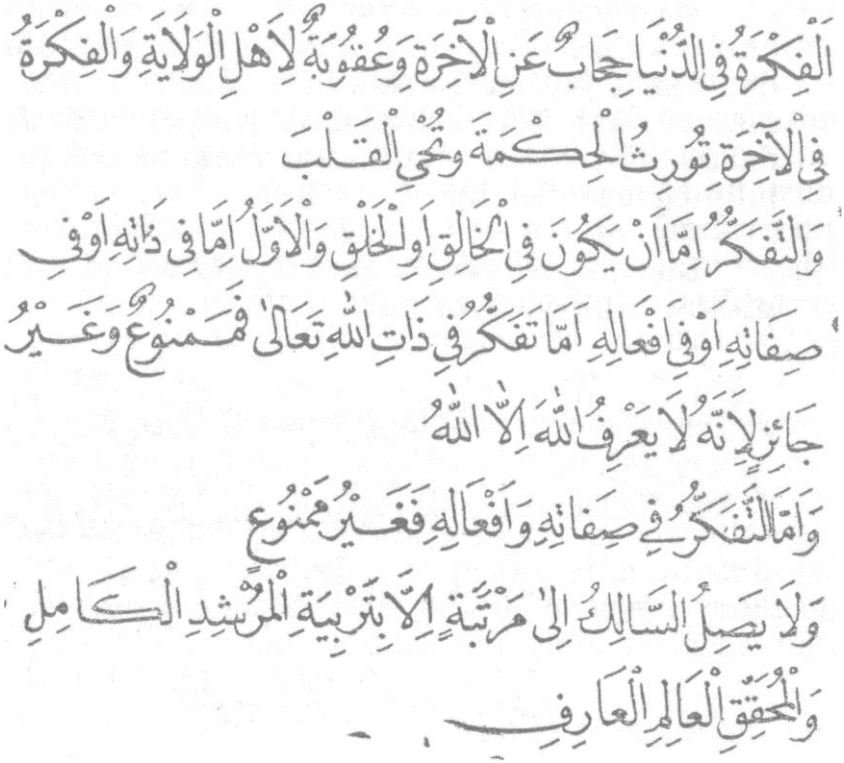
الْفِكْرَةُ فِي الدُّنْيَا حِجَابٌ عَنِ الْآخِرَةِ وَعُقُوبَةٌ لِأَهْلِ الْوِلَايَةِ وَالْفِكْرَةُ
فِي الْآخِرَةِ تُورِثُ الْحِكْمَةَ وَتُحْيِي الْقَلْبَ
وَالتَّفَكُّرُ إِمَّا أَنْ يَكُونَ فِي الْخَالِقِ أَوِ الْخَلْقِ وَالْأَوَّلُ إِمَّا فِي ذَاتِهِ أَوْ فِي
صِفَاتِهِ أَوْ فِي أَفْعَالِهِ أَمَّا تَفَكُّرٌ فِي ذَاتِ اللهِ تَعَالَى فَمَمْنُوعٌ وَغَيْرُ
جَائِزٍ لِأَنَّهُ لَا يَعْرِفُ اللهَ إِلَّا اللهُ
وَأَمَّا التَّفَكُّرُ فِي صِفَاتِهِ وَأَفْعَالِهِ فَغَيْرُ مَمْنُوعٍ
وَلَا يَصِلُ السَّالِكُ إِلَى مَرْتَبَةٍ إِلَّا بِتَرْبِيَةِ الْمُرْشِدِ الْكَامِلِ
وَالْمُحَقِّقِ الْعَالِمِ الْعَارِفِ

Yani, dünyayı düşünmek âhiret için hicaptır. Veliler için

bir azaptır. Âhireti düşünmek, kalplere bir hikmet doğurur, âdeta yeni bir hayat bahşeder. Tefekkür, ya halik için olur, ya halk için olur. Allahu teâlâ'nın zâtını, sıfatını ve ef'alini düşünmek yolundadır. Yalnız, zâtını düşünmek caiz değildir. Çünkü, Allahu teâlâ'yı künhü ile bilmek, ancak kendisine mahsustur.

TASAVVUFTA YÜKSEĞE ÇIKMAK VE DÜŞMEK TEHLİKELERİ

Hazreti Gavs-ı Geylâni'ye, Hak tarafından vaki olan hitab-ı çelilin, dikkat nazarımı celbeden hususiyetleri üzerine bu risaleyi kaleme almak istedim. Maksadım, meslektaşlarım da faydalansınlar ve tasavvuftan gayenin ne olduğunu bilip öğrensinler idi.

Bu sebeple, evvelâ Hazreti Gavs'e vaki olan hitab-ı celili yazıyorum:

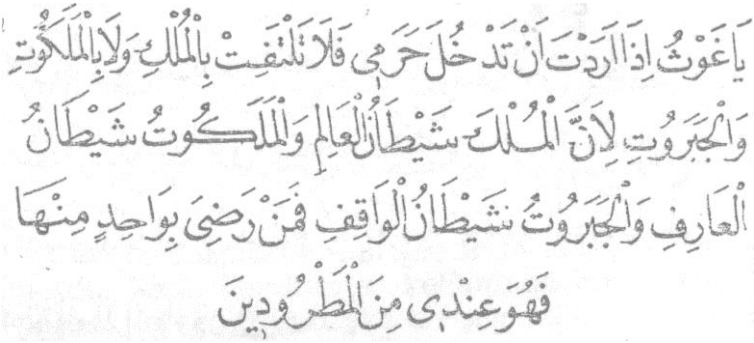
يَا غَوْثُ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَدْخُلَ حَرَمِي فَلَا تَلْتَفِتْ بِالْمُلْكِ وَلَا بِالْمَلَكُوتِ
وَالْجَبَرُوتِ لِأَنَّ الْمُلْكَ شَيْطَانُ الْعَالِمِ وَالْمَلَكُوتُ شَيْطَانُ
الْعَارِفِ وَالْجَبَرُوتُ شَيْطَانُ الْوَاقِفِ فَمَنْ رَضِيَ بِوَاحِدٍ مِنْهَا
فَهُوَ عِنْدِي مِنَ الْمَطْرُودِينَ

Mânası : ***Yâ Gavs.. Sesi, benim kudsi haremime girmeği murad edersen, mâlik olduğun dünyalıklarına iltifat etme. Hatta, melekût ve ceberrut'a bile iltifat etme.. Zira, mal ve mülk âlimlerin şeytanlarıdır. Melekût, ariflerin şeytanidir. Ceberut da vâkıfların şeytanıdır. Bunlardan birisine razı olası kimse, benim indimde matrûd olanlardandır. Tarikatın ne kadar ince olduğu şu ibâreden açıkça anlaşılmaktadır. Mülkten***

Melekût'tan, Ceberut'tan geçecek, ıtlâkiyyete vasıl olmayan Tarikat ehlini reddediyorlar, demektir. (Allahümme yessir lenâ..)

Bu kudsî kelimeler, bize tasavvufun en ince tabakalarını tefhim etmektedir. Bu yola sülük edenlerden niceleri, uzun müddet perhiz ve riyazete devam etmişler, niceleri gece ve gündüz seccâde-i riyâdan baş kaldırmamışlardır. Bir çokları, sefer meşakkatlerini iltizam ederek uzun yolculuklara çıkmışlar, bazıları da ömürlerini hac yollarında mahvetmişlerdir. Hepsi iyi ve güzel amma, bütün bunlar bir mürşid-i-kâmilin terbiye ve kontrolü altında yapılırsa yolunda ve yerinde olur.

Kendiliklerinden sülük edenler de çoktur. Bunların içinde perhizkâr olanlar iki kısma ayrılırlar. Bir kısmı, dağlarda otla beslenirler. Kendiliklerinden yalan-yanlış bir takım evrâd ve ezkâr ile iştigal ederler ve insanlardan ülfeti keserek gezerler. Diğerleri de, ölmeyecek derecede yerler ve içerler, sefil bir hal içinde istidrâcî yolları iltizam ederler.

Bunlardan birinciler; meşgul oldukları imsâk ve insanlardan inzivâ sayesinde, anasır-ı erba'adan müteşekkil olan gövdeleri tebeddülata uğrar. Ağırlık kalkar, hevaları havayı nesimiye inkılâb ve tabiati nâriyeleri de kürre-i nâre yükselerek orada karar eder. Kürre-i-nâr ise, cinlerin ve şeytanların güzergâhı olduğundan, cinler ve şeytanlarla ünsiyyet peyda eder. Bundan dolayı dördüncü ve beşinci semalarda bulunan melekler, zamanın olacak işlerine memur

bulunduklarından, aralarında bunları görüşürlerken şeytanlar konuştuklarını duyar ve bunlara bildirir, onlar da sonradan bu öğrendiklerini insanlara haber vererek şöhret kazanırlar.

MEN VEHHADE BİŞEYİN FEHÜVE ANHÜ

mâ-sadâkınca, bunlar şeytanlar ve cinlerle yek-vücut olduklarından halk bunları fark ve temyiz edemez, kendilerine insan-ı kâmil ve mürşid nazariyle bakarlar, onlara tâbi olurlar. Bu yüzden de hem kendileri, hem de onlara uyanlar cin ve şeytanlarla haşrolunurlar. İşte, bu güruha CİNCİLER derler ki, Allahu teâlâ bunların şerlerinden, Ümmet-i Muhammed'i korusun..

İkinciler ise, az yemek ve az içmek sayesinde melek haline girerlerse de, kâmillerin nail oldukları tezkiye-i nefs ve tasfiye-i kalp ve buna taallûk eden maarif ve tecelliyattan haberleri olmadığından, tenezzül ve terakkilerini de farkedemezler, kendi keşiflerine mağrur olarak nefislerinin tehlikelerinden emin bulunduklarından bir çok belâlara uğrarlar. Bunlardan birisi de **Bel'am İbn-i Bâûra**'dır ki, tefsir kitaplarında hikâyesi açıklanmış ve anlatılmıştır.

Bazıları da, her sene hac etmek suretiyle uzun seferler yaparak rızayı ilâhiyyi istihsale çalışırlar. Fakat, müteaddit haclardan kendilerinde hasıl olan kibir ve benlikten kurtulamayacak derecede âciz bir takım cahiller olduklarından, kemalât-ı ilâhiyyeyi idrak edemez ve mâ'rifet-i haktan da habersiz kalırlar.

فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ

Hac günlerinde; cima, kötü söz söylemek, ııaram olan şeyleri ve mahzuratı işlemek, şer'in hududu dışına çıkmak, hizmetçileri ve arkadaşları ile mücadele etmek yoktur.

El-B akara: 197

hükmü celili gereğince, huzuzat-ı enfüsiyeyi terkederek, sırf rızayı Hak için yolcu olmalı ve Hicaz'da dünya elbiselerini çıkarıp fenâ ihramına sarınarak cümle varlığını Hakka teslim etmeli ve maarif-i ilâhiyyenin mücessem suretleri olan Cebel-i Arafat'ta vakfeye, yani esmâ ve sıfât vasıtasıyle Zât-i mutlâka-i ilâhiyyeyi müşa-hede ve rü'yetten sonra, Mina'da kurban yani ahlâk-ı zemimesini, haseneye tebdil etmeli, Safa ile Merve arasında fark ve cem'de saiy ve tavaf ederek gâh halk ve gâh Hak ile bazar-ı muhabbette ahzü i'tadan sonra da vatan-ı asliyyesi olan ubudiyyet-i kadimesine dönmelidir. Asıl hac bundan ibarettir ve kişiye ömründe bir kerre farz olan hac da budur. (Bu mütalâalar, Hazreti Abdülkadir Geylâni'nin ATİYYE-İ-SÜBHANÎYYE namındaki risâlesinden alınmıştır.)

UZUN MÜCAHEDELERE TAHAMMÜLLERİ OLMAYANLAR NE YAPMALIDIRLAR?

Bir kimsenin, uzun mücahedelere tahammülü yoksa, şu dört şeyi kendisine ahlâk edinmelidir:

1. Allahu teâlâ indinde, kimin â'lâ ve kimin ednâ olduğu bilinemeyeceğinden, arayıp sormamak ve herkesi kendisinden yüksek bilmelidir.

2. Küçük yaşından itibaren işlediği bütün kusurlarını önüne alarak bunlara tövbe ve istiğfar etmeli ve hiçbir zaman günahlarını unutmamalıdır.

3. Aczini eline almak, yani elinden hiçbir şey gelmediğini bilmeli, bunu daima itiraf ederek Hakkın fazlına ve in'amına sığınmalıdır.

4. Aman'a düşmelidir. Yani, engin bir denizde bir tahta parçasına sarılarak canını kurtarmağa çalışan ve hiçbir taraftan imdat olmadığını ve olamayacağını anlayarak sızlanan bir kimsenin yalvarıp yakarması gibi, Haktan aman istemeli, niyaz ve tazarrû etmelidir.

Kolay yoldan, ahlâk-ı zemimelerinden kurtulmak, râdiye ve merdiyye sıfatları ile muttasıf olmak isteyen kimseler de, şu üç hale çok dikkat etmelidirler:

I) MAHVİYYET'tir. Yani, kendisini cüm le eşyadan alçak görmektir.

II) SETR-I-KABAHAT'tir. Yani, insanlarda gördüğü kabahatleri örtmektir. O kabahat ve yaramazlık, kendisine karşı yapılmışsa, affetmektir.

III) HUBBU DÜNYADAN VAZGEÇMEKTİR. Yani, bütün eşyadan evvel Hakkı sevmektir.

TARİKAT EHLİNİN BİLMELERİ GEREKEN . ÂDÂB NELERDİR?

Meşâyih-i kiramdan Sa'düddin-i Kâşgarî hazretleri muhiblerine hitaben şöyle buyurmuştur:

Arkadaşlar!

Hak celle ve alâ, bunca azamet ve kibriyâsıyle sizlere gayet yakındır. Daima, bu itikad üzere olasınız. Eğer, bu mânâ size hâlâ malûm olmadıysa, herhangi mekânda olursanız, zahirde ve bâtında edep üzere olup, Hakkı hazır biliniz. Meselâ, tenha bir evin içinde oturduğunuz zaman, ayağınızı uzatmayınız, huzurla gözlerinizi yumarak oturunuz.

Zâhir âdâbı, şer'i şerifin gösterdiği emirlere inkıyâd ve yasak dediği menhiyattan içtinâb etmektir. Devamlı olarak abdestli bulunmayı, mümkün olduğu kadar tövbe ve istiğfar etmeyi âdet ediniz. Selef-i sâlihinin kitaplarını mütalâa ve tetebbu ediniz ve öğrendiklerinizle amel ediniz.

Bâtın âdâbı, zâhire nisbetle gayet güçtür. Fakat, mutlâka yerine getirilmesi gerektir. Öyle ki, kalbe gelen her türlü düşünceler, ister hayır, isterse şer olsun, hepsini çıkarmağa çalışmalıdır. Bunlar ağyâr makulesidir. Hayır da, şer de hicap bakımından birdir. Bundan dolayıdır ki, kalbe Haktan gayrı gelen herşey uzaklığı ima eder. Bir göğüste iki kalp yaratılmadığını belirten âyeti celile gayet mâ'nidardır. Bir insanın göğsünde iki kalp olmadığına göre, hem dünyaya gönül vermek, hem de Allahu

teâlâ'ya yer vermek mümkün değildir. Hayır veya şer, gönül verilen her türlü meşguliyet, insanı Haktan uzaklaştırır. Bu yüzden, zâhirde ders okutan bir çok âlimler, talebelerinden el çekmişler ve ancak bu sayede bâtınlarında gönül pencereleri açılmıştır, feyz-i Hakla tefeyyüz edebilmişlerdir. Gönül aynasında iki türlü fikir beslenmez. Hangi taraf galip olursa, feyz-i İlâhî behemehal o tarafı besler.

Cenâb-ı-Hakka tez vasıl olanlar, aşk-ı İlâhî ile vasıl olmuşlardır. Hakkın aşkından ve fikrinden gayriyi kalplerinden atmışlardır. Elbette, zahir ilimleri de okunacak ve unutulacaktır. Cenâb-ı-Hakkın aşkının istilâ ettiği kalpte, fıkıh mes'eleleri yer almaz. Ancak insilâh-ı nefsten sonra âlem-i mahva geldiği zamanlar olur. O vakit fıkıh ilmi lâzımdır. Evvelâ şeriat, sonra tarikat demelerinin ve şeriatsiz tarikat olmaz buyurmalarının sebebi budur.

Dervişlerin tek gayeleri, Hakkın likasıdır.

Bu ise, kolay ele girmez. Ancak dünyayı terketmek ve zikrullah'a devam etmekle müyesser olur.

İmam-ı Gazali Rahmet-ül-bâri buyurmuşlardır ki:

Hak teâlâ, tâliplerden ihticap etmez, lâkin ukulden muhteciptir. Cenâb-ı-Hakkm şiddet-i zuhurundan dolayı akıllar bunu idrak edemezler. Meselâ, güneş semanın ortasında dikilip kalsa, hiçbir tarafa hareket edemese, yani doğması ve batması olmadığı farzedilse ve nurunun yeryüzünde eşyada daima zâhir olduğu görülse, zahir

olan bu nurun eşyanın kendiliğinden hasıl olduğu zannmı verecek hisler ve tahayyüller belirir. Bizi, bu hayallerden kurtaran güneşin doğması ve bütün eşyayı aydınlatmasıdır. Aynı şekilde, batışında da eşyanın karanlıkta kaldığını görerek, güneşin varlığından hiç kimse şüphe etmez.

Bütün mahlûkat ve mevcudatta olan varlık da, Cenâb-ı-Hakkın varlık ve kudretinden, ifâza ve ihsan-ı İlâhisinden hasıl ve vasıl olmuştur. Eşyaya, güneşin nuru ifâza ve vasıl olduğu gibi, Hakk Teâlâ'yı tulü ve gurub muhal ve mahlûkatta müşahede olunan vücut ve varlık ise devam üzere göründüğünden, idrakleri kıt ve kısır olan kişiler, eşyanın vücudu bizzat kendilerindendir veya kendilerinden olur, zan ve itikadına kapılmışlardır. Bu noksan görüşlüler, kâ'inatı Allah'sız bırakanlardır. Bu gibiler, akıl ve fikirlerine mağrur olarak Hakkı idrak edememişlerdir.

İmam-ı Gazali hazretlerinin : **(Cenâb-ı-Hakk, ukûlden muhteciptir. Tâliplerden ihticap etmez.)** buyurması, Hak teâlâ'nm nur ve vücudunun devam üzere olmasından, azamet ve kibriyasının şiddetle zuhuru hesabiyle nurunun devamının Hakkı idrak etmekte akılların kasır kalmasındandır.

Tâliplerden ihticap etmez, onlar Cemal-i ilâhiyyi görmek arzusu ile gece ve gündüz zikrullah ve fikrullah ile meşgullerdir. İstiğrak âlemine dönerek, fâni vücutlar muzmahil olduktan sonra, kendilerinde Haktan gayrı bir şey görünmez. LÂ. MEVCUDE İLLÂ HÛ derler ve Allah'a

vasıl olurlar. Onun için, akıldan ihticap eder, kendisini Hakkın varlığında ifnâ edenlere kendisini gösterir. Bunu, akıl ve fen ile idrak edebilmek mümkün olsaydı, bu sahada çok ileriye giden batılı milletlere kendisini gösterirdi.

MURAKABE HAKKINDA İZAHAT

Allah ism-i şerifinin müsemmâsı, Zât-ı azimüş-şândan kalbe vürud edecek feyzin mülâhazasıyle muntazır olmaktır.

Mürakabe, bazan zikr ile olur, bazan da zikirsiz olur. Zikrile olan mürakabenin faydası daha çoktur. Mürakabenin rüknü ve esası budur ki, Allahu teâlâ'yı bilâ-keyf ve bi-misal mürakabe etmektir. Bundaki feyiz, lâtife-i-kalp ve menşe-i-feyz-i-zât-ı-ahad misilsizdir.

Malûm ola ki, ahadiyyet Hakk teâlâ'nın mezahir mertebelerinden bir âli mertebenin ismidir. Vahdet-i zâtiyenin mazhandır ve bütün murakabelerin aslı ve esası da budur.

MERÂTİB-Î-İLÂHİYYE NEDİR?

Zuhurat-ı ilâhiyye-i külliye sekiz mertebe üzeredir:

Evvelâ, âiem-i mülktür. Âlem-i melekût'un mazharıdır. Âlem-i melekût da, âlem-i ceberut'un mazharıdır. Âlem-i ceberut da, â'yan-ı sâbitenin ve â'yan-ı sabite esmâ'i İlâhinin ve esmâ'i ilâhiyye sıfât-ı sübhaniyye yani vâhidiyyet ve ülûhiyyetin mazhandır. Vâhidiyyet de ahadiyyetin ve ahadiyyet vahdet-i zâtiyyenin ve vahdet-i zâtiyye Zât-ı Hak ve hüviyyet-i mutlâkanın mazharıdır ki, bundan ilerisine hiçbir ferdin ilim ve idraki erişemez.

TARİKAT SÂLİKLERİNE TEVECCÜH EDEN ÂDABIN BEYANIDIR

Meşâyih-i kiram, tarikat-i aliyyenin muhafazasının, on iki şarta riayet etmekle mümkün olacağını beyan buyurmuşlardır:

1. Halk içine karışmaktan ve ünsiyyet etmekten vazgeçmek (Zarurî olandan fazlası zarar ve iflâsı muciptir.)

2. Nefis telef olmayacak kadar yemek ve içmek. (Yemekle dolu ve yorgun bir mide ile, zikrin halâveti hasıl olmaz.)

3. Beş vakit namazı evde veya cami-i-şerifte cemaatle edaya devam etmek.

4. Boş ve faydasız sözlerden, hiçbir işe yaramayan konuşmalardan uzak durmak, lüzumundan fazla söz söylememek.

5. Helâl yemeğe ve içmeğe dikkat ve itina etmek, mümkün olabildiği kadar şüpheli lokmalardan sakınmak.

6. Halkın ezâ ve cefasına sabretmek. (Sabir ve tahammül edemeyenler, efendi olmaya muktedir değillerdir.)

7. Çoluk çocuğuna şiddet-i muhabbetten mümkün olabildiği kadar sakınmak. (Zira kalbin pas bağlamasına sebeptir.)

8. Sehâ yani cömertliği ve âmmenin faydalarını

sevmek ve özellikle fakirlere ve zayıflara yardım etmek.

9. Çoluk çocuğu ve ahbapları ile muamelesinde en iyi ve en güzel şekilde davranmak.

10. Dünya ehlinden uzak durmak. (Onların san'at ve ticaret kaynakları ve gelir giderlerinden bahsetmeleri, muhabbet yoluna engeldir.)

11. Verilen evrâda devam etmek.

12. Huzur-u-kalb ile zikre devam etmek.

Sâlik, yukarıda sıralanan on iki şarta riayet ettiği müddetçe gönlü ibadet ve tâ'atle ünsiyyet peyda eder, halkın sohbetinden tiksinir ve kalbinde mürakabe kapıları açılmağa başlar, müşahedeye istidat bulur ki, sıddıykler mertebesidir.

Bu şartlardan başka, on iki şart daha vardır ki, ilk on iki şartın tamamlayıcısıdır:

I) Halkın reddine ve kabulüne iltifat etmemek.

II) İnsanların zemmine veya medhine itibar etmemek ve bu gibi şeylerle vaktini boşuna harcamamak.

III) Dünya darlığına sabır ve rıza göstermek, dünya varlığı ile de öğünmemek. (Bu iki halden birisinde istidraca düşeceğinden korkmalı ve bunlardan sakınmalıdır.)

IV) Sözünde sadık olmak ve vâ'dinden dönmemek.

V) Kimseye bed-dua etmemek ve sabretmek.

VI) Başkalarını, kendisinden üstün ve hayırlı bilmek.

VII) Gece-gündüz Allahu teâlâ'dan gafil olmamak.

VIII) İstiharesiz ve müşaveresiz bir işe girişmemek.

IX) Mühim olan bütün işlerinde, meşâyih-i kiramın ervahından istimdat eylemek.

X) Halka düşmanlık beslememek ve nefsini islâha çalışmak.

XI) Hiçbir suretle mü'miıler hakkında gülu-gış ve kin beslememek.

XII) Mü'minler hakkında hayır duadan gafil olmamak ve onlar hakkında hüsn-ü zannı bırakmamak.

SADREDDİN KONEVÎ KUDDİSE SIRRUH HAZRETLERİNİN HAKİMANE BEYANATI

İnsanın bütün ef'ali, â'mali ve ahlâkı, nefsinde yer almış bulunmaktadır. Hepsi bâtınî kuvvetlerden ibarettir. Bunlar, berzah âleminde yani uyku ve ölüm sonrası kabir âleminde, kalbinde yer almış olan bâtın duygularının her biri, ayrı birer suret halinde, muhtelif şekillere girseler gerektir. Kiminin teşekkülünün nuranî, kimisinin de sureti zulmanî olsa gerektir. Eğer, bir kimsede aşk ve muhabbet galip olursa; ırmaklar, şaraplar, üzüm, karpuz ve emsali suretinde zahir olur. İbadet ve tâ'at; lezzetli ve güzel kokulu güller suretinde zâhir olur. Sıdk ve ihlâs, tekva ve verâ', mârifet ve teveccüh-ü tam; hûri ve gılman, saraylar, güzel şehirler, inci ve yakut suretinde zâhir olur.

Eğer, şehveti galip ve gazap kuvveti fazla ise; hayvanlar, yılanlar ve ejderha suretinde zâhir olur.

Eğer, kibir sıfatı galip olursa; arslan, kaplan ve sair yırtıcı canavarlar suretinde zâhir olur.

Eğer, buhul (Nekeslik) hırs ve tamah sıfatları galip olursa; akrep, karınca ve köpek suretleri zâhir olur.

Bunlar, gâh rü'yasında ve gâh vakı'asında

görünürler. Elhasıl, insan kötü hallerini islâh etmezse, çirkin şeyler kendisine zâhir olur ve manevî azâba uğrar.

Bu hal, öldükten sonra da böyledir.

HAKİKAT-İ-MUHAMEDİYYENİN MENŞE'İ VE EŞYANIN HAKİKATLERİ

Malûm olsun ki, Hak teâlâ zâtı için, zâtı ile tecelli edip, esmâ ve sıfâtını ve bütün kemâlâtını zâtında müşahede buyurdukta; irade-i aliyyesi dilediği kemâlâtını, esmâ ve sıfâtını bir hakikatte gördü ki, o hakikat kendi kemaline ayna ve görgü oldu. Onun için hazreti ilmiyyede, HAKİKAT-İ-MUHAMMEDİYYE'yi ibraz ve izhar buyurdu.

Hakikat-i-Muhammediyye, hazret-i ilmiyyede ibraz olunmasıyla, bütün hakikatler onunla icmâlen ve iştimâlen, bütün kemâlât esmâ ve sıfatı câmi ve mertebe-i ilâhiyeye müşabih ve müzahir olduğundan mevcut ve mübrez bulundu.

Hazret-i ilmiyyede, Hak teâlâ onların suretlerini mufassal olarak ibraz ettiğinden, onlar â'yan-ı sâbite oldular.

Bunun için, evvel mücmel olup, sâni evvele tafsil oldu. Amma, o hakikatlerin vücud-u aynide zuhur ve ibraz olunmaları, suver-i İlmiyeleri hasebiyledir. Vücud-u ayni, suver-i ilmiyyeye mutabık olduğundandır.

O akl-ı evveli, vücud-u aynide icad eyledi ki, akl-ı evvel Hakikat-i Muhammediyye'nin suretidir. Ondan sonra, bütün mevcudatı halk ve icad buyurdu. O halde, bu şuhud-u ezelî ve icad-ı İlmî ve icad-ı aynî, Hak teâlâ'nm onlara nazarından ve rahmet-i Rahmaniyyesini üzerlerine ifazadan ibarettir. Zira, cümle kemalât vücudun lâzımıdır. Vücud, rahmet-i aslidir ki, rahmetin bütün nevileri ona tâbidir. Onun için rahmet-i aslî olan

vücud, vücud-u aynide hâdis ve vücud-u ilmide kadim olan insandır ki, o da Hakikat-i- Muhammediyye ve insan-ı kâmildir.

RUH-U-ÎNSANI VE NEFS-İ-NÂTIKA HAKKINDA İZAHAT

Bir çok kâmillerin ittifakla beyan buyurdukları üzere; ruh-u İnsanî âlem-i emirden bir emr-i Rabbanî ve sırrı Rahmanî'dir ki, maddesiz KÜN emrinden vücud bulmuş bir cevherdir. Cisim değildir ki, mekâna hulûl edebilsin veya kabil-i taksim olabilsin. Araz da değildir ki, kalbe ve dimağa hulûl edebilsin, sevadın esvede veya ilmin âlime hulûlü gibi olabilsin. Ancak, kendi nefsiyle kaim bir cevherdir. Hem kendisini, hem hâlıkını bilir ve makulâtı idrak eder, arazda bu sıfatlar olmaz.

Külliyet ve cüz'iyyetle de muttasıf değildir. Ne bedene dahil, ne hariçtir. Ne muttasıl, ne munfasıldır. Ne duhul, ne hulûl ve ne de bir cihana muhtasdır. Çünkü, bu zikrolunanlarm hepsi, cisimlerin sıfât-ı ârıza ve lâzımesindendir. Nefs-i nâtıka denilen ruh-u İnsanî, bunlardan mu'arrâ ve müberrâdır, bununla beraber hâdistir. Fakat, üzerine ölüm câri olmaz, fena bulmaz, iki dârın birinde ebedidir. Fakat, ruhun bâki olduğuna Kur'anı kerimde delil:

وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاء عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ

Allah yolunda ölenleri ölüler zannetmeyin, onlar, rableri indinde diridirler, cennet nimetleriyle rızıklanırlar. Allahın Teâlâ'nın mahza Fazl-ü kereminden onlara verdiği şeref ve nimetten sevinç içindedirler.

Al-i-Imran: 169-170

âyeti celilesidir. Bundan da anlaşılıyor ki; meyyitin, mâ'dumun ferah ve sevinç içinde bulunmak şânı değildir. Bu, ancak mevcudun ve hayyin şâmdır.

Resûl-ü-ekrem sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz de:

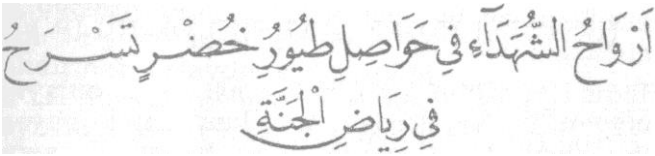

buyurmuşlardır.

Bütün ehl-i islâmın aka'idinde sabit ve mukarrerdir ki, gece gündüz Hak teâlâ'dan rahmet ve mağfiret talep etmek, ancak mevcut ve hay olan içindir. Yoksa, mâ'dum olan için değildir.

Çünkü, nefsi nâtıka bedene girip hal olmadı ki, bedenden mevt ile alâka ve istinadı kesildiğinde fâni ve mâ'dum olsun. Ölümle fâni ve mâ'dum olan ruh-u hayvandır ki, o kalpte olan buhar-ı lâtiften ibarettir. Bu buhar, sinirler ve damarlar vasıtasıyle dimağa ve diğer uzuvlara su'uö ve hulûl eder ve bütün havassı zâhire ve meşâ'ir-i bâtına, ondan istidadı miktarmca faydalanırlar. Buna, ruh-u hayvani derler. Bu, mevtle bâtıl olduğu vakit, ona tâbi olan hisler ve kuvvetler de bâtıl olurlar. Fakat, nefs-i nâtıka, bunların bâtıl olmasıyla fâni ve bâtıl olmaz.

Hukemâ ve ulemâ demişlerdir ki, kişi nefs-i natıkasını yani İnsanî olan ruhunda bulunan fazilet ve hakikatlerin, Allahu teâlâ indinde ne kadar yüksek olduğunu bilseydi, hayvani olan ruhuna mahkûm olup kalmazdı. Gece gündüz, nefs-i nâtıkasmı anlamağa eehd ve sâ'yederek kesb-i kemal etmeğe çalışırdı. Zira, âlem-i melekûtun anahtarı nefs-i natıkadır. Onun vasıtasıyle ilim ve irfan tahsili mümkün olur.

(NEFSİNİ BİLEN, RABBİNİ DE BİLİR.)

Hadis-i şerifinin sırrı, nefs-i nâtıkayı anlayıp, hayvani temayüllerden onu kurtarmak gayesi ile, mücahede tokmağını ruh-u hayvanın başından eksik etmemektir. Nefs-i nâtikanm melek huyu, ruh-u hayvana daima iyiliği telkin eder. Fakat, insanın mefturat-ı ilâhiyyesi iktizasmca, hayvanî meşrebi galiptir. Cenâb-ı-Hak, bir çok âyetlerle, insanoğlunu intibaha dâvet buyurmuştur. Ezcümle:

وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Kim kendisini mal hırsından, kıskançlıktan ve hasislikten korursa, işte onlar felâh ve necat bulanlardır.

El-Haşr: 9

âyeti kerimesi de, bu görüşü isbat etmektedir.

Asıl ilim ve irfan, nefs-i emmârenin entrikalarını keşfederek onu Peygamberlerin ve Ehlullah'ın seyr-i sülükleri dairelerine dâvet etmektir.

Kıyamet gününde insan, dünya yüzünde tahsil eylediği kemalât ile tecelli edecektir. Orada, rütbelerin fark ve temayüzleri, amel-i sâlih ile kazanılan irfan dereceleriyle ölçülecek ve burada yapılan gösterişler orada hiçbir kıymet ifade etmeyecektir. Bütün dünyadaki reklâmların, suret düzmelerinin, hayır ve hasenat ve amellerin mehenk yeri rûz-i kıyamettir. Burada, insanları kandırmak kolaydır ve büyük bir mârifet değildir. Herkesin gözünü bir takım kurnazlıklarla boyamayı san'at haline getirip türlü türlü entrikalar çevirmek, o mehenk yerine yaramaz. Burada elde edilecek hüsn-ü hal, ihlâs ve sadakat, o mehenk yerinde geçer akçedir. Burası çalışmak yeridir. Nefsin ince kuruntuları anlaşılacak, onunla pençe pençeye çekişilecek ve zafer kazanılacak yer burasıdır. Buna göre gözümüzü açmalı; riyâdan, süm'âdan, u'cubdan, nefis dalgalanmalarından kurtulmalıyız. **Hacılık, hocalık, şeyhlik para etmez.** Elindeki altunların kalp olup olmadıkları, mehenk taşında

belli olur.

Bugün elde bulunan hayat, bir şimşek gibi gelir geçer. Kazancımız nedir? O umumî sergide sergileyeceğimiz meta'ın kıymeti nedir? Enbiyâ ve evliyânın huzurlarında dökeceğimiz eşya kirli paslı, yırtık, eski püskü olursa, kimse bunlara bakar mı? Bunların düzenlenmesi, sergilenebilecek hale getirilmesi, ancak kalıbımızda can bulunduğu müddetçe mümkündür. Ruh, bedenden ayrıldıktan sonra, hiçbir kazanç sağlanamaz, elde olunanla gidilir. Orası ceza evidir. Ya mükâfat görülür ya azap.. Dünya servetleri orada kimseyi kurtaramayacağı gibi, riyâ dolu amellerden de ayrıca ceza görülecektir. Orada mutlâk bir adalet vardır. Senden gayrı şahit de aramazlar. Taşıdığımız fâsid fikirler, işlediğimiz kötü ameller, bütün uzuvlarımızı konuşturacak ve bize de yaptıklarımızı ikrar ettirecektir.

Bu bahse ara vererek, konumuza dönelim :

Yukarıda, ruh-u insaninin maddesiz KÜN emrinden hasıl olmuş bir emr-i Rabbanî olduğuna işaret olunmuş, kendi nefsiyle kaim bir cevher olduğu hem kendisini hem hâlıkmı bildiği ve makulâtı da idrak eylediği belirtilmişti.

İnsanoğlunda hüküm süren akim hâlıkmı, bilmeğe en kıymetli vasıtası nefs-i nâtıkasıdır. Yani, İnsanî ruhudur. Bunun bir adı daha vardır ki, ona da RUH-U-REVÂN derler. Yani gezici, yürüyücü akıcı ruh demektir.

Halikımızı bilmeğe en güzel fikir arkadaşımızdır. Bu ruh, insanı daima hayra dâvet eder. Bundan başka, bize

hâkim bir ruh daha vardır ki ona da RUH- U-HAYVANI derler. Kâ'inatta ve bütün dünya yüzünde MÜTEHARRİK-İ-BİL- ÎRÂDE olan mahlûkat yani kendi iradesiyle yürüyen hayvanların ruhudur ki, bu ruh insanoğlunu daima dünya zevklerine, şahâne yaşamaya sevk ve teşvik eder. Çünkü, menşe'ini ve nerden geldiğini bilmez, ancak dünyasını bilir. Dünyada, yemenin, içmenin, her türlü sefahat âlemlerinin temin ve tedariki çarelerine başvurur ve bunları arar, muvaffak olmağa çalışır. Haram helâl bilmez, emir ve nehiy nedir anlamaz, sırf yaşamak ve keyfine bakmak ister. Ruh-u hayvanın evsafı ve hususiyeti budur.

Nefs-i nâtıka ve ruh-u İnsanî ise, menşe'ini, kimden geldiğini ve ne mertebelerden geçtiğini çok iyi bilir. Geldiği o yüksek makamları hatırladıkça, bir an önce oraya vasıl olmak için çalışır ve arkadaşı olan ruh-u hayvaniyi de o âli menzillere dâvet eder. Bu yüzden aralarında döğüşmeler, çarpışmalar ve hatta savaşlar olur. Galip gelen taraf, vücut ikliminde saltanatını kurar.

Halbuki, ruh-u hayvaninin düşündükleri ve tedbirleri, kendisi gibi fâni olduğundan günün birinde yok olacaktır, vefaları yoktur ve hiçbir kıymet de ifade etmezler. Buna mukabil, ruh-u insaninin almış olduğu tedbirler kendisiyle birlikte bâki ve menzilleri de âlem-i bekadandır. Vücut ikliminde kurduğu saltanat da, muvakkat değil bâkidir.

Bu izahların ışığı altında akıl ve vicdan, elbette ebedî olan hayatı, muvakkat hayata tercih edecektir. Zira,

dünya hayatında bir bina yaptırırken bile, temelini sağlam kurmak isteriz ki, bina tez zamanda yıkılmasın. Bunu aklı kesen insan, nefs-i natıkanın tekliflerini ağır görebilir mi? Zira,o da bizi sağlam esaslara davet etmektedir. İlâhi ve daimî olan ve hiçbir veçhile zevale mâruz kalmayan temelli işlere bizi teşvik eylemektedir. O halde aklı ve anlayışı yerinde olanlar, bu teşvik ve tergiplere teşekkürler ederek, menşe'i-aslisine kavuşmanın yollarını, âdabını, ilmini, irfanını erbabından tahsil eder ve ona göre sülûkünü ve sa'yü gayretini tesbit eyler. Ruh-u hayvaniyeye esir olup kalmaz ve hüsrana da uğramazlar.

İNSANIN KEMALİ ÜÇ MERTEBE ÜZERİNDE TOPLANMIŞTIR

Birincisi, ta'allûktur ki bilmektir.

İkincisi, tahallûktur ki bulmaktır.

Üçüncüsü, tahakkuktur ki olmaktır.

Bir kimse, Kur'an ilmini tahsil etse, Kur'ana taalûk eder. Öğrendikten sonra, Kur'anın ahkâmı ve ahlâkı ile mütehallik olur. Kur'an, Hakkın bir sıfatıdır. İnsanın vücudunda zâhir olup, ilmine ârif ve hakikati kalbinde hasıl olsa, Kuranın hakikati ile mütehakkık olur. O zaman, ilm-i İlâhinin bir nüshası ve kelâm-ı mutlâk olur, esrar-ı huruf, ef'al ve esmâ'yı kendi vücudunda bulur.

İşte bundan dolayı kemalin birincisi

İLİM, İkincisi AMEL, üçüncüsü İLİM ile AMELden hasıl olan İRFAN'dır. Bu mertebeye nail olduktan sonra, nefs-i nâtıkasmı anlayabilen, Haktan gayrı bir şey olmadığını hisseder.(MEN AREFE) sırrına vakıf olur, kalbinden ve dilinden itirazlar kalkar, insan-ı kâmil hüviyetini ihraz eder.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

O, evvel ve âhirdir. Zâhir ve bâtındır. O, herşeyi hakkıyle bilendir.

El-Hadid:3

sırrı zâhir olur, cehalet belâsından kurtulur. Çünkü:

لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ

Göklerde ve yerde ne varsa hep O'nundur, O'nundur, mülküdür.

El-Bakara: 255

hükm-ü celiline göre, kudreti-külliye Cenâb-ı-Hakkındır. Elinde acizden başka bir sermaye olmadığını görünce, benlikler ve varlıklar insan vücudundan def'olur, gider. Bir zerre ile farkı kalmaz, o zerreyi de ezel deryasına bırakır ve kendisi aradan çıkar.

kEden Hak, gören ve söyleyen Hakk, söyleten Hak. kendi de Hak ile Hak olur. Zahir vücud mefhumuna kıymet vermez, bir toprak yığınından başka bir şey değildir. (ÖLMEDEN ÖNCE, ÖLÜNÜZ..) sırrı da budur. Yok olmadan, var olunmaz. Riyâlar, süm'âlar, u'cublar vücut mevhumundan silinip gider.

Nedir? İlâhi farzları ifa etmek kasdiyle yapacak olduğun ibadet ve kulluklarda, insanları şerik tutmak. Böyle olan ibadetleri Allah kabul eder mi? Böyle olan ibadetlerin zahmetini dünyada çekersin, mehenk yerinde de azabını çekmen mukadderdir.

خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ

O, dünyada da âhirette de hüsrandadır.

El-Hac: 11

dedikleri budur. Hem dünyada meşakkat, hem ahirette

azap.. Niyyetlendin, Kâbe-i mükerremeye gideceksin, var git yolun açık olsun, memleketi başına toplamakla ne istersin?

Ey hoca!

Talebelerine icazet vermek istiyorsun.. Bir cuma günü bir Mevlid-i-şerif kıraat ettirir, birer şerbet dağıtır, icazât kâğıtlarını verirsin ellerine vesselâm..

Nedir, mollaları haraca bağlayıp memleketi başına toplamak?

Riyâ seccadesine oturtmak.. Allah, lillah için bunda ne var?

Müslümanları yıkan şu üç kara tehlikeden kurtarabilmek için, elinde silâhın nedir?

Hocasın!.. Riyâ, süm'â, u'cub gibi tehlikeleri talebelerine öğretmek üzerine farz iken, bunları sen hâlâ öğrenmemişsin. Ehlullahın, gece-gündüz AMAN EL'AMAN çığırdıkları bu üç kara tehlike değil midir?

Onlar, bunca riyazet ve mücahadeleriyle bu kara tehlikelerden kurtulabildiklerinden emin olamıyorlar, sen ne kolay emin olabiliyorsun? Yoksa, nefis ne demektir bilmiyor musun? Dünya varlıklarıyla âhiret varlıklarının bir arada cem'olduklarmı nerede gördün?

— Biz, cahiliz bilmiyoruz.. Bize ibaresini, şeriatını anlatınız, İlmi teşvik kokusu burada vardır, dersen hemen cevap verelim:

— İlim menbâlarımızın en ilerisi İstanbul idi. Bu kadar dersiâmlar, müftüler, şeyh-ül-İslâmlar çıkardılar. Hangi birisinde bu ihtişamlar oldu?

Binalarımız, hep varlık üzerine kurulduğundan, ilmiyle âmil hoca pek ender olarak çıkıyor. Ekserisi fesad, mürtekip, faizci oluyor. Halk, onları görünce haliyle yoldan çıkıyor. Biz aldana biliriz. Hâşa, Allahu tealâ aldanmaz. Yolumuzu doğrultalım vesselâm.. Memleketimiz hem ule mâ yatağı, hem de bid'atler kaynağı haline geldi. İki zıd bir yerde içtima etmez. Hocaların birinci vazifesi, bid'atleri kaldırmaktır, doğru demiyor muyum?

Hac, müslümanlar için farzdır, ibadet-i maliden bir emirdir. O Beyt-i muazzamayı ziyaret kime teveccüh ettiyse, gitmekle mükelleftir. İlan fevkinde halk etmiştir. Çok üstün bir mertebemiz vardır. Buna, kat kat teşekküre borçluyuz. Bizleri; cin olarak yaratmadı hayvan olarak yaratmadı, melek olarak yaratmadı, insan olarak yarattı. Kadrimizi, kıymetimizi, şerefimizi ve izzetimizi bilmeli ve Allahu sübhanehu ve teaiâya her nefes hamd-ü sena etmeliyiz.

2. Bizlere; kendi cinsimizden, yüksek rütbeli, doğru yolu gösterici Peygamberler göndermiştir. Bununda, şükrünü ifa etmeliyiz.

3. Bizlere, kitabını da göndermiş, hak ile bâtılı ayıran, nefsanî ve Rahman! yolları belirten, ilâhi terbiyeyi talim ve telkin eden bu mukaddes kitabın da kadrini ve

kıymetini bilmeli ve buna nail olduğumuz için Hakka şükretmeliyiz.

4. Bu mukaddes kitabın hükümlerini, fesahat ve belâgatini ve ihtiva ettiği emirlerle nelıiyleri minnetle karşılamak bütün beşeriyyete elverişli talimatı ve çok faydalı telkinatı kalben tasdik etmekle beraber bunun fevkinde veya ona mua'dil bir kitabın aslâ gelmediğini ve gelemiyeceğini de dil ile ikrar ederek Rabbimize şükretmeliyiz.

5. Bu mukaddes kitabın hükümlerini, maddî mânevi münderecatmı bizlere anlatabilecek âlimler ve mürşitler her asırda yetişmiş ve el'an mevcuttur. Bunlara yetişerek vaaz ve nasihatlerini dinlemek, onların telkin ve terbiyelerinden faydalanmak için bizlere idrak, iz'an fikir bahşetmiş olmasına da hamd-ü sena etmeli ve Allahu teâlâ'nm (İNSANLAR, SABIRSIZ VE TAHAMMÜLSÜZ YARATILMIŞTIR) âyeti çelilesi ile neyi kasdetmiş olduğunu da düşünmeliyiz.

İnsanoğlu, neden ihtiras üzere halk olunmuştur ?

Eğer, ihtiras ve rekabet insanda mevcut olmasaydı, dünya aslâ kemal bulmazdı, hiç kimse çalışmazdı. Hazreti Allah, kanunu İlâhisini öyle kurmuştur ki, kendisi FA'AL olduğu gibi, mahlûkunu da sıfatı üzerine halketmiştir. (HİÇBİR ŞEY YOKTUR Kİ, O'NU HAMD İLE TESBİH ETMESİN) âyeti kerimesi, bu faaliyete delâlet eder. Tesbih, bir nevi çalışmak demektir.

İhtiras, iki cepheye ayırmak suretiyle izah edilebilir.

Birisi, dünyaya hâris ve onu ifrat derecesinde sevmektir ki, mezmumdur ve insanı yoldan çıkarır. Bunu, Allahu tealâ da yasak ediyor ve: (DÜNYAYI BENİ SİZE SEVDİRECEK GİBİ SEVİNİZ, BENİ SİZDEN UZAKLAŞTIRACAK GİBİ SEVMEYİNİZ.) buyuruyor. Nefislerini, şiddetli dünya hırslarından koruyabilenler, felâha ermişlerdir. O halde, dünya Rabbimizin sevgisine engel olmak bakımından en büyük düşmanımızdır. Şu var ki, dünya bize Allahu azim-üş-şânı sevdirecek yönden kendisini gösterirse , o zaman düşman değil, bil'âkis MÂRIFETULLAH bakımından en büyük dostumuzdur.

Azizim

Kendimi, bir âlet kabul ederek sana hitabediyorum. Bu tarifler ve bu işaretler hepsi merkezden çıkan hitabelerdir. O merkezin başında duran da sensin. İster, hayra çalışmağa emir ver; istersen nefsani arzulara çalışmağa emir ederek, halkı başına toplamakla mükellef değildir. Helâllaşmak gerekiyorsa, üzerinde kul hakkı olarak kimin hakkı kalmışsa, gider onunla helâllaşır. **Milleti başına toplayarak ellerini öptürmek fazla olarak bombalar, tüfekler ve her türlü türlü ihtişamlarla adını değiştirip HACI taktırmak asıl maksat değildir.**

Allah rızası; riyâdan, süm'âdan ve u'cubdan kurtarılan ibadettedir. Bu ise gayet güçtür. Becerebilen, çantasını eline alıp, sessiz sedasız yola revan olmalıdır. Geldikten sonra, görüşmeğe gelenlerin ellerini öpmeleri yetmez mi? Oradan kendini kurtarırsan eyvallah..

Kezalik, dua cemiyetleri de böyledir. Uzun boylu külfetlerle icra etmek, şer'i ve kitabî bir şey olsaydı, fetva kitaplarında açıklanması icabederdi.

Fudelây-ı enamdan hiçbirisinde, bu ihtişamları görmedik. Bahusus müfessiriyn-i kiramın ve fukahay-ı izâmın kitaplarında HACI unvanını yazdırdıkları görülmüş müdür? **HACI IMAM-I Â'ZAM** veya **HACI ABDÜLKADİR GEYLÂNİ** denildiğini hiç duydunuz mu?

Efendim, hüsn-ü zan şarttır denilecek olursa, böyle böyle milleti cahil bıraktık ki, bunun ifratı da ahmaklıktır.

ÂRİF-İ-NEFS OLMAK NASIL OLUR

1.Herşeyden önce, teşekkür etmek mecburiyetinde olduğumuz bir husus vardır: Allahu teâlâ, bizleri insan olarak, bütün mahlûkatın ver.. Mesâb olacak da sensin, mu'akab olacak da sensin.

Mesâb nedir îkab nedir? Bir defa bunu anlayalım :

Mesâb demek, Allahu tealâ'ya yakın olmak demektir.

İkab ise, Allahu tealâ'dan uzaklaştırıcı demektir. Allahu tealâ'dan uzaklaşan kimsede, dünya hırs ve emelleri çok olur. İnsanı rahatsız eder, kalbi sıkıntı içinde bırakır bu gibi kimselerin hayatları ikab ve azapla son bulur.

İhtirası ve emeli az olan kimseler ise, kanaat üzere hareket ederler. Tevekkülünü, Mevlâ'sına bağlar, O'nun taksimatına razı olur, kalbi rahat eder ve elbette Allahu tealâ'ya da yakın olur. İşte, mesâbın târifi bu dur.

Söze başlarken: ÂRİF-İ-NEFS NASIL OLUR? demiştik. Cenâb-ı-Hak, insan için iki yol göstermiştir. Birisine CENNET YOLU ve diğerine de CEHENNEM YOLU buyurulmuştur. Bunları şöyle de söyleyebiliriz:

FERİKUN FİL-CENNETİ ve FERİKUN FİS-SAİYR..

Başka türlü de diyebiliriz: Biri ALLAH YOLU, diğeri de NEFİS İLE ŞEYTAN YOLU'dur.

Allah yolunu kabul eden, emirlerini tutan ve nehiylerinden kaçanların yeri cennet olur. Aksi yolu tutanların yerleri de cehennem olur.

Bu suretle, nefsin arzularını anlayanlar, mücahede tokmağını onun başından eksik etmemeli yerlerini cehennem yapmamalıdırlar. Bu ise cehennem kapılarından uzak durmakla mümkündür.

Cehennemin, yedi kapısı vardır:

Birincisi, kibirdir.

İkincisi, haseddir.

Üçiincüsii, riyadır.

Dördüncüsü, süm'âdır.

Beşincisi, u'cubdur.

Altıncısı, gazaptır.

Yedincisi, dünyayı ve dünya mertebelerini ifrat ile sevmektir.

Bu saydıklarımız, cehennemin anahtarları ve kapılarıdır. Bunlara yanaşmayanlar ve bu sıfatları kendilerine düşman bilenler, nefislerinin entrikalarını da bilmiş olurlar. Bunlar hakkında daha geniş bilgiler sunmağa, risâlemizin vüs'ati yoktur. Cennetin kapılarından da bir miktar söz edelim de bu bahsi bitirelim:

Cennetin anahtarları ve kapıları da, zâhir uzuvlarımızdır:

Birincisi gözlerdir, İkincisi kulaklardır, üçüncüsü dildir, dördüncüsü ellerdir, beşincisi ayaklardır, altıncısı karındır, yedincisi kalptir ve sekizincisi tenasül uzvumuzdur.

Bu uzuvlarımız, şer'i-şerifin emri üzere kullanılırsa,

cennetin kapısından içeri girilir. Kullanılmazsa, gidilecek yer cehennemdir. Bu cennet kapıları zahirdir, muhafazaları da kolaylıkla mümkün olur. Bunlar arasında bâtın olan kalptir ki, onun mücahedesi de gayet güçtür. Cehennem kapılarının hepsi bâtındır. Onlar da gayet zor muhafaza edilirler. Bunların muhafazalarını sağlayabilecek tek çare vardır ki, ZİKRULLAH'a devam ederek, aşk sahalarını genişletmek suretiyle, bütün ahlâk-ı zemime kısa zamanda haseneye tebdil olur. Hatta, Zikrullah'm devamı, mâsivâyı bile yakar. Vecd ve cezbeler vaki olur, keşif ve kerametler zuhur eder.

Fakat, bu noktada da nefsin türlü türlü entrikaları vardır. Bunları anlamak, bilmek ve önceden sezmek gerektir. Zira, yuvarlanmak tehlikesi muhakkak ve mukadderdir.

Şunu da unutmamalıdır ki, her ne türlü evhâm ve hayaller gelirse gelsin OLDUM dâvasına düşmemeli ve zikri bırakmamalıdır. Öyle ki, zikrile Allahtan gayrisi gönül levhasından silinsin, nefiy harfleri aradan kalksın İLLALLAH isbatı ile kalp sıhhat ve selâmet bulsun. Gönül hastalıkları def'edilince, can ve dil mütehalli ve müteselli olur ve öylece kalır.

DEVAM-I-ZİKRULLAH

Zikrullah'a devam etmek, gönül ve kalp hastalıklarına tedaviye ve mâsivâ dertlerini izaleye en büyük dermandır. Ehlullah:

— Zikrullah'ı öyle yapmalı ki, suret-i lâfz sâkıt olsun, sureti sırra intikal etsin, buyurmuşlardır.

Bu şekilde Zikrullah'a devam edenin beseri

vasıfları ve zulmani sıfatları, kendi iradesiyle ölür. Cenâb-ı-Hak, inayeti ile onu yeniden ihyâ eder. Nitekim, Kur'anı azim-ül-bürhanda:

أَوَ مَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ

Küfrü yüzünden ölü mesabesinde iken, iyman ile dirilttiğimiz insanlar arasında hakkı bâtıldan ve haramı helâlden ayırd ederek yürümesi için ışık verdiğimiz kimse, içinden bir türlü çıkamıyacağı şirk ve isyan karanlıklarında kalan kimse gibi midir?

E I - E n ' a m : 122

buyurulmuştur. Nitekim, Hadis-i şerifte de:

Mü'minin ferasetinden sakınınız zira, onlar Allahu teâlâ'nm nuru ile görürler buyurulmaktadır.

Fakat, nefsani vasıflarla me'lûf olan insanlar, zulmette kalırlar, ne mârifet nuru ile huzura gelebilir, ne de muhabbet semeresiyle vasıl-ı mahbub olabilirler. Yani,

beşeri vasıflardan ölü mesâbesinde olan âşık, elbette mâ'şukunun evsafı ile ebedi hayatı bulur ve onunla kalır.

ÂDABIN BİRİ DE HUZURDUR

Devam-ı huzur ile işlenen bütün mübahlar, sahibini ecr-i mânevi ile ecirlendirir. Bu hususta, bütün Ehlullah müttefiktirler.

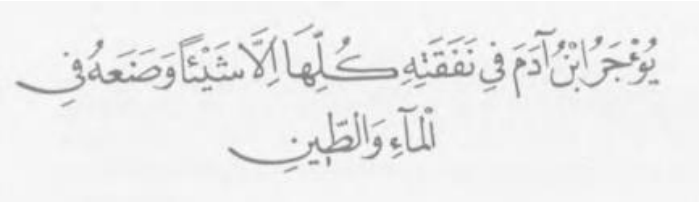

Hadis-i şerifini şöyle rivayet etmişlerdir. Zâhir mânası malûmdur. Lâkin, burada bâtın mânası murad edilmiştir. Bir kimse, yediği lokmadan ecir alır, illâ ecirlenmez, toprak ile suya koyduğu lokmadan kazanamaz. Buradaki nükte şudur: Tam bir huzur ile yenilen lokma, aynı ibadet, aynı zikrullah'tır. Gaflet ile yenilen şeyler, su ile topraktan mürekkep olan vücuda koymaktan başka mânevi bir fayda temin etmez.

Çalışmak, helâlden ibarettir, derler. Eğer, huzuru mânevi ile olmazsa gafletten gayrı kazancı ne olabilir? Dünya olur ki, bundan da sevap ummak, yerinde değildir. Bundan alınacak intibah dersi daima zikrullah ve huzuru ilâhiyye ile çalışmaktır.

ÂDABIN BİRİ DE MURAKABEDİR

Mürakabe, nasla sâbittir. Cenâb-ı-Hak. nazm-ı celilinde şöyle buyurmaktadır:

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِن قُرْآنٍ وَلاَ تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ

Ya Muhammed! Her hangi bir işi yapsan ve onun hakkında her ne okusan, sen ve ümmetin her ne iş yapsanız, işe daldığınız vakit biz mutlak içinizde bulunur yaptığınıza şahid oluruz.

Yunus: 61

Allahu teâlâ'yı bilen kimse, hiç bir mahlûktan LEZZET almadı buyurulmuştur.

BU RİSALENİN ME'ÂLEN HULÂSASI ÜNSÜ - BİLLÂH'TIR

Daima, Allahu teâlâ'nın huzurunda bulunmak ve nerede bulunulursa bulunulsun Allahu Tealâ'yı unutmamaktır.

Sâlik olan kişi, şu üç şartı kendisine hal edinmelidir:

BİRİNCİSİ : Kıllet-i kelâmdır ki, az konuşmak demektir. Çok konuşmak, huzura mânidir.

İKİNCİSİ : Kıllet-i menâmdır ki az uyumaktır. Fazla uyku, tazy-ı-evkattır yani ömrünü boşuna geçirmektir.

ÜÇÜNCÜSÜ : Kıllet-i taamdır ki, az yemektir. Çok yemek helaki muciptir. Hem zâhirde, hem bâtında çok yiyen kimsede, irfan misafir olmaz. Basireti kapanır, gönül pencereleri açılmaz.

Sâlik olan kişi, riyâdan, süm'adan ve u'cubtan da ziyadesiyle sakınmalıdır. Bunlar korkunç tehlikelerdir. Ehlullah'ın daima **(AMAN, AMAN YÂRAB..)**

diye bağırdıkları, bu üç kara tehlikeden kurtulmak içindir.

Tenhada, kalabalıkta her nerede olunursa olunsun, bu tehlikelerle karşı karşıya bulunduğumuz unutulmamalıdır. Mücahede tokmağı, bir ân bile elden düşmemelidir. Sofileri yıkan, uçurumlardan aşağı atan da bunlardır.

Adamcağız, sokak ortasında elinde tesbih, çeke çeke dolaşır ve:

— Bakın, görün ben zikrullah ile meşgulüm,

demek ister.

Buna benzer ve benzemez daha nice riyâlar vukubulmaktadır. Bunları yapanlar, riyâ olduğunu belki de farketmiyorlar. Onun için, Peygamber-i-zişân: (NEFSİNİ BİLEN, EABBİNİ DE BİLİR..) buyurmuşlardır.

Velhasıl, nefsin entrikalarının inceliklerini bilen bir mürşid-i kâmile varmalı, ölü yıkayıcı elindeki ölü gibi ona teslim olmalı, ve onun eliyle terbiye olunmalıdır ki: (Tasavvuf yoluna girdim ve çalışıyorum..) da vâsi mesmû olabilsin. Yoksa, bu davâ ne tenhalara çekilmekle ve ne de seyyahatler etmekle elde edilemez. Hatta, ne ibadet-i resmiye ve bedeniyye ile ne de ibadef-i maliye ile olur. Ancak, kalbin mukallibinden aldığı ilhamların, nefsanî ve şeytanî mi yoksa Rahmani ve Sultanî mi olduğunu idrak ve teyakkun etmekle ârif-i nefs olunur.

Bu suretle, esrar-ı ilâhiyye zâhir oldukça, aşk-ı ezelinin vücud şehrinde kurduğu saltanatla zevkıyâb ve ebediyyet âleminde bâki olur, kalır.

Ehl-i kemalden bir zâta sordular:

— **Ahlâkın hâkimi nedir?**

— **Vicdandır, buyurdular.**

— **Vicdanın hükmü nedir? diye sordular.**

— **Doğru konuşmak, emaneti hıfzetmek, faydasız sözleri terketmektir, cevabını verdiler.**

Seriatten sened olmadıkça, tarikat makbul olmaz.

Hakikate ittisalimiz, zâhir ile işimiz yoktur, diyenler ilhad ehli olanlardır.

İlmin tahsili, farzdır. Hakikatin esasıdır. Fakat, tahsilden sonra terki lâzımdır. Çünkü, hakikate hicaptır. Aslında, hicap değil bâb-ı irfandır. Onun için sâlikin zâhiri âlim ve bâtını ümmi gerektir. Ümmî olan kimseye cahil denmez. Hakikat ilmine âşinâ olan kimseye ümmî denir.

Peygamber Efendimiz, bâtın ilmini bilâ-vasıta Cenâb-ı-Haktan ahzettiği için ümmî'dir denildi, yoksa cahil idi demek değildir.

Zâhir ilminin eseri, şeriat hükümleriyle ameldir. Bâtında, ümmînin hükmü, Cenâb-ı-Haktan bilâ-vasıta olan ilmi ahzetmektir. Bâtında safdil olmadıkça, feyz-i İlâhi kalbe nakşolunmaz.

Onun için, Fahr-i âlem sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz hem ÜMMİ idiler, hem ÂLİM, Ümmî olduğu halde hakikate ve âlim olduğu şeriate nâzırdır. Efendimiz, hakikat ilmini kimseden öğrenmediler. Fakat, şeriat ilmini Cîbril-i eminden ahzeylediler.

Gerçi, zâhir üstaddan okumadıklarına göre, muallimi MİN İNDİLLAH denilir. Şu halde, Fahr-i âlemin zâhiri şeriat ilmi ile müzeyyen ve bâtını hakikat ilmi ile münevver idi. Şeriat ilmini, Cibril lisanından aldıkları için, bize de zâhir üstadından ilm-i-hal ve şeriati öğrenmek ve onunla amel etmek gerektir. Ancak, bundan sonra bâtın üstadının göstereceği âdab-ı tarikat üzere teslim-i külli ile BEYNE ve BEYNULLAH hakikat ilmine vasıl olmak lâzımdır.

Kendi özün bilmeyen, hayvan oluptur şüphesiz;
Âdem'i hak bilmeyen şeytan değil de ya nedir?